

Haziran 2022

Dil *ve* Edebiyat

Aylık Dil Edebiyat ve Kùltür Dergisi

sayı: 162

1 30879 701623

Ahmet Feyzi - Ahmet İşler - Ahmet Necdet Misilli - Aykut Nasip Kelebek - Ekrem Sırma
Ertuğrul Aydın - Hande Arslan - Hayrettin Taylan - İlhan Kurt - Kadir Kakçı
Mehmet Baş - Muhammed Emin Kaptan - Murat Ertaş - Nimet Yıldırım - Nurettin Durman
Sami Uluğ - Serpil Tuncer - Tacettin Şimşek - Uğur Aksu - Üzeyir İlbak - Vedat Eğilmez
Yağızhan Çiftçi - Yasin Ertaş - Zafer Acar - Zeynep Bozbulut

FUARLAR, YAZICILAR VE YAZARLAR

Üzeyir İlbak

yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr

Hayatı durma noktasına getiren salgının inişe geçtiği vakte erdik. Kültür, sanat ve edebiyat dünyamız yeniden canlanmaya başladı. Malatya, Erzurum, Kocaeli ve Sakarya kitap fuarlarında kitaplar, okurla buluşturuldu. Garip tanıklıklar, serzenişler ve yakınmalar bize kadar ulaştı: Yıllardır yazan ve zihin dünyamızı inandığımız değerler bakımından canlı tutmaya ve her dem yazdıklarının sorumluluğunu taşıyan kalemli eserlerinin satıldığı stantlarda imza günü için bekleyen yazarlar bir tek imza atamazken; kamuoyunda bir karşılığı olmayan, Türkçe cümle kurmaktan aciz "sosyal medya mecralarında kurdukları ilişkilerle ve birbirlerini takip ederek klişe cümlelerle" kolektif "kitap" üretenlerin stantlarının önünde binlerce genç okur imza kuyruklarında nöbete durmuş. Sosyal medya üzerinden meşhur olmuş Vatped (Wattpad) yazıcılarının yazdıklarının bu düzeyde ilgiye mazhar olmalarının ve kuyrukta bekleyenlerin hangi dürtü, sosyo-kültürel ve sosyo-politik sebeplerle böyle bir okur-yazar ilişkisi kurduklarının incelenmesi gerekiyor. Nitelikli, edebî bir değer taşımayan, dil bakımından zaafarla örülü bu eserlerle dil daha da kötüleşme yolunda. Fiyat ortalamaları da diğer eserlere göre daha yüksek olan bu çalışmalardan bir iki tanesini edinerek okumaya çalıştım; maalesef beceremedim. Eflatun Cem Güney, Kemal Tuğcu ve cenk hikâyeleri ile yetişen bizim neslin bu yazarlık (!) türünü anlaması pek mümkün görünmüyor. Buna rağmen ilgili kurumların psikolog, pedagog ve sosyologlarla bu vahim tabloyu araştırmasına ihtiyaç var.

On binlerce medya yazıcısının aklına geleni yazdığı ve denk geldiği yere monte edilerek üretilen kitaplar sayıklama ve uğultudan ibaret. Genç masumiyetin ayartıcı heyecanına sığınarak değerleri iğfal eden ve insan hayatına bir katkı sağlamayan bu acayip sosyal medya iş birliğini çözümlemeye ihtiyaç var. Birilerinin "ortaklaşa mesajlarla yazdığını" vehmettiği bu kitaplar birilerini ekonomik verilerle ve poplaştırılmış şöhretle tatmin ederken dil, kültür ve edebiyatı da çer çöp yığınının dönüştürüyor. Batı toplumlarının nesil tasnifi üzerinden meseleyi izah kolaylığı, bir kaçış ve görmezden gelmedir. Hiçbirimizin böyle bir anlamsızlığa ve aymazlığa göz yummaya hakkı yok. Tevarüs ettiğimiz inancın, medeniyetin, kültürün, sanatın ve edebiyatın korunarak ve günün şartlarına uyarlanarak aktarılma sorumluluğu bize aittir. Bu aidiyet sorumluluğundan kaçmak kendimize ve gelecek nesillere ihanettir.

Müstear isimlerle veya cari özentî ifadesiyle *nicknames* -takma isimler- ile insanların dâhil olduğu ve dilediğini yazdığı bu ortamdan neden rahatsız olduğumuzu sorgulayanlar olabilir. Öncelikle hiçbir kurala, ahlâkî değere tâbi olmayan sorumluluk sınırları belirsiz metinler doğal kirlilik üretirler. İnanç ve

gelenekleri tahrif etme ihtimalleri sorumluluk sahiplerine göre çok daha fazladır. Popülerliğin ve meşhur olma meşruiyetinin söz söyleme sınırlarını genişlettiğini düşünmelerinden dolayı daha fazla hata yaparlar. Yeterli olgunluğa erişmeden gelen varlık ve şöhret, ‘sonradan görme zengin tavrını takınmalarına’ sebep olur; sonradan görmelik sentetik/kiç yaşama biçimine sürükler.

Sosyal medyanın kontrolsüz ortamında yaşatıldığı vehmedilen özgürlüğe sığınarak yapılan paylaşımlar kötücül duyguları açığa çıkarmaya, linç kültürünü teşvik ederek beslemekte ve insanların birbirlerini ötekileştirmelerine zemin hazırlarken; nezaketi, üslubu ve saygıyı devre dışı bırakıyor. Algıya yönelik üretilen haberler belli gruplar arasında dolaşıma sokularak sahilmiş gibi servis edilerek, bir süre sonra üreten ürettiğinin ne hâle geldiğini ve niçin ürettiğini unutarak bu yeni duruma adapte oluyor. Kötülük, kötücül insanların doğal tavrına dönüşüp insanlık duyarlılıklarını yok etmeye başlıyor. İyi, doğruyu, hakikati ve nesli tehdit eden kötülük mecralarında azami ölçüde tedbire ihtiyaç var.

Sosyal mecra alanlarının algıya yönelik yalan haber üretim merkezine dönüştüğü bir vakitte hayatları tehdit eden uydurma haberlerin pimi çekilen parça tesirli bir bomba olarak seri patlamaları tetikliyor ve kaos ortamı büyütülüyor. Bu uygulamalar hepimizin tehdit altında olduğunu gösteriyor ve bu bağımlılık arttıkça huzur ikliminde buluşmak mümkün görünmüyor.

Sosyal medya tetikçiliği/trollüğünün piyasası olan bir meslek hâline geldiği günlerde yaşıyoruz. Yalan ve kötülük bir meslek oldu ve insanlar buradan para kazanarak ailelerini geçindiriyor. Fikir üretmek, tanıtım kampanyaları hazırlamak, ihtiyaçlar doğrultusunda içerik oluşturmak ve dikkat çekmek dışında müşteriler için sahte etkileşim, sahte itibar ve sahte algı hizmetleri veren şirketler her geçen gün artıyor. Sentetik, uydurma ve sahte hizmetler, sahte hesaplar üzerinden yürütülüyor.

Salgınla birlikte, Türkçesi olduğu hâlde hayatımıza pek çok yeni kelime boca edildi. Bu kelimelere karşı ‘DEĞİLNAME’ spotuyla sosyal medyada gerekli çalışmalar yapılıyor ve **gzt** ile bu çalışmayı sürdürüyoruz. Ancak havaların ısınmaya başlaması ve tatil yerlerinin [**lokasyonlarının?**] pahalı olmasından dolayı seyyar mini ev üretenler ürettikleri evin Türkçesi ‘**küçük ev**’ veya ‘**mini ev**’ olarak söylenmesi mümkünken İngilizcesini tercih ediyorlar. Anlayacağınız nur topu gibi yeni kelimelerimiz doğum sancısı çekiyor: Vagin Haus (**Vagon House**) ve tayni haus (**tiny house**)!

Salgınla birlikte Türkçeye musallat olan illetin de en kısa zamanda sona ermesi umuduyla selam olsun ey insan, ey insanlar, ey insanlık. 🙏

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Adına Sahibi

Ekrem Erdem

Genel Yayın Yönetmeni

Üzeyir İlbak

Yayın Yönetmeni

Zafer Acar

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Elif Tokkal

Yayın Kurulu

Aykut Nasip Kelebek, Elif Sönmezşık,

Elif Tokkal, İlhan Kurt, Murat Ertaş,

Üzeyir İlbak, Yunus Emre Özsaray,

Zafer Acar

Tashih

Özgür Şahin

Danışma Kurulu

Ahmet Koçak, Hikmet Özdemir,

Kâmil Çakır

Ekonomik İlişkiler ve Reklam

Zekeriya Kaan

Ar-Ge Basın ve Halkla İlişkiler

Ömer Berkli

Tasarım

Selçuk Eser

Basıldığı Yer

Aktif Matbaa ve Reklam Hiz. San.

Tic. Ltd. Şti.

Söğütluçeşme Mah. Halkalı Cad. No:245 /

1A SEFAKÖY K.Çekmece - İSTANBUL

Abonelik Servisi: 0212 581 69 12

Oğuz Kağan Alioğlu

Satış Fiyatı: 40 ₺ 6 Aylık Abone: 220 ₺

12 Aylık Abone: 400 ₺ Öğretmen: 360 ₺

Öğrenci: 290 ₺

Genel Ağ (İnternet) sitemizden de abone olabilirsiniz

ISSN: 13087797

Aylık ulusal süreli yayın

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Feshane Caddesi Nu: 3

Eyüp / İstanbul

Tel: 0212 581 69 12 - 581 61 72

Faks: 0212 581 12 54

yazar.dilveedebiyat@tded.org.tr

www.tded.org.tr - bilgi@tded.org.tr -

dilveedebiyatdersisi@gmail.com

diiveedebiyatdr

diiveedebiyatdersisi

diiveedebiyatdersisi

Dergiye yazılar elektronik posta yoluyla gönderilir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın Kurulu dergiye girecek yazılarda gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri yapabilir.

- 01 Fuarlar, Yazıcılar ve Yazarlar
Üzeyir İlbak
- 04 Ş. -şiiir-
Sami Uluğ
- 05 Gelemiyorum -şiiir-
İlhan Kurt
- 06 Kuşlar Direniyor Rüzgâra -şiiir-
Ahmet İşler
- 07 Anlatıyorum Dinle -şiiir-
Ahmet Necdet Mısıllı
- 08 Atölye -şiiir-
Murat Ertaş
- 10 Kabul Edilmiş Dualar gibi -şiiir-
Mehmet Baş
- 12 Sarışın Bir Türkü Gibi -şiiir-
Nurettin Durman
- 13 Yalnızlığın Sırtı -şiiir-
Yasin Ertaş
- 14 Hâyyyı Divanı -şiiir-
Hayrettin Taylan
- 16 "Leyla Diyorsam Şu Bizim Gerçek Leyla"
Vedat Eğilmez
- 22 Göz Medeniyetinin Körlükleri
Orta Çağ'da İmar Bekleyen Bir Virane: İstanbul
Zafer Acar
- 31 Sîmorg
Nimet Yıldırım
- 39 Anadolu'yu Bahaettin Karakoç'un Şiirinden Okumak
Ertuğrul Aydın
- 42 Bu Terazi Ne kadar Sıkleti Çekmez?
Ekrem Sırma
- 47 Bir Sosyal Kurumun Anatomisi -2-
"Türkiye'de Arabesk"
Ahmet Feyzi
- 53 Modern Bir İdeoloji Olarak Siyasal İslam -2-
Uğur Aksu
- 58 Gogol'un "Palto"sı Tekstil Reklamı,
Âkif'in "Palto" Seraplara Vedadır.
Muhammed Emin Kaptan
- 60 Beyoğlu'nda Nasıl Yaşıyorsun?
Sokaklardan Kitaplara Doğru Bir Yolculuk -III-
Aykut Nasip Kelebek
- 67 Ad Koyma Krizi -hikâye-
Tacettin Şimşek
- 70 Yunus'un Ruhu -hikâye-
Kadir Kakçı
- 76 Engereğin Deddiği -hikâye-
Serpil Tuncer
- 78 Buruk -hikâye-
Yağızhan Çiftçi
- 84 Bir Ses/siz -hikâye-
Hande Arslan
- 91 Etin Kılık Değişimi -hikâye-
Zeynep Bozbulut
- 95 Dergi Tanıtım

Sami Uluğ

Ş.

Yüzünüzde piksel piksel tebessüm provaları
Durumunuz gayet güzel görünüyor bayan
Kısa sürse de hikayeniz pardon sitoriniz
Tutup zamanı parmaklarımızla sizi
Yirmi dört saat kesintisiz izleyebiliriz
Bir sonraki tebessümünüzü merakla bekliyoruz bayan

Hayranlıklar çağındayız ki size çok hayranız
Kınanmış mülteciler, çöp toplayan çingeneler
Tiner koklayan bebeler, kanadı kırık serçeler
Kör kediler siz paylaşınca çok güzeller çok
Esenyurt'taki Suriyeli kavgalarını
Zeytinburnu'ndaki iş ilanlarını
TÜİK'in enflasyon rakamlarını
İşsizlik oranlarını, ev kiralarnı
On beş saniye unutturan gözlerinize hayranız bayan

Her sabah henüz pencereden bakmadan bakir bir güne
Günaydın demeden aynada kendimize bile
Avuçlarımızda kocaman bir sevinç
Tam dört nokta iki inç
Biz uyurken siz gündem olmuşsunuz çok ilginç!
Bir Havaidesiniz, bir Dubai de
Başımız dönüyor sizinle gezmekten bayan
Gizemli bakışlarınız bulutlara yaslanmış
Fonda 'Çözemedim çözülmüyor Mihriban'
Omuzlarınız bayan omuzlarınız
Rönesans ressamlarının elinden çıkmış gibi
Reformlar kadar heyecan verici
Başaklar kadar sarı, ekmek kadar doyurucu
Baktıkça düşünüyor omuzlarınıza
Dört kişilik bir ailenin açlık sınırı
Düşüyor unun, yağın, şekerin raftaki fiyatı
Düşüyor aklımıza şeytanın...
Baygın baygın bakmayınız öyle bayan
'Can telef oluyor gül Acem kızı'
Yanlış anlamazsanız beğenmek isteriz sizi
Kırmızı bir kalp damlar şimdi parmaklarımızdan
Üç milyon yüz bin , bin bir, bin iki...

İlhan Kurt

Gelemiyorum

Eskimiş denizlerde su
Rüzgârın kanatları kırık
Yüreğimde derin bir düşüş korkusu
Çağrın öyle içten ki kaşırtır cesetleri
Uzun bir yolculuk değil isteğin, küçük bir adım
Olsa da kalkmıyor işte kolum kanadım
Gelemiyorum

Eski bir iskeleden binip sandala
Tutunmuş gibi ince bir dala
Kâh zirvede kâh içinde dalgaların
Bata çıka köpük köpük sulara
Gelmek içimde engellenemez bir arzu
Lakin önümde gerili tunç perdesi göğün
Delemiyorum

Bir cüzzam beldesinden çağrı almış gibi
Beni esir alan bu cesetten çıkamıyorum
Sırtıma verdiğin bu örselenmiş libas
Yanık bir ten gibi yapıştı kemiğime
Ne içinde berrak sular sunduğun altın tas
Ne gümüş ibrikler ne zümrüt sunak
Sanki paslı bir zırh giydirilmiş üstüme
Binlerce kez vuruyorum kılıcı, ikiye
Bölemiyorum

Eliften lamelife, derin mesafem
Uçurumdan uçuruma savruluyor yollarım
Bir geniş atlasta ki kıta kıta
Vermeden şu çılgın yolculuğa bir inkıta
Koşuyorum, hırkanı tutup yapışmak için
Önümü kesiyor eşkıyalar,
Hiç değilse can veririm uğruna
Deyip uzatıyorum kılıca boynumu, af çıkıyor
Ölemiyorum

Ahmet İşler

Kuşlar Direniyor Rüzgâra

*Camlarda sürüklediğim bulutlar biliyor beni
Yağmur dolu göğüslerinden tutundum çünkü onların
Güneşin doğamayışı, toprağın ısınamayışı beni biliyor
Ziyaretçisi olmayan türbeler biliyor beni*

*Okul sıralarından uğurladığım hayat
Adımı büyüme koymuş bunu herkes biliyor
Yaralı bir kuş direniyor bak rüzgâra
Uçamazlarsa sebebini benden biliyor
Yardım kuyruklarında bekleyen kadınlar ve çocuklar
Gözlerimde size dair bir içli sürme var benim
Sustukça konuştuklarımı*

*İşte onlar biliyor
Son bir ses, son bir şiir, son bir adam
Son bir bahçede bak umutlarım büyüyor
Gökkuşağını büründüm belime kılıç yerine
Tüm evlerden artık bir gelin çıkıyor
Sabahın kuş sesleriyle dolu huzuruyum ben
Kuş dilinden anlayanlar
Beni ancak onlar biliyor*

Ahmet Necdet Misilli

Anlatıyorum Dinle

*Bu kaçınıcı yok oluşu kalbimin
İnsafına bırakırsak bir neyin
Üfür üfür güç yetirilmez
Yitirilmez kayboluşuna aşkın*

*Sana kitaplarla geldim bir sabah
Ellerim uyuştu ve biraz da titrek
Sana kimseye gelmediğim gibi geldim
Biraz unutkan biraz başkası*

*Bu bahçeler şimdi kar yüklü birer ırgat
Üşüyen dallarda bekleyiş öç almak için
Nasılmış gösterecek halimiz
Kuşlar konar dallarıma şimdi sessiz sessiz...*

*Ellerimde yakıcı bir aşkı taşıyarak geliyorum
Neyi tutsam düşüyor elimden
Mesela şehri tahtından edecek gücü
Kaldırımlara yapışan her cinayetten lekeleri*

*Görülmemiş şey değildi sevmek
Sevmek, gurbet yüklü bir sancak taşımak biraz da
Yukarılara, en yukarılara atarak
Ama kimseler göremiyor
Kimseler uzanamıyor ona.
Bana kalan uçsuz bir gökte
Ucunu bağlamak dağlara.*

Murat Ertay

Atölye

nemli duvarda dar ağacıdır çivi
deri kılıfına sinmiş radyonun
iğne deliklerinden sızan hırpani ses
sanki bin mezardan toplanmış vakar
anne göğsünden yükselen nefes
bir tek insana yenilen görkem
ah neşet ertaş!
sanki söylemiyor suskun

bir sana dar gelmedi
esrarlı bodruma yine bahar gelmedi
sözler duruyor örümcek ağında
rutubetli vakitlerden bir gömüdü gözlerin
ölüye sarılan mezar mısın usta
neylersin yâr gelmedi
beş vakit yonttuğun kalbi
zarif elleriyle uyuyar gelmedi...

bir talaş parçası kapatır bu kertiği
yaranda sıcak, kıpkırmızı çam reçinesi
kuru olur umudun kabuğu
sen tomruğa bakınca ağaçlar ağlar
yak ince dalda alazlanan çerağı
dalda kuş izi, çırpınmasa ölür
gök, küflü bir tavan
kepenek kanadında figür!

bilirim, boğuk ışıklar zımparadır hüznümüze
güya ben budaksız şiirler yazacaktım
sen nakşedecektin vahiy gibi tahtalara
şimdi en cılız harfler bile nemrut
hangi rüzgârdan kaldı bu son
tezgâhtaki bu tutkallı örtü, eski toz
yonga yonga susuşu annelerin
dizlerine tırmanan moloz
yorgun sevdalara sıçradı kavga
insan insana kıymık
ruhundan sıyrılmış kaburga

bir kütüğe yapışmış yaprak
kim bilir hangi arzudan kalan zar
gassalın avuçlarında nasır
zaman mı kıyısız insanlar mı?
diş diş gece, paslı gündüz
kör hızır

senin alnında yıldız yıldız ter, kıyısız deniz
çarşıda senden sakladıkları günâh
yaşamak ne güzelmiş usta,
sınanmalardan habersiz
dumanlı duvarlara kazınmış kalp
dökük sıvada okşanmamış taş
kaç asır evveldi, kimdi ilk mağduru
bilmek öldürüyor gururu

ne gördün, kimi, kimleri?
pošta tereğe yatırdın dünyayı
kırk dökük aynayı
kilitsiz kapıdan hızır girecekti oysa
herkes kendine kaçınca, oldu herkes
bir sen kaldın bir topal sandalye
bir orman musikisi
ten kokusu,
atölye...

Paylaştıkça Daha Fazlası

#ZiraatKatılım7yaşında

 Ziraat Katılım

Paylaştıkça daha fazlası

Müşteri İletişim
Merkezi

www.ziraatkatilim.com.tr

    /ziraatkatilim

Mehmet Baş

Kabul Edilmiş Dualar gibi

*Eski çarşılardan geçtim yıkık evlerden
Tenha bulutların gölgesi üstümde
Dilimde paslı sözler
Kalbimde yumruk gibi bir sancı
Ben geldim Ya Resûlallah*

*Doğacak ayı çağırmak için
Münadiler yolladım şehre
Bir metro istasyonunda ya da bir pastanede
Suskunluğumu bir pankart gibi astım*

*Ben geldim Ya Resûlallah
Erken doğmuş çocukların kuvözlerinden
Yoğun bakımlarda entübe edilmiş hastalardan
Falezler üzerinde intiharları çağıran akşamlardan
İşsiz babaların dudaklarına yapışan buruk sözlerden
Bir annenin ayaklarının altına baka baka
Ben geldim Ya Resûlallah ben geldim*

*Sen Nur Dağı'nın eteklerinden
Mekke akşamlarının pembeye çalan bulutlarını seyrediyordun
Ben ayaklarının altında ağlayan bir çakıl tanesiydim
Kaç kere gelip geçtin benim yöremden
Fatma henüz küçüktü
Sen onun saçlarını okşuyordun
Hatice'nin oturduğu o eski hasıra bakıyordun
Çöl gecelerinde yıldızlar gibi titriyordu Ali'nin gözleri*

Ben geldim Ya Resûlullah
Ruhu sineklerin istilasına uğramış zamanlardan
Kuşku tünellerinden inkâr ormanlarından
Uzaktan kumandalı ölümlerden mülteci kamplarından
Üstümde yaşadığım çağın kirli elbisesi
Ben geldim Ya Resûlallah ben geldim

Sol omuzumda karalanmış bir defter
Ve istila edilmiş bir kalple
Keskin bıçaklar arasından geçerek
Bir yumruk gibi sıkılmış vakitlerin içinden
Ben geldim ya Resûlullah

Kabul edilmiş dualar gibi yağıyor yağmur
Ellerinden öksüz çocuklar için süt akıyor
Parmağının ucunda parçalanmış bir ay
Göğüs kafesini göksel iğnelerle dikeyyor melekler
Müjdeciler koşuyor hicret durağından Yesrib'e
Ben geldim Ya Resûlallah ben geldim

Şu sürgün durağında çok bekletme ruhumuzu
Dağılsın üstümüzü örten kara bulutlar
Sahile vuran çocuklarımızın aşkına
Bir kuş gibi vurulan o çocuklarımızın aşkına
Mülteci teknelerinde bir oyuncak gibi kırılan kalpleriyle
Parça parça olmuş coğrafyamızda
İsinsin yeniden kalplerimiz birbirine
Yeniden başlasın büyük koşumuz
Yeniden kalkalım düştüğümüz yerden
Yeniden söylensin bizim şarkımız

Nurettin Durman

Sarışın Bir Türkü Gibi

*Zamanın sesini aramak için çiğdemin
Sarışın bir türkü gibi aktığını görünce
İşte dedim geçip gidene bir incelik
Bırakmak icap edecek.*

*Sevgili hayat acılarını yanına alıp
Nihayete varmak istiyorsun galiba
Yoksa bitmeyecek olan çok şey
Yaşarken anlaşılmış olacak.*

*Daha ne olsun bir hayli meşgale
Gelip buluyor yerini bilerek
Dünya hayatı başlı başına mühlet
Kederden yapılmış sevgili sanki.*

*Mevsimlerin içinden geçerken
Aradığımız ne kadar gelincik
Şebboy varsa el edip bir gayret
Yarına doğru bir hevesle.*

*Olacak olanın önünde kim duracak
Seyri sefer hâlinde dönüyor günler
Sarışınlık kısmını alıkoyup sonunda
Biraz da nefes almak var hayatta.*

Yasin Ertay

Yalnızlığın Sırtı

**Kişi yalnızlıktan duvar köşelerini kıskanabilir
çünkü duvarlar çok daha sosyal görünüyordur kendisine. Yasin Ertay**

yürüyeceğim bi yol kalmadı
dudaklarım ellerim
küçük odalarda çürüdüler

geceleri seyrek geçen trenlerin sayısı
kalan saçlarımı çoktan geçti
yok oldu içimdeki çocuklar
büyüyen oynayan şarkı söyleyen

yalnız gökyüzünün değil
yalnızlığın da sırtı varmış
bana sırtını dönünce anladım

insanlar biliyorum
yokluđun her türlüü çok kötü
ama ben
yokluđun yüzünü özlüyorum

Hayrettin Taylan

Hâyyy Divanı

beni, "ben" içinde vurdular
ben iyileşirim "ben" asla iyileşmez
ben ve dünya hastalığı arasında "ben" sıra dağları
dağı delmedim, kalbi delip geçtim
ben kanadı, ben yaralandı, ben kabuk tuttu
özüm nur imiş, bu kirli ben, sen değilsin dedi elif
anladım, nefsin uçurumundan, aşkın düzünden, ayrılığın
cehenneminden
cemâline büründü, her şeyim meğer aşk imiş
hilaline tutundum, her şey meğer hicrân imiş

vuslatın seferinde, simurg gibi durulanmalı bir'im
duruşun kübrasında, anka gibi külünden doğmalı elif'im
umudun dünyasında, aşk gibi aşka gitmeli var'im
zührenin düştüğü cana bülbul gibi ney okumalı kopuşum
cananın aynasında, öz ve âdem gibi ilk olmalı oluşum

o'nun hüsn aynasında, âmâ kendimize benzeriz
zâtından akar gerçeklik
bir "ben" arası bir ben'dir geçerlik
dâra çekti, hicrân
nâra attı, hasret
yâra teslim etti, aşk
gönüldeki gama teslim etti sevmek
indik öz'den öze doğru
düz ve nefiste yürüdük
gülün rahminde, medeniyete doğan bülbul olduk
aşka türküler, hicrâna ağıtlar yaktık
dil ile gönül arasındaki hüsn uçurumunda kalamadık
sonsuzluk, hoşnutsuzluk, doyumsuzluk kuyusuna düştük
feryat yetmedi, kendimiz olmadan
canda görünüp an'da olup ondan o'na gitmeliydik

yanıldık, ten ve nefise dönüştük
yanıldık, yasak elmayı yedik
yanıldık, şeytan ile körebe oynadık
yanıldık, yalan dünyanın yılanı gibi süründük
yanıldık, ben ve boşa esen nefesle savrulduk
yanıldık, yalan ile yılan arasındaki ateşte kavrulduk
yanıldık, dert ile ders arasında dersten kaldık

sonrası, yorulmuş hâya, hayal ve sabrın pi'si
sonrası, deşilmiş kalp, umut ve pişmanlığın gecesi
sonrası, yarım kalmış olmak, sevmek ve bilmek cenderesi
sonrası, tam sevilmemiş, varılmamış, bilinmemiş aşk çilesi
sonrası, hayıf ve hâyı arasında kendine dönemeyen dönencesi
sonrası, ben içinde vurulmuş ben'in figanını dile getirmeyen bülbül düğünü
sonrası, ben içine ben'de yeşeremeyen gülün metafizik kördüğümü
sonrası, aşka gidemeyişin nuh ve nur tufanı
sonrası, ben'in ben içinde dirilişi ve nuh'un nuh'a gidişi
sonrası, ben'in âdemle adam olma makamında beni buluşu
sonrası, hâyyı nefesine teslim olmuş yeniden doğmak zamanı

“LEYLA DİYORSAM ŞU BİZİM GERÇEK LEYLA”

Mazmun kelimesinin bir edebiyat terimi olarak çözümlemesini yapamaya başlamadan önce bu kelimeyi sadece divan edebiyatına mahsus bir kavrammış gibi ele almaya çalışan, buna değişik sebeplerden dolayı mecbur kalan yahut kendini zorlayan araştırmacılarımızın çoğunda ortak olan önemli bir özelliği dile getirmek durumundayız. Bu araştırmacılarımızın çoğunun şiirle olan münasebeti şiirin şekil bilgisiyle sınırlı kalmış, çoğu, dil ve sanat boyutunu hakkıyla görememiştir. Bu araştırmacıların incelemelerinde, ele aldıkları beytin günümüz Türkçesine aktarılması, vezninin bulunması, kafiye ve rediflerinin tespit edilmesi ve içinde geçen söz sanatlarının isimlerinin zikredilmesinden başka herhangi bir açıklamaya rastlayamamamızın sebebi budur. Ya da bu araştırmacılar şekil bilgisinde sınırlı kalan tespitlerini aşan değerlendirmelerini birtakım siyasi, ekonomik sebepler dolayısıyla dile getirmemişlerdir.

Mazmun kelimesi; Şemseddin Sâmî'nin *Kamus-ı Türkî*'sinde, İbnü Menzûr'un *Lisanü'l-Arab*'ında, Hüseyin Remzi'nin *Lügat-i Remzi*'sinde, Muallim Nâci'nin *Lügat-ı Nâci*'sinde, Sör Ceyms Vilyam Redhaus'unda (Sir James William Redhouse) Redhause'unda, Ferit Develioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*'inde, TDK'nin *Türkçe Sözlük*'ünde, İskender Pala'nın *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*'nde, Büyük Larus'ta (Larousse) ve Arslan Tekin'in Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü'nde büyük oranda benzer ifadeler kullanılarak “mânâ, kavram, nükteli-cinaslı-sanatlı söz ve bir sözün içinde gizli olan sanatlı anlam şeklinde açıklanmıştır. Bunların arasında *Lisanü'l-Arab*'da “hamile devenin doğmamış yavrusuna” benzetilerek doğacak yavrunun cinsiyetinin ne olacağı konusundaki belirsizliğe atıfla mazmunun bu belirsizlik, bilinmezlik olarak tanımlanması ilgi çekici olduğu kadar gerçeğe de en yakın tanımlama olmuştur. Peygamberimiz bir hadis-i şerifinde mezâ-

min (hamile develer) alım satımını yasaklamış olması da bu kelimenin Türk edebiyatına bu hadisten ilhamla girdiği fikrini ve bu düşüncemizi ziyadesiyle pekiştirmiştir. Seyit Kemal Karaalioğlu (*Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*) ve Cem Dilçin (*Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*) mazmunu “klişe söz veya klişe mecaz” şeklinde açıklamışlardır. Bu açıklamalar ancak çok iyi niyetle bakılırsa kendileri adına büyük bir talihsizlik olarak değerlendirilebilir. Aksi hâlde yani bu açıklamalara tarafsız bakılırsa bunların şiire ne kadar uzak oldukları apaçık görülür. Aynı talihsizlikten Namık Kemal de nasibini almıştır.

Celâleddin Hazremşâh *Mukaddimesi*’nde Namık Kemal’in “Divanlarımızdan biri mütalaa olunurken insan, muhtevi olduğu hayâlâtı zihninde tecessüm ettirse, etrafını maden elli, deniz gönüllü, ayağını Zühal’in tepesine basmış, hançerini Merih’in göğsüne saplamış memduhlar; feleği tersine çevirmiş de kadeh diye göğsüne yapıştırmış, bağırıkça arş-ı âlâ sarsılır, ağladıkça dünya kan tufanlarına gark olur âşıklar; boyu serviden uzun, beli kıldan ince, ağzı zerreden ufak, kılıç kaşlı, kargı kirpikli, geyik gözlü yılan saçlı maşuklarla mâlâmâl göreceğinden kendini devler, gulyabanîler âleminde zanneder.” şeklindeki düşüncelerini abartılı bulan Tanpınar, “Dil, şiir anlayışı, tasavvufî ve hikemî mazmunlara olan iptilâsı, velhâsıl bütün zevki onu eskiye bağlıyordu. Hemen denebilir ki, Avrupalı şiirle hiç temas etmemiş ve onu anlamamıştı. Bununla beraber, her fırsatta eskiye hücum etti. Tahrib-i Harabât ve Takib’de bu hücumu haksızlığa kadar götürdü. Bazı tenkit eserlerinde bunu

da geçti, âdetâ yırtıcı oldu. Ve bütün bunları, her hamlesinin asıl kendine doğru olduğunu bile bile yapıyordu. *Tahrib-i Harabât*’ı okurken, daima gözümlün önüne tırnaklarını etine geçirmiş bir adam gelir. Zayıf bulunduğunu bildiği bir noktada, kendi kendisini yemenin verdiği lezzet, baştan aşağı bu eserleri doldurur” diyerek Namık Kemal’i eleştirir.

Mazmunu Ahmet Hamdi

Tanpınar *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde: “Mazmun, Müslüman süsleme sanatlarındaki o girift ve tenazurlu şekiller-arabeskler gibi her tarafı birbirine cevap veren kapalı bir âlemdi. Bu kapalı âleme her kelimenin hususî manaları ve çağrışımları ile gelir, ancak bilmece çözüldüğü zaman gizli-den gizliye kurmuş olduğu bu kıyaslarla ve oyunun araya koyduğu psikolojik mesafeden söylemek istediğini söyler yahut çok defa ima ederdi.” şeklinde açıklar.

İnci Enginün ve Zeynep Kerman’ın hazırladığı (1988), *Mehmet Kaplan’dan Seçmeler* adlı kitapta Mehmet Kaplan “Onlar (divan şairleri) kelimelerin çeşitli manaları arasında gizli münasebet kurarlar. Buna mazmun denilir.” der.

Asım Bezirci *2. Yeni Olayı* mazmunu “yerleşik Kalıp” olarak, Haluk İpekten *Dixan Şiirinde Mazmunlar* “zımnın, işaretlerle, imalarla söylenen şey, en açık anlamıyla bilmece” olarak, Abdulkadir Karahan *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri* “bir nevi edebî sanat ticareti” olarak, Hikmet İlaydın *Türk Edebiyatında Nazım* “donmuş mecaz” olarak tanımlar.

Şahin Uçar *Tarih Felsefesi Yazıları* adlı kitabında “Her söz bir mazmundur ve her kelâmın bir mazmunu vardır. Mazmun kelimesinin kendisi dahi aslında bir

istiaresdir: Bedevî Araplar hamile develere mezâmin (mazmunlar) karnındaki doğmamış (yani erkek mi, dişi mi, nasıl bir şey olduğu belli olmayan) yavrusuna da mazmun derlerdi (hatta bir bölgede bulunan “hurma ağacı miktarı”na da mazmun derlermiş. Ve şiirde, bir beyitte kelâmın mânâsı tamamlandığı ve daha sonraki beyitle beraber mütalaa edilmesi gerektiği zaman, böyle beyitlere “muzammen beyit” denilir.) Hatta her türlü devenin doğmamış yavrusuna mazmun derler ve buradan hareketle, mecazî olarak şairin ilhamının eseri olan kelimelerin zahirî (dışarıdan görünen) mânâsına ilaveten kelâmın derûnunda gizli kalan mânâsına dahi mazmun denilmiştir.” “Mazmun, görünen mananın delâlet ettiği bâtinî manadır.” diyerek bize en yakın görüşü dile getirmiştir. Bu yakın görüşün sahibinin edebiyat araştırmacısı değil de tarih felsefecisi olduğunun altını çizmek isterim.

Tanzimat’la yaşadığımız kırılma her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da büyük bir karmaşa oluşturmuş, geçmişe ait sahip olduğumuz her kıymetin büyük oranda yanlış değerlendirilmesine sebep olmuştur. Siyasi kamplaşma şaşılık değil, tam bir körlük getirmiştir. Yalçın Armağan’ın dediği gibi Tanzimat aydını ve tabii sonraki dönem aydınları da kendilerini modern, yeni olarak kabul ettirmek için Divan edebiyatını kendi keyiflerince eski edebiyat olarak tanımladılar. Olmayan bir Divan edebiyatı yarattılar. Bu edebiyatın sınırlarını

ve özelliklerini belirlediler. Şimdi bu edebiyat dünyasından elimize geçen hangi eserin hangi tarafından tutsak Tanzimat’tan sonra yazılan edebiyat tarihi kitaplarının ileri sürdüğü tanımlarla, görüşlerle kavga etmek durumunda kalıyoruz. Mazmun terimi de bunlardan biri.

Ali Şir Nevâî *Muhakemetü'l-Lugateyn* adlı eserinde Türk şairlerinin yazdığı şiirlerdeki (hem Türkçe hem de Arapça, Farsça yazdığı şiirlerdeki) mazmunların Arap ve Fars şiirlerinde olmadığını söylüyor. M. Fuat Köprülü ise Divan edebiyatındaki şairlerin kullandıkları mazmunların hepsinin Arap ve Fars şiirinden alındığını söylüyor. Hatta bu yüzden Divan şiirini millî olarak kabul etmiyor. Nevâî, Leyla ve Mecnun’un bizden önce Arap edebiyatında anlatıla geldiğini bilmiyor mu? Böyle bir ihtimal olmadığına göre başka bir şey söylüyor. Peki, Köprülü, Arap edebiyatındaki Leyla ile Türk edebiyatındaki Leyla’nın aynı (kişi) olmadığını göremiyor mu? Bu soruya böyle bir ihtimal yok, diyemeyeceğim.

*“Leyla diyorsam kesik yanaklarıyla Leyla
Üç köşeli dünyasıyla
Okuyla yayıyla yaylasıyla acımasıyla
Leyla diyorsam şu bizim gerçek Leyla.”*

Sezai Karakoç.

Bu bizim gerçek Leyla... Kesik yanakları ve üç köşeli dünyası fazla uzaklara götürmesin kimseyi. Okuyla (müjgan: kirpikler), yayıyla (ebru: kaş), önce işkence çektirip sonra acımasıyla bizim gerçek Leyla’mız bu. Şairin son mısırda “şu bizim gerçek Leyla” vurgusuyla, sahada bir sürü Leyla’nın olduğunun ama bizim Leyla’nın onlardan farklı olduğunun altını çizmiştir âdeta.

Bu mazmunların ne kadar Türk imzası taşıdığı sevgili tasvirinde bile savaş

unsurlarının, silahlarının çokça kullanılması-
sından anlaşılabilir.

Divan şairleri başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere, hadis-i şerifleri, menkıbeleri, kendilerini etkileyen yerli ve yabancı masalları, destanları, hikâyeleri, fablları önemsemiş, şiirlerinde imge olarak kullanmışlardır. Bu kullanımlar zamanla incelerek bazı kelimelere ve kelime gruplarına üst ifade imkânları kazandırmıştır. Bir nevi kavramlaşmış, değişik ilmî sahalara özgü terimler hâline gelmiştir. Mazmunlara klişe demek, kalıplaşmış demek gayet mantıksız bir sözdür. Yani "elma" kelimesi bir varlığı temsil ediyor, temsil ettiği varlığa isim olarak bu kelime klişeleşmiş demek, kalıplaşmış demek gibi. Narsizm nasıl bir hikâyeden mülhem terimleşmişse mazmunlar da benzer şekilde terim gibi bir hâle dönüşmüştür. Şairler bu mazmunları belli bir sahaya has kelimelermiş gibi şiirlerinde kullanmıştır. Yani hiçbir bunlarla birbirlerine benzer, aynı imgeleri oluşturmamıştır. Bir mazmunu aynı imge, anlam ve teknikte hiçbir şairin şiirinde göremezsiniz. Mazmunlar ait oldukları dildeki diğer kelimeler gibi o dili konuşan herkesin ürettiği, üretimine katkıda bulunduğu dil unsurlarıdır. Divan şiirinde türler ele alınan konuya göre, söz söylemek istenilen sahaya göre birbirinden ayrılır. Yani felsefi, ilmî bir şeyler söylemek isteyen rubaiyi; aşk, tasavvuf gibi konularda söz söylemek isteyen gazeli; uzunca bir hikâyeye anlatmak isteyen mesneviyi tercih etmiştir. Mazmunlar da tercih edilen türe göre değişiklik göstermiştir.

Kelimeler ilk temsil ettiği şeylerin anlamını karşılayacak şekilde kullanılabildiği gibi, kullanıma göre farklı şeyleri, durumları ve kavramları temsil edecek şekilde de istimal edilebilir. Şiirde bu daha karmaşık bir

hâl alır. Bir kelime bir anlatıma veya sanat eserine dekor oluşturabilir. Şair veya anlatıcı mecaz yoluyla o dekora ve mekâna has kelimelerle o mekânla hiç alakası olmayan şeyler anlatabilir. Bu elbette eseri daha etkileyici kılar. Aşk dolayısıyla kendisini kaybetmeyi içki içerek sarhoş olmak durumuyla anlatabilir şair. Bu durumda kelimeler ilk temsil ettiği anlamlardan uzaklaşarak (koparak değil) farklı anlamlar kazanır. Meyhane, şarap, mey, saki, kadeh, cam, humar gibi kelimeler şairin anlatmak istediği şeyin bir nevi terminolojisini oluşturur. Meyhane dergâhtır, saki şeyhtir vs. Tek kelime olarak bu tür işlevler üstlenmesinin yanında cümle olarak, kısa ve uzun metin olarak da farklı durumları temsil edebilir kelimeler. Bu tür kullanımları sadece şairler değil bozuk, çirkin veya orta güzellikte olacak şekilde herkes yapar. Sadece şairler baş döndürücü güzellikte kullanır kelimeleri. İmgeye ve mazmuna dönüştürür.

Eserde mekân, dekor oluşturma genel olarak mecaz dediğimiz söz sanatıyla gerçekleşir. Sadece tek bir esere ait terminoloji çıkar ortaya. Bunu doktorların tıp, avukatların hukuk terimleriyle konuşup anlaşmaları gibi düşünmek lazım. Toplumdaki her kesim kendine has bir terminoloji oluşturur. Sanatçı olmayan grupların arasında oluşan bu dile Jargon ve argo deniliyor. Burada iletişimin temel ögesi olan anlaşmanın sağlanabilmesi için gerekli olan şey, oluşturulan yeni terminolojinin yahut kelimeye kazandırılan yeni anlamın başkaları tarafından anlaşılmasıdır. Bu başkası o dili konuşan herkes olabileceği gibi bir kesim de olabilir. Kelimelere şairin hiç kimsenin anlayamayacağı anlamlar yüklemesinin sanat açısından bir anlamı olmaz. Bazı kesimlerin anlayacağı bazılarının anlayamayacağı anlamlar yüklemek zaten şairin huyudur.

www.nudo.com.tr
#erisnudo

*"Yunus bir söz söylemiş
Hiçbir söze benzemez
Münafıklar elinden
Örter mâ'na yüzünü."*

Bu şiirdeki imgeler ve mazmunlar (Münafıklar demeye dilim varmıyor) herke-
se açık değil. Açık olduğu bir kesimin olduğu
da muhakkak.

*"Beklemek dedimse sevmek demektir bil
Vitrin dedin mi gözlerin geliyor aklıma."*

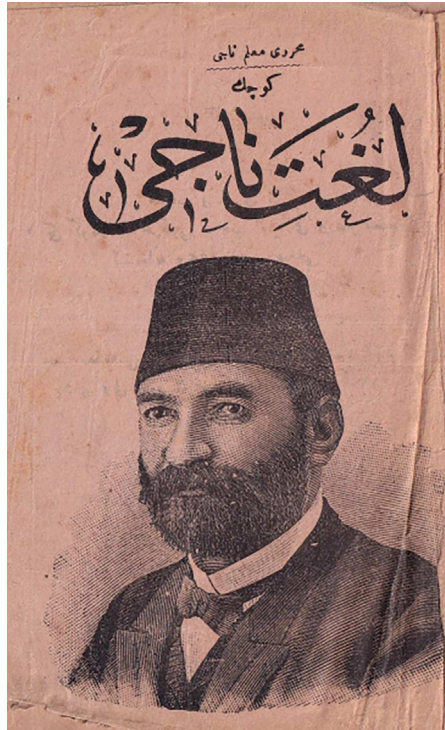
Burada kelimelere yüklenen anlamlar
açıklanmasa şairinden başkası anlayamaz.

Eskiden oynanan çocuk oyunlarının
bir kısmı mazmun olarak şiirimizin içerisinde
yer almıştır. Yani oyunun kuralları veya oyun
esnasında telaffuz edilen kelimeler maz-
munlaşarak şiire girmiştir. Halk hikâyeleri,
Kur'an'daki bütün hikâyeler, başka dinlere
ait kutsal kitaplardaki hikâyeler, başka mil-
letlere ait hikâyeler, olaylar seçilerek maz-
munlaştırılmıştır. Burada seçme işinin şair-
ler tarafından yapılması

belli bir seviye arz etti-
ğinden oldukça önem-
lidir. Türk edebiyatının
başlangıcından beri
oluşturulan mazmunlar
bilinmediği sürece bu
edebiyatın günümüze
açılan kapısından bile
içeri girmek mümkün
değildir. Çünkü maz-
munlar hikâye ile şiiri,
ilimle şiiri, inançla şiiri,
kimlikle şiiri birleştiren
unsurdur. Yunan tra-
jedilerindeki Kral Oi-
dipus ile psikolojideki
Oidipus Kompleksinin
birleşmesi gibi. Hat-

ta daha üstünde. Divan şiirindeki mazmun
kullanımını bir olayı hatırlattığından dolayı
sadece telmih sanatıyla yahut kelimelerin
çağırışım gücüyle açıklamaya kalkmak o işin
hakkını verememektir. Mevlana mesnevide
Firavun ile Musa arasında geçen bir olaya
telmih yapar. Firavun kendisini mahvedecek
bir çocuğun haberini alıp işaret edilen za-
man ve mekânda doğan bütün erkek çocuk-
larını öldürmeye başlar. Ama asıl düşmanı-
nı kendi içinde, evinde kendi eliyle besler,
büyütür. Mevlana bu hikâyedeki iyi ve kötü
temsilleri ters çevirerek insanlara şöyle bir
hikmet devşirir: "Siz de kendinizi helak ede-
cek Musa'yı Firavun gibi dışarıda aramayın.
Musa sizin nefsiniz. Onu öldürmek yerine
kendi elinizle besleyip büyütüyorsunuz."
Şimdi buradaki tekniği telmih yahut keli-
melerin çağırışım değeri ifadeleri ne kadar
karşılıyor? Yahut buradaki mazmunlara kli-
şe veya kalıplaşmış demek ne kadar doğru
olur.

İncir ağacı mazmundur. Yasak mey-
veyi yiyerek suç işle-
yen ve bundan dolayı
edep yerleri birbirleri-
ne aşikâr olan Âdem
ve Havva'ya örtünme-
leri için yaprakların-
dan vererek yardım
ettiğinden cezalandı-
rılmıştır incir ağacı.
Çiçek açmadan meyve
veren tek meyve ağacı
incirdir. Butimar sulara
âşık kahverengi yahut
siyah bir kuştur. Göl-
lerin, denizlerin, okya-
nusların kenarında du-
rur, dolaşır. Çok susuz
olmasına rağmen su-

yun biteceğinden, denizlerin yok olacağından korktuğu için bir damla bile su içmez. Susuzluktan ölür. Şimdi bu mazmunlarla günümüz insanına dokunmak bir hayal. Çünkü kelimelerin hikâyelerini bilenlerin sayısı atık yok denecek kadar azaldı.

Günümüz insanına dokunmak için ortak bilinen hangi hikâyeyi, hangi olayı, hangi oyunu mazmunlaştırmalıyız. Mesele çoğunluğun bildiği “okey” oyunu olabilir. Toplumdaki dengesiz gelir dağılımı dolayısıyla oluşan sınıfsal sistemi eleştirmek için, “Bir istakada bile ikiler üçlerle per olamıyor. Rengin farklıysa sıralamaya bile giremezsin.” gibi ifadelerle okey oyunu mazmunlaştırılabilir. Ama bu o milletin şiirini sığlaştırır. Anaokullarından başlanarak çocuklarımıza ilkokulda ve orta öğretimde şiirimizdeki mazmunları anlaşılır kılacak tüm hikâye, masal, olay ve durumların öğretilmesi Türk şiiriyle Türk milletinin arasındaki kalın duvarları yıkacaktır.

Kelimelerin temsil ettiği şeyleri ve anlamları bildiğimizden toplum olarak anlaşılabiliyoruz. Millet olabiliyoruz. Toplumun var olan bütün değerleri o toplumda konuşulan dili doğrudan etkiler. Bu değerlerden mahrum olmak, bu değerleri bir önceki nesilden devralamamak şairlerin dilini anlaşılmasız kılar. Sanatçılar mensup oldukları milletin bilmesi gerektiği, bildiği ve haberdar olduğu şeyler arasından en kıymetlilerini mazmunlaştırır. Sanatçı mensup olduğu milletin insanlarını bildiklerinden hareketle bilmediklerini öğretmeye, hissettirmeye doğru zevkli bir yolculuğa çıkarır. Bilinmesi gereken temel şeyler bilinmiyorsa durum vahim bir hâl alır. Divan edebiyatı da halk edebiyatı da anlaşılmasız olur.

Bilinmesi gereken temel şeyler bilinmediğinde bu boşluğu başka ortak değerler

doldurur. Yani dil sürekli mazmunlar üretir. Sinema, diziler, sosyal medya paylaşımları, bireysel videolar ve birbirinin aynı haber bültenleri onları izleyen herkeste ortak bir seviyesizlik oluşturduğu gibi ortak bir dil ve bu dilin yanında bir sürü beş para etmez mazmun da oluşturuyor. ☒

Kaynakça

- AKÜN, Ömer Faruk (1994), *Divan Edebiyatı Mad. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.9, İstanbul.
- BEZİRCİ, Asım (1974), 2. *Yeni Olayı*, Tel Yay. İstanbul.
- BİRİCİ, Sevim (1996), *Bursalı Rahmî Şâh u Gedâ İnceleme-Metin*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi* C.15 (1992), İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (1984), *Mazmun, Türk Dili*, S.388-389, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (1983), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara.
- DEVELİOĞLU, Ferit (1993), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, İstanbul.
- DEMİREL, Şener (2002) *Mazmûn Üzerine Bir Değerlendirme*1, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences of the Turkish World Sayı/Number 21 Bahar/Spring 2002
- Hüseyn Remzi, (1305) *Lügat-i Remzi*, C.II, İstanbul.
- İbnü Menzur (1994), *Lisanü'l-Arab*, Zımn Mad. C.13, (3. Baskı) Beyrut.
- İLAYDIN, Hikmet (1997), *Türk Edebiyatında Nazım*, 6. Baskı, Akçağ Yay. Ankara.
- İPEKTEN, Halûk (1973), *Fuzûlî, Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Ankara.
- İPEKTEN, Halûk (1984), *Nâilî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay. Erzurum.
- İPEKTEN, Halûk (1993), *Divan Şiirinde Mazmunlar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Erzurum.
- KARAALIOĞLU, Seyit Kemal (1983), *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul.
- KARAHAN, Abdulkadir (1980), *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul.
- ENGİNÜN, İnci; KERMAN, Zeynep (1988), *Mehmet Kaplan'dan Seçmeler C.I-II*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara.
- Muallim Nâci (1978), *Lügat-ı Nâci*, Çağrı Yay. İstanbul.
- Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler (1990) Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara.
- REDHOUSE, Sir James W.(1992), *Turkish and English Lexicon (New Edition)*, Çağrı Yay. İstanbul.
- Şemseddin Sami (1978), *Kamus-ı Türkî*, Çağrı Yay. İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1976), *XIX. Asır Türk Edebiyatı*, İstanbul.
- TEKİN, Arslan (1995), *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü*, İstanbul.
- Türkçe Sözlük*; (1989) Türk Dil Kurumu Yay., C.II, Ankara.
- UÇAR, Şahin(1994), *Tarih Felsefesi Yazıları*, Ankara.

Zafer Acar

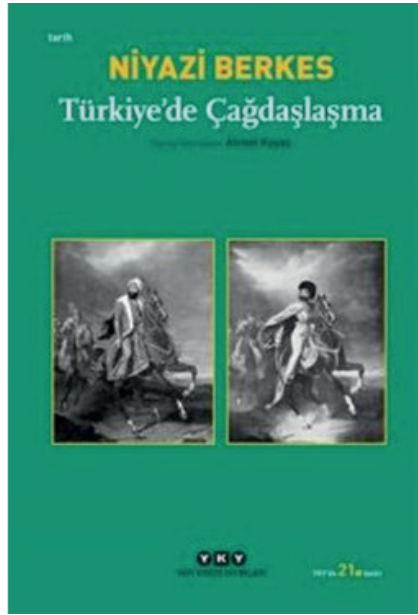
GÖZ MEDENİYETİNİN KÖRLÜKLERİ

Orta Çağ'da İmar Bekleyen Bir Virane: İstanbul

Kadim dünyanın seyyahlarına daha çok güveniyorum; çünkü onlar eserlerini satmak –tüketilmek- amacıyla yazmıyorlardı, niteliğe önem veriyorlardı daha ziyade. Merakları tetikleyecek abartılı macera hikâyelerini bir kenara bırakıp gözlemlerini, hislerini yazmakla yetiniyorlardı; ama çok faydalı bir teknik buluş, sanki insanın bütün samimiyetini yok etti: Matbaa. XV. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da yaygınlaştı ve basım faaliyetleri hız kazandı, gazete çıkmaya başladı, kitap -bilhassa aşk temalı roman- kültür endüstrisi için ticarî metaya dönüştü; çünkü yeni bir pazar söz konusuydu: “Avrupa tarihi uzmanları matbaa devriminin Avrupa toplumunu okuryazar hâle getirmede temel bir faktör olduğu konusunda hemfikirdir.” (2019, 120). Fakat nasıl bir okur? Nitelikli okurun varoluşu öyle birdenbire gerçekleşmeyecek, yüzyıllar sürecekti. Bu durum yayıncının umurunda değildi, hâlihazırda okur kitlesi vardı ve önemli olan bir kitabın ya da gazetenin çok satmasıydı, dolayısıyla popüler yazarlara özenen modern seyyah da okuru manipüle etmekten çekinmedi, muhatabında merak uyandıracak kurgusal-uydurma metinleri eserlerine dâhil etti, fakat ticarî değeri olan herhangi bir şeyin, arz-talep döngüsü içerisinde elden ele dolaşırken aynı kalmayıp hızla başka bir şeye dönüşeceğini öngöremedi. Buna eskimek, gözden düşüvermek de denir, çünkü tezcanlıdır popüler kültür, vitrinde hiçbir şeyi uzun süre tutmaz; doğası gereği yayın hayatına da aynı usulle yaklaştı. Sonuç: Seri bir şekilde ve oldukça ucuza basılan seküler kitaplar yüzünden –bunlara kimi felsefî kitabı da ekleyebiliriz- Batı, hızla Hristiyanlıktan uzaklaştı. Osmanlı'nın matbaaya karşı direnç göstermesinin sebeplerinden biri de Batı'daki bu ahlâkî çöküş olabilir mi? Olabilir. Yakın geçmişten biliyoruz, ahlâktan yoksun –kapitalist- bilim ve teknoloji, birçok kez insanlığı felâketlere sürükledi. Milyonların canına mal olan dünya savaşlarını hatırlayalım. Yeri gelir, bir matbaa makinesi, tanktan çok daha tehlikeli olabilir; yani kitaplar göründükleri kadar masum değildir.

Doğu masallarını gerçek sanan ya da öyle sanmakta fayda gören Batı; macera tutkusuyla coğrafi keşiflere çıktı –neye ve kime göre keşif, bunlar zaten var olan, çoğu bilinen yerlere egzotik görünümlü kötü niyetler taşıyan seyahatlerdir aslında- gittiği yerlerin sadece maddi varlığını değil masalsı büyüsunü bile sömürerek metropolleri ve modern hayatı inşa etti. Darwin'in (Darwin) Batı pozitif bilimine katkıları da bu tarz seyahatler sonucun-

da olmuştur; dünya çapında büyük tartışmalara yol açan evrim teorisi bile Antik Yunan filozofu Anaksimandros'tan araklamadır, demek ki çağlarını aşan kitaplar arasında dolaşması Darwin'e (Darwin) ilham vermiş, bu ilhamın şeytani mi ilahî mi olduğu kişinin hayat görüşüne göre değişir. Anaksimandros varoluşla ilgili âdeta distopik sonuçlara varır: "İlk canlılar dikenli kabuklara sarılı olarak yaşlılık içinde meydana gelmişler, yaşları ilerleyince kuru yere çıkmışlar, kabuğun çepçevre yırtılması ile kısa bir zaman başka bir şekilde yaşamışlar. –Başlangıçta insanların başka kılıktaki canlı varlıklardan meydana geldiğini söylüyor, çünkü ötekiler az zamanda kendiliklerinden yiyeceklerini buluyorlar, yalnız insan uzun süren bir bakıma gereksinim gösteriyor; bundan dolayı başlangıçta da kendini bu şekliyle kırtarıp yaşatamazdı. –İnsanların ilk önceleri balıklar içinde meydana geldiklerini ve köpek balıkları gibi büyüdüklerini ve kendilerine bakabilecek hale geldikten sonra karaya el attıklarını anlatıyor." (41, 2014). Anaksimandros, bütün nesnelerin ilk temeli "su"dur, diyen Tales'in öğrencisidir, üstadından devraldığı varoluşsal yaklaşımları bir üst aşamaya taşıyıp "su" ile ilgili göstergeler

üzerinden mitik bir atmosfer yaratarak açıklamaya çalışır. Sadece Antik Yunan değil, bütün bir kadim dünya türlü teoriler ortaya atarak varlığa ait sırları çözme denemesinde bulunmuştur. Bu tarz, altı-yedi bin yıllık kültürel birikim kimi eksikliklerine rağmen gerek sözlü gerek yazılı olarak günümüze dek gelmiştir. Geçmişin –çoğu Doğu'ya ait- bakiyesini tekelleştirmek isteyen Batı; Doğu toplumlarına kendi kendilerini küçük görecekle aşağılık kompleksi aşısı yapmıştır, büyük oranda

tekelleşen bu teorilerden işine yarayanları seçip almış ve Rönesans'ı başlatmıştır. Sonuçta Batı'nın Doğu merakı tersine dönmüş, XIX. yüzyılla birlikte Batı, bilhassa Doğu'nun efsunlu çocuklarına masaldan da öte, her türlü özgürlüğün ve konforun yaşandığı bir rüya gibi görünmüştür. Avrupa, Amerikan rüyası. Hâlbuki başkasının rüyasını yaşamak kâbustur. Evet, yeni dünya, Hümanizm adı altında masallardaki gibi her bireye, kendi hayatının kralı-sultanı olma vadinde bulunuyor. Cennetten arsa satmanın ambalajlı halidir bu: Neo-liberal dünya.

Biz yeniden, sade yaşamının bilgelik belirtisi olduğuna inanılan zamanlara dönelim: Kadim dünyanın insanları –hükümdarlar istisna-, çok önemli işler yapsalar bile kendi hayat hikâyelerini pek önemsemezlerdi. Onlar için alçakgönüllülük, kul olmanın, yani kendini bilmenin ilk şartıydı âdeta. Geleneği bilgelikle aktaran pendnâme tarzı kitaplarda kibirli kimseler hep küçümsenmiştir. Kibir, bencilliği doğurur ve toplumu dağıtır, çok başlılık yok oluş anlamına gelir, bu yüzden her türlü tehlikeye karşı güç, tek merkezde toplanmıştır: Hükümdar, Tanrı'nın dünyadaki gölgesi-temsilsidir, kitaplar da ço-

ğunlukla ona takdim edilir, önce Tanrı'dan, sonra hükümdardan takdir beklenirdi. Müelliflerin hayat hikâyeleri pek önemsenmemiş, birkaç tezkire sayfasıyla sınırlı kalmıştır.

İbn Battûta hakkında da pek bilgi sahibi değiliz. *Seyahatnamesi*'nden öğrendiğimize göre İbn Battûta Berberî'dir, Fas'ta (1304) dünyaya gelmiş ve oradan 30 yıl sürecek seyahatlere çıkmış, kimi zaman dini uğruna savaşmış, kimi zaman kendini dervişliğe vermiş ama en çok da seyahat etmiş, seyahatler sayesinde bilgisini artırmış ve bu sayede kimi diplomatik görevlerde bulunmuştur.

Dünyanın önemli seyyahlarından sayılan İbn Battûta, seyahat türüne yeni bir anlayış getirmiştir. Gezdiği yerlerin yapılarından ziyade insan hayatını, inanç ve geleneğini mercek altına almış, şehrin yapılarını yüzeysel tasvirlerle geçmiştir. Kimine göre ilk antropologlardan kimine göre ise ilk etnologlardır. Gezdiği ülkelerin coğrafyası ve ekonomisi hakkında da bilgi vermeyi ihmal etmemiştir. Sovyet Arap çalışmaları okulunun kurucu üyesi, Kuran'ı Rusçaya çeviren şarkiyatçı Krachkovsky'e göre İbn Battûta, Orta Çağ'ın en büyük seyyahlarından biridir ve üç kıtada önemli kültür merkezlerine ulaşmayı başarak Marko Polo'yu bile geride bırakmıştır.

İbn Battûta'nın gerçekdışı, hatta uydurma izlenimi uyandıran kimi tanıklıklarını, daha sonraki yıllarda yapılan araştırmalar doğrulamıştır. *İslam Ansiklopedisi*'nde (müellif: A. Said Aykut) de belirtildiğine göre İbn Battûta yurduna döndüğünde gezdiği uzak ülkelerden, gördüğü garip olaylardan bahsedince alaya alınmış ve pek çok şeyi uydurduğu sanılmıştır. Hâlbuki tarihî vakalar, bazı bakımlardan bugünün insanına gerçek dışı gelebilir, bu onun yaşanmadığını göstermez. Ayrıca birçok seyyah gibi İbn Battûta'nın da "ordan burdan araklamış" tarzında kimi eleştirilere uğradığını biliyoruz. Okumalarımızda benzeri duruma Doğu'ya yolculuk yapan Batılı seyyahlarda da rastladık. Bunu anlayışla karşılamak lazım; çünkü o seyyah-

ların kendilerinden öncekileri okuması, gideceği yerlerle ilgili bilgi toplaması işlerini ciddiye aldıklarını gösterir. Etkilenmek ise kaçınılmazdır.

XIV. yüzyıl İstanbul'una İbn Battûta ile giriş yapalım: "O gün öğle civarında muhteşem Kustantîniye'ye girdik. Şehrin bütün çanları çalıyor, yer gök inliyordu sestten. Hükümdar sarayının kapılarından birinin önüne geldiğimiz zaman peykelere oturmuş yüz kadar kapıcıyla karşılaştık; onların başında komutanları bulunuyordu. Birden bağırmaya başladılar: 'Sarâkino! Sarâkino!' diyorlardı. Bu kelime 'Müslümanlar! Müslümanlar!' anlamına gelir. Bizi içeri girmekten alıkoydular. Beylûn Hatun'un adamları 'Onlar bizden!' dedilerse de ötekiler 'İzinsiz kimse giremez!' dediler. Birkaç adam gitti, Beylûn'a durumumu bildirdi. O babasının huzurundaydı, bizden bahsetti; hükümdar içeri alınmamız için buyruk verdi, hatunun kaldığı köşke yakın bir köşkü bize ayırdı, şehirde nereye gitmek istersek isteyelim engel olunmaması için bir emirnâme yazdırarak tellallar aracılığıyla sokaklarda halka duyuruldu. Bu köşkte kaldığımız üç gün boyunca bize tavuk, koyun, ekmek, un, yağ, meyve, balık ikram edildiği gibi özel döşek ve para da gönderildi. Dördüncü gün imparatorun huzuruna çıktık" (2016, 334). Bu tarz ağırılanmayı, Osmanlı döneminde de göreceğiz. Orta Çağ'ın misafir ağırlama âdetleri Yeni Çağ'da da sürmüştür. Zaten, kökleri bilinmeyen, en azından yazılı kaynaklarda ulaşamadığımız kültür; değişerek, kimi zaman kendini yenileyerek kimi zaman yozlaşarak yaşamaya devam ediyor. Bizans ile Müslüman devletler arasında iletişim hep olmuştur. Gerektiğinde birbirlerine merhametle yaklaşmışlardır. İbn Haldun, son derece medeni bir yardımlaşmadan bahseder: "Velid b. Abdülmelik Medine, Kudüs ve Şam'daki kendi mescidini (tamir ve) inşâ etmeye karar verince, Konstantiniye'deki Bizans Kralı'na elçiler göndererek inşaat için mahir işçiler (ustalar ve mimarlar) istemiş, bunun üzerine Kral söz konusu camiler hususunda onun maksadını gerçekleştirmeye

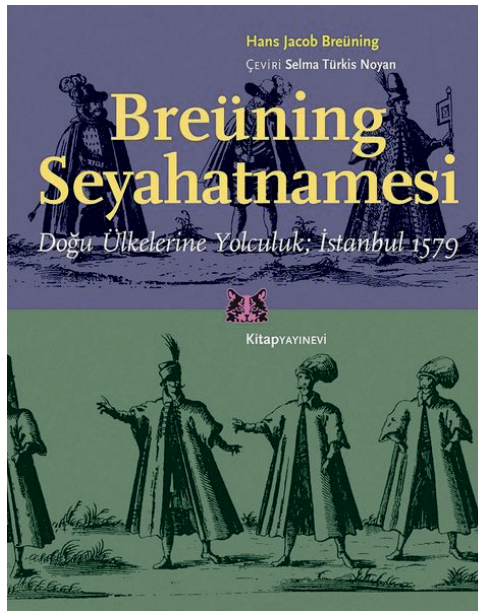
kâfi gelecek miktarda bu nitelikte işçiler (ve ustalar) göndermiştir” (2014, 733). Bunun adı dinler arası hoşgörü olsa gerek. İbn Battûta İstanbul için “muhteşem” sıfatını kullanıyor, ilerleyen yüzyıllarda bu şehri ziyaret edecek hemen her seyyahın benzeri övgüleri duyacağız. Çanların yerini –tiz metalik ses- fetihten sonra ezanlar –sıcacık insan sesi- alacaktır. Birçok Batılı seyyah ezandan minare ve kubbelerden hayranlıkla bahsedecek, kimisi de ezanın kilise çanı karşısındaki üstünlüğünü iç geçirerek dile getirecektir.

İbn Battûta, hükümdardan şöyle bahseder: “Onun ismi Tekfûr’dur. Babası Circis hâlen hayatta olmakla beraber ileride anlatacağımız gibi hükümler hakkını oğluna devretmiş, kiliselerde ruhbanlığı tercih ederek zahitliğe meyletmıştır” (2016, 335). Bu tarz bir alçakgönüllülük ya da siyasi taktik –bilemiyoruz- Osmanlı padişahlarında da görülür. Meselâ II. Murat, artık ülkede barışın büyük ölçüde sağlandığını, devletin güvenlik içinde olduğunu düşünüp bu rahatlıkla 11-12 yaşlarındaki oğlu II. Mehmet’e tahtı bırakır. Bursa civarında kendisini ibadete vererek sakin bir hayat sürmeye başlar. İbadet, madalyonun bir yüzü, diğer yüzü ise şöyle: Osmanlı ordusunun Balkanlar’da uğradığı yenilgiler ve bunlara, özellikle II. Murat’ın serdar olarak bulunduğu İzladi-derbendi yenilgisinin eklenmesi II. Murat’ın prestijini bir hayli sarsmış, uç beyleri muhalefete başlamıştır. Büyük oğlu Alâaddin’in sebebi belli olmayan ani ölümü ise toplumu daha bir huzursuz etmiştir. Demek ki bazen tahtı oğulla bırakmak korumak anlamına da geliyor. Circis’e tahtı bıraktıran gerçek neden neydi acaba? İnsana ait bazı kararlarla ilgili yalnızca yorum yapabiliyoruz,

çünkü eylemi gerçekleştiren kişi bile bazen eyleminin asıl nedenini bilemeyebilir ya da kendinden gizleyebilir.

Bir seyyah için hükümdarı görmek oldukça önemlidir. İbn Battûta, hükümdarın huzuruna çıkışını şöyle anlatır: “Hükümdar bana Beyt-i Makdis (:Kudüs), Kutsal Kaya, Kumâme Mehd-i İsa (:İsa’nın beşiği), Beytelehm, Hafîl, Dımaşk, Mısır, Irak ve Anadolu’ya dair sorular sordu. Gerekli olduğu şekilde tek tek cevapladım. Demin gördüğüm Yahudi aramızda tercümanlık yapıyordu. Söylediklerimden memnun olan hükümdar, çocuklarına emretti: ‘Bu adama gerektiği gibi ikram ediniz, onu koruyunuz!’ Böylece bana bir hil’at (:özel şeref elbisesi) giydirdiği gibi koşum takımları mükemmel bir at verdi; ayrıca emân (:güvenlik) alâmeti sayılan gölgeliklerden birinin bana verilmesini emretti; kendi başı üzerinde de taşıyordu bu tür gölgeliklerden. Şehrin gezilecek yerlerini kolayca gezmek, olağanüstü eserlerini ülkemde anlatabilmem için bir rehber verilmesini ve bu adamın devamlı yanımda kalmasını istedim ondan. Dileğimi kabul etti. Hükümdar bir kimseye kendi elbisesini verip şahsi harasındaki atlardan birini ihsan ederse şehir halkının görüp duyması için davul, zurna ve borazanlarla grup hâlinde sokaklarda dolaşmak âdet-

ten imiş. Bu âdet daha çok Sultan Uzbek’in diyarından gelen Türklere uygulanıyormuş; kötü bir muamele ile karşılaşmalar diye. Beni de (merasim ile) sokaklarda dolaştırdılar” (2016, 336). Osmanlı döneminde de Yahudiler tercümanlık mesleğini devam ettireceklerdir. Uzbek Sultan (1282-1341), Özbek Han olarak da bilinen Altın Orda Devleti’nin dokuzuncu hanıdır. O dönemin üç büyük devleti olan Altın Ordu,

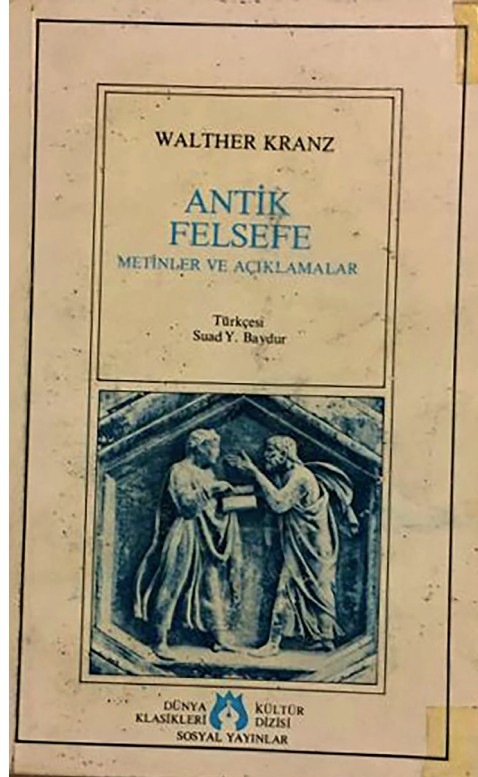

İlhanlılar ve Memlûkler arasında cereyan eden diplomatik ilişkilerden de bahseder İbn Battûta. Anlaşıldığı üzere o yıllarda da İstanbul'a Türkler gelip gidiyor ve saygın bir şekilde ağırlanıyormuş. İbn Battûta'nın "olağanüstü eserlerini ülkemde anlatabilmem için" ifadesi ilginç, çünkü İstanbul ne çektiyse konumundan, doğal güzelliğinden, ihtişamlı -tarihî- yapılarından çekmiştir. Hükümdar, bu tavrıyla İstanbul'u hem cazibe merkezi hem de hedef hâline getirmiş oluyor. İstanbul dillere destan olmuş ve bu yüzden çok defa kuşatılmıştır. Hükümdar; ordusuna ve surlarına çok güveniyor olmalı. Ama biliyoruz ki o surlar Fatih'in döktürdüğü toplara çok dayanamadı, yıkıldı. Uyanık bir devlet adamı, hele de o yüzyıllarda, ülkesinin yer altı ve yer üstü zenginliklerini muhtemel düşmanlardan bile gizlemeye çalışır, fakat gücünü dost düşman demeden herkese gösterir. Açıkçası ahmakların işidir gösteriş budalalığı.

İbn Battûta şehrin ticarî hayatına ve fizikî özelliklerine genel hatlarıyla da olsa değinir: "Bu şehir sonsuz derecede büyük! İki bölüme ayrılmıştır. İki taraf arasında, Mağrip'teki Selâ vadisine benzeyen, sularında gelgit yaşanan büyük bir nehir vardır. Eskiden üzerinde köprü kuruluymuş ama harap olmuş. Şu anda karşıdan karşıya büyük kayıklarla geçiliyor. Söz konusu nehrin ismi Absumi'dir (:Haliç). 'Astanbûl' (:İstanbul) denen kısım, nehrin doğu yakasıdır. Hükümdarla devlet erkânı burada oturuyor. Nüfusun büyük bölümü de buraya yerleşmiştir. Çarşıları taşla döşelidir ve gayet geniştir. Her zanaat erbabı kendi başınadır, başkalarıyla ka-

rışık değildirler. Her çarşının ayrı kapıları vardır; geceleyin kapatılır. Ve enteresan bir nokta, çarşı esnafının ve zanaatkârların çoğu kadındır!.. Şehrin öteki kısmı 'Galata' adını taşıyor. Demin bahsettiğim suyun batı yakasıdır burası. Nehre açılan kapılarıyla burası, bizim Ribâtu'l-Feth'i andırıyor. Bu yakaya, hepsi de tüccar olan Frenk (:Avrupalı) taifesi yerleşmiştir. Galata'da nüfus Cenova, Venedik, Roma ve Fransız gâvurundan oluşuyor. Onlar da Kustantîniye hükümdarının hâkimiyeti altında yaşıyor. Hükümdar onların başına kendilerinin razı olduğu birini atamaktadır; o adama Kums (:Konsolos) derler. Onlar her yıl hükümdara belli bir vergi ödemeleri gerekiyorsa da bazen başkaldırırlar ve iki taraf savaşa tutuşur. Aralarını ancak Papa bulur! Bu taife tümüyle ticarete gömülmüştür; sahip oldukları liman, dünyanın en işlek limanlarından. Bu limanda yüz kadar kurkûra (:çeketiri denilen büyük tekne) gördüm. Ufak tekneler ise sayılamayacak denli çok! Bu tarafta çarşılar gayet renkli ve zengin olmasına rağmen çok pis! Çarşıları birbirinden ayıran küçük dere

sade lağım akıtıyor desem yeridir! Galatalıların kiliselerinde de hayır yok; revnaksız ve sessiz" (2016, 337). O tarihlerde Galata Kulesi yapılmamış daha. Galata'yı kulesiz tahayyül etmek, insanda yıkıcı bir deprem etkisi yaratıyor. İbn Battûta bunun farkında değil elbet. "Bu şehir sonsuz derecede büyük!" dese de şehrin nüfusu o yıllarda otuz kırk bini geçmez, asıl fetihten sonra artacaktır. Haliç için "dünyanın en işlek limanı" tanımlamalarını sonraki yıllarda İstanbul'a gelen birçok Batılı seyyahın da duyacağız.

Konstantinopolis'in XIII. mahallesi olan Galata'da -bilinen ilk adı, incirlik anlamına gelen "Sykai"dir-, Cenova, Venedik, Roma ve Fransızlar ticaret yapmaktaymış. Fetih sonrasında da bu durum pek değişmeyecek, Galata'nın ticaret hayatında Ermeniler, Yahudiler ve az da olsa Türkler söz sahibi olmaya başlayacaktır. Sanki ticaret -Türkleri dışarıda tutuyorum- bu milletlerin dini olup çıkmıştır. Paraya düşkünlüğün sonucu, Galata'da kiliseler uzun yıllar bakımsız kalacak -tüccarın asıl mabedi olan dükkânlar son derece temiz- ciddi anlamda cemaat kitlesi oluşturamayacak -dükkânlar müşteriyle dolup taşacak-, lağım-pis koku ve kirlilik ise Galata'ya gelen hemen her seyyahı rahatsız edecektir. Galata'nın bu kirli yüzü yüzyıllarca değişmeyecektir.

Haliç üzerine tarih boyunca birçok köprü inşa edilmiş. Köprünün eskiliği, yüzyıllardır süregelen bir tartışmayı aklımıza getiriyor. Türklerden önce İstanbul mamur durumda mıydı? İstanbul aşığı Yahya Kemal, bu konu üzerine araştırmalar yapmıştır: "Türkler İstanbul'u, 1453'te Bizans'tan bir virane hâlinde tevarüs ettiler. O vakit İstanbul'un ne kadar harap, yoksul ve perişan olduğunu, Bizans'ın meftunu olduğundan şüphe olmayan, tarihçi Çarls Dehl (Charles Diehl), uzun boylu yazdığı gibi bu bahsi, bundan yirmi sene evvel İstanbul'da vermiş olduğu bir konferansta da iyi tasvir etmişti" (2021, 3). Yahya Kemal, meseleye taraflı mı bakıyor, hayır, fetih öncesi İstanbul'un durumuna bizzat şahitlik etmiş Hristiyan tarihçi Kritovulos, Yahya Kemal'i destekleyecek bir itirafta bulunur: "Bu şehir sürekli akınlarımız ve kuşatmalarımızla, kalabalık halkını ve bir zamanlar sahip olduğu zenginlikleri tamamen yitirdi. Artık gerçek bir şehir bile değildir; sadece şehir adını taşımaktadır. Şu anda sizin de gördüğünüz gibi tarlalar, bahçeler, bağlar, çoğu harabeye dönmüş, terk edilmiş evler ve boş duvarlardan ibaret" (31, 2020). Kritovulos, tarihî vakaları yer yer mistik nedenlere bağlamaya çalışsa da -dinler çağında yaşamaktadır, doğal karşılanmalı- bu alıntıda görüldüğü

üzere son derece gerçekçi ve nesnel olabiliyor. XX. yüzyıldan bir Batılı seyyahın görüşlerine de başvurmakta fayda görüyorum, İspanyol yazar Ibanez şöyle der: "1204'te Haçlılar Asya'daki Müslümanlara karşı savaşırmaktansa o büyük Hristiyan şehrini fethetmeyi daha rahat ve kârlı bulmuşlar ve saldırıları dehşet saçmıştı. Konstantin ile Justinianus'un şehrinde taş üstünde taş bırakmamışlardı. Haçlı savaşçıları ibadethaneleri ve sarayları yağmalamışlar, sefere kalyonlarıyla öncülük eden Cenevizli ve Venedikli gemiciler İstanbul'un en değerli hazinelerini kendi cumhuriyetlerine taşıyarak Haçlı seferinin meyvesini toplamışlardır" (2007, 14). Bunları XX. yüzyıldan "Mahşerin Dört Atlısı" eserinin yazarı Ibanez dile getiriyor. Anlaşılan zamanla mesele aydınlık kazanmış: fakat Batılı seyyahlarda Türklerle karşı silinmesi zor bir önyargı oluşmuş. XVI. yüzyılda İstanbul'u gezen Alman seyyah Broyning (Breüning), şu talihsiz lafları eder: "Türk halkı doğası gereği, yapıcı, geliştirici, güzelleştirici yaratılıştadır değildir, daha çok yıkıp bozmaya, yıpratmaya eğilimlidir" (2020, 100). Haçlıları unutuyor, Türkler ile Moğolları karıştırıyor sanki.

Fetih'ten kısa bir süre sonra İstanbul -Galata'yı ayrı tutuyorum- minareleri, kubbeleri ile bambaşka bir silüet arz edecek; Hristiyan bir şehir Müslümanlaşacaktır. Acaba sahte-yapay bir dini inanışın yerini hakiki-samimi bir dinî inanış mı almıştı? Hristiyanlığın tahrif edilmesinden ziyade, paganların -Bizans- yok olma korkusuyla din değiştirmesinden söz ediyorum. Yahya Kemal meseleyi açsın: "Konstantin devrinde çok esaslı ikinci bir meselenin halledilmesi lâzım geliyordu: Üç asırdan beri çile çeken ve halkın alt tabakasına geniş mikyasta, iyiden iyiye yayılan, hatta hükümdarın ailesi içine bile giren yeni bir din, Hristiyanlık, çilesini doldurmuştu. İlk önce serbest bırakılan bu din, devletin resmî dini olursa İmparatorluk'un havasına ferahlık gelecekti. Bu da oldu. Roma'nın iklimini değiştiren İmparator, bu defa dini değiştirdi. Yeni dinin kainât anlayışı, ahlâk ve akaidi eskisinin taban tabana

zıddı idi. Alt tabakanın lehine olarak kilise hâlinde takarrür eden ve müminlerini tek bir sınıf insan addeden bu din, eski Roma'nın hüviyetinden eser bırakmıyordu. Değişiklik çok derindi" (2021, 25). Bence bu hamle Bizans'ın ömrünü yüzyıllarca uzatmıştır: Gaudi (Garaudy) gibi bazı Batılı düşünürler meseleye Yahya Kemal kadar duygusal bakmıyor: "Daha ilk asırdan itibaren Hristiyanlık Eski Yunan düşüncesi tarafından iğfal edilmiştir... Ne var ki İmparator Konstantin'den günümüze kadar Hristiyanlığı şekillendiren kurumsal Hristiyanlık, Eski Yunan düşüncesi ve Roma devlet düzeni tarafından yolundan çıkarılmıştı. Batı tarafından" (2012, 13). Gaudi (Garaudy), Konstantin'in Hristiyanlığı alt edemeyince Hristiyan olup resmi bir imparatorluk dini hâline getirerek asli mecrasından saptırdığına vurgu yapıyor. Bir yorum değildir bu, tarihi bir gerçekliktir. Konstantin'in (taht: 324-337) Hristiyanlık'ı yasallaştırmadan çok kısa bir süre sonra Augustinus, "İtiraf-lar"ında (397-401) paganizmin Hristiyanlık içindeki durumuna değinir: "Şu cübbeli öğretmenlerimizden hangisi kendi çöplüğünde ona kafa tutan ve şöyle soran bir adamı hiç istifini bozmadan dinleyebilir: 'Bu masalları Homeros uydurdu ve insanların kusurlarını tanrılara yükledi. Oysa tanrısız iyilikleri biz insanlara yüklese daha iyi olmaz mıydı?' Hatta şöyle dese belki daha doğru olurdu: 'Bu masalları kesinlikle Homeros uydurdu ve böylece en aşağılık insanlara tanrısallık yükleyerek ahlaksızlıkları ahlaksızlık olmaktan çıkardı. Bu şekilde ahlaksızlık yapanlar artık günahkâr insanları değil, göksel tanrıları örnek almış sayılacaktı'" (60, 2019). Anlaşıldığı üzere Hristiyan hocalar ne İsa'dan vazgeçebilmektedir ne de Homeros'tan. Bugünkü Batı, Homeros'tan yana seçimin yapmış gibi. Öte yandan Augustinus, her ne kadar paganizme sert tepkiler gösterse de Hristiyanlık'a sinmiş pagan unsurlardan kurtulamamıştır: "Rab olan Tanrımızın insan kılığında biz kibirlilerin yanına indiğini [*oğul İsa aracılığıyla*] ve bizlere sonsuz bir yaşam vadet-

tiğini duyduğumda hâlâ küçük bir çocuktum" (50, 2019). Paganizmden kurtuluş İslamiyet'le mümkün olmuştur.

İstanbul zaman içerisinde tam bir din şehrine dönüşür. İbn Battûta şu kıymetli bilgileri not düşer eserine: "Bu kilisenin ancak dışını anlatacağım. İçini bilmiyorum. Halk oraya Ayâ Sûfiyâ (:Ayasofya) der. Bu yapıyı Süleyman Peygamber'in teyze oğlu Âsaf b. Barhiyâ yaptırmış söylentiye göre. Hristiyanların en büyük kilisesidir... Kilisenin (ana) kapısının üst tarafındaki çardakta mabedi temizleyen, kayyumluk yapan, kandilleri yakan, kapıları açıp kapatan görevliler oturuyor. Onlar İsa Peygamber'in benzerinin çar-mıha gerildiği haçın tahtalarından arta kalanla yapıldığı zannedilen ve bu yüzden kutsal sayılan eski bir haç önünde secde etmedikçe kimseyi kiliseye sokmazlar... Bu kilisede hizmet eden rahip ve keşişlerin sayısının binlere vardığı söyleniyor! Onların bazıları İsa Peygamber'in soyundan geliyormuş. Büyük kilisenin iç kısmında dünyadan elini eteğini çekip kendini ibadete vermiş binden fazla bakire kadına ait bir kilise bulunmaktadır... Mânistâr (:manastır), Müslümanların tekke ve zaviyelerine benzer... Şehirde bol bulunan mozaik ve mermer, manastır mimarisinin temeli malzemesini teşkil eder... Papa buraya yılda bir defa gelir. Şehre dört konak yaklaştığında hükümdar onu karşılamak üzere yola koyulur, atından inip yürüyerek Papa'nın huzuruna çıkar. Şehre girilirken de hükümdar Papa'nın önünde yaya ilerler" (2016, 339). Roma'ya göre İstanbul'daki din anlayışı daha laiktir. Biraz da din adamlarının eli buna mahkûm olmuştur. Berkes, Bizans'ta merkezleşen Hristiyanlığın (daha sonraki Rum Ortodoks Kilisesi) devletten farklı ve onun karşısında var olabildi ise de devlete karşı üstünlük kuramadığını, ayrı ve eşit iki kurum ve yetke yerine devlete bağlı, devletten yardım alan, kendini devlet modeline göre biçimlendiren bir kilise Hristiyan-

lığının meydana geldiğini, Roma'da merkezleşen (daha sonra Roma Katolik Kilisesi) Hristiyanlıkta ise böyle olmadığını, devletin birçok organının kilisenin eline geçtiğini belirtir ve ekler: "Uygarlık ve kültür hayatında kilise önde geliyor, siyasal güçler onun modeline göre biçimleniyordu. Okuma yazma bilenler din adamları, kralları Hristiyan edenler, barbar sayılan halkı eğitenler, onlara yeni bir ahlâk aşılayanlar, uygarlaştırılanlar kilise ve manastır adamları idi" (2016, 21).

Kadim geleneklerden biri olan din-iktidar ilişkisini çok sert bir dille eleştirir Rasil (Russell): "Bazı vahşi topluluklarda iki reis vardır; Şogun ve Mikado gibi, biri dinsel, öbürü de laik reistir. Ne var ki, bunları Papa ile İmparator'a benzetmek gerekir..." (2017, 72). Derken bile zihin benzetmesi gerekene benzetiveriyor. Rasil'in (Russell) istediği de budur zaten. Kadim geleneğe vahşi demesi ise bizim açımızdan kabul edilebilir değil. Hayatının çeşitli dönemlerinde kendisini liberal, sosyalist ve pasifist olarak tanımlayan Rasil (Russell), sanırım sosyalist döneminde bunları söylüyor, çünkü oldukça sert bir dil kullanıyor, bir de "vahşi" göstergesi sosyalist literatürde sıkça karşımıza çıkar: vahşi kapitalizm gibi. Modern dünyayı kuran liberal-laik reisler, dinî reisleri atlarından indirip o atlara kendileri binmiştir. Değişen sadece konumlar olmuştur. Tarih boyunca din adamı ve devlet adamı, hiç fark etmez, hangisi güçlenmişse diğerini tahakkümü altına almıştır. Son birkaç yüzyıldır güç, devlet adamlarının elindedir. Din, burjuvaya hizmet edecek değerleri kutsuyor daha çok; din

adamının elinde hâlâ sihirli bir asa (Batı'ya ait bir semboldür, dikkat) bulunmakta.

İbn Battutâ'dan yaklaşık 250 yıl sonra İstanbul'a gelen Broyning (Breüning) din ile siyasi erk arasındaki ilişki şekline değinir, durum Bizans döneminden pek farklı değildir: "Müftü, Müslümanların peygamberi olan Muhammet'in vekili sayılır ve Türk hükümdarlarının bulunduğu bir mekâna girdiği zaman hükümdar bile ayağa kalkıp onu saygıyla selamlar" (2020, 128). Tabii, Osmanlı padişahı, din adamına temsil ettiği manevi makamdan dolayı hürmet gösterir, aksi bir durumda tavrını çok sert bir şekilde değiştirebilir. XVII. yüzyıl seyyahlarından Tivnu (Thévenot) bu meseleye değinmiştir: "Şeriatın müftinin idamına cevaz vermediğini söylerler, ama kendi iradesinden başka kanun tanımayan Sultan III. Murat bir müftiyi idam ettirmeye karar verince onu huzuruna çağırtmış ve kendisini kimin müfti yaptığını sormuş; adam, zat-ı şahane tarafından müfti yapıldığı cevabını vermiş. O halde, demiş Sultan Murat, mademki seni ben müfit yaptım, şimdi de azledibilirim ve adamı azledip

boğdurmuş. Şu anda tahtta olan ve bence amcasının izinden giden Sultan Mehmet de ben İstanbul'dayken Hocaşade Efendi adında biri müftiyi öldürmüştür" (2014, 101). Evet, IV. Mehmet, şeyhülislam olarak atanan Hocaşade Mesut Efendi'yi Tivnu'nun (Thévenot) anlattığı şekilde Bursa'da öldürmüştür. IV. Mehmet'i azledip Şehzade Süleyman'ı tahta çıkarmayı düşünerek gizli bazı toplantılar yaptığı söylentileri şeyhülislamın ölümüne sebep olmuş. Osmanlı

FATİH

**Kalite,
Sağlık ve
Güvenin
Markası**

çocuklar için güvenlidir
safe for children

**YERLİ
ÜRETİM**

EN71-3
European Safety Approval

Tüm ürünlerimizin; **kanserojen azo boya, fitalat ve ağır metal** testleri yapılmıştır.
SAĞLIĞA ZARARLI MADDE İÇERMEZ

tarihinde görevden alındıktan sonra idam edilen üç şeyhülislâmdan biridir, dedikodu kurbanı, şehit unvanıyla da anılır. Tarihin suçlulardan çok suçsuzları mahkûm ettiği bir gerçek.

İbn Haldun *Mukaddime*'de Hristiyanlığı kabul eden Konstantin'in annesi Helena'nın söylentiye göre Kudüs'e gidip çarmıhı bulduğunu belirtir. Demek İstanbul'a getirttiği düşünülüyor. İbn Haldun, Yahudi düşmanlığının tarihî arka planına da bu vesile ile değinir: "Helena, Beyt'in (Beytu'l-makdis'in) mamur yerlerini de tahrip ettirip mezbeleleri ve enkazı da üzeri örtülsün ve yeri gizli kalsın, diye kayalıklara attırdı. O, inancına göre (Yahudiler tarafından) Mesih'in kabrine karşı yapılan muameleye bir karşılık olmak üzere böyle yapmıştı. (Yahudiler, Mesih'in kabrini ortadan kaldırdıkları için Helena da Beytu'l-makdis'i yok etmişti)" (2014, 646). Hristiyanların Yahudi düşmanlığı yüzyıllarca daha devam edeceğe benziyor. Asıl meseleye bir soru ile dönelim: İbn Battûta, acaba Müslüman olmadığı için mi Ayasofya'ya alınmadı, dışarıdan bakmak zorunda kaldı? Bence "kutsal sayılan eski bir haç önünde secde etmedikçe kimseyi kiliseye sokmazlar," sorunun açık yanıtı. Müslüman seyyah İbn Battûta'nın Allah'tan başka hiçbir şeyin önünde eğilmesi düşünülemez.

Ayasofya'yı Süleyman Peygamber'in teyze oğlu Âsaf b. Barhiyâ'nın yaptırdığına inanmak tarihî gerçeklikleri reddetmek anlamına gelir. Hz. Süleyman, Ayasofya'nın yapılmasından yaklaşık 1500 yıl evvel yaşamıştır. Bazı rahip ve keşişlerin İsa'nın soyundan geldiklerini iddia etmesi ilginç. Bazı platformlarda İsa'nın

evlenip evlenmediği üzerine tartışmalar yapıldığına şahit olmuştum. İkna edici tarihî bir belge olmadan bunun cevabını vermek imkânsız.

İbn Battûta bir manastırın içini görmeyi başarmış, demek ki Müslüman olmak Bizans'ta manastıra girmeye engel değil: "Bir manastıra imparatorun verdiği Rum asıllı rehberle birlikte girdim. Ortasında su geçiyordu. İçerdeki kilisede (: ibadet edilen kısımda) rahibe kıyafetine bürünmüş yüz kadar bakire vardı. Hepsinin saçları kesilmiş başlarına keçe külahlar geçirilmişti. İnsanın yüreğini hoplatan muhteşem güzellikte kızlardı ve yüzleri yaptıkları ibadetten ötürü aydınlıktı... Ne garip; böyle kalabalık bir şehirde halkın çoğu rahipler, münzeviler ve keşişlerden oluşuyor! Kısaca, burada kiliseler sayılamayacak kadar çoktur." (2016, 336). İstanbul, bir din şehri olma özelliğini fetihten sonra da koruyacaktır. Hatta Hristiyan, Müslüman ve Musevilerin özgürce ibadet ettiği dinler şehrine dönüşecektir. ☞

Kaynakça

- Berkes, Niyazi; Türkiye'de Çağdaşlaşma, YKY, İstanbul 216.
Bertrand Russell; İktidar, Cem Yayınevi, İstanbul 2017.
Brendan Freely-John Freely; Galata, Pera, Beyoğlu: Bir Biyografi, YKY, İstanbul 2016.
Hans Jacop Breüning; Breüning Seyahatnamesi; Kitapyayınevi, İstanbul 2020.
İbn Battûta; İbn Battûta Seyahatnamesi, YKY, İstanbul 2016.
İbn Haldun; Mukaddime, Dergâh Yay., İstanbul 2014.
Jean Thévenot; Thévenot Seyahatnamesi, Kitapyayınevi, İstanbul 2014.
Kritovulos; Kritovulos Tarihi (1451-1467), Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2020.
Miri Shefer-Mossensohn; Osmanlı'da Bilim, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2019.
Roger Garaudy; Medeniyetler Diyalogu, Türk Edebiyatı Yay., İstanbul 2012.
St. Augustinus; İtiraf, Alfa Yay., İstanbul 2019.
Vicente Blasco Ibanez; Fırtınadan Önce Şark, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2007.
Yahya Kemal; Aziz İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2021.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-battuta>
Walther Kranz; Antik Felsefe, Ciniust-Sosyal Yay., İstanbul 2014.

SÎMORG

Sîmorg; “Morğ-i morğân: *kuşların şahı*; morğ-i fermanrevâ: *egemen kuş*; morğ-i çâreger: *çare bulan kuş*; morğ-i dermân-ger: *tedavi eden kuş*; sîreng: *otuz renk*” adlarıyla da bilinen Sîmorg, Farsça sözlüklerde “*büyük bir avcı kuş, Zâl’m yanında öğrenip olgunluğa eriştiği kişi*” olarak geçer. Sîmorg sözcüğü “sîn-morg”un hafifletilmiş şeklidir. Fars edebiyatında Sîmorg ile ilgili birçok efsane vardır.

Fars mitolojisindeki özelliklerinden anlaşıldığı kadarıyla eski devirlerden beri İran toplumunca kutsanan bir yaratık olan Sîmorg, mitolojik ve efsanevi özelliklerinin yanı sıra metafizik özellikler de taşımış, bu nitelikleri sayesinde de millî kahramanların kaderlerinde ve mitolojik olaylarda etkin rol oynamıştır. Bütün kutsal ve mitolojik kuşlar arasında Sîmorg en parlak çehreli yaratık olarak bilinir. Çin mitolojisindeki sein he birçok özelliğiyle Sîmorg’a benzemektedir.

Tevrat’ta göklerde yaşayan kanatlı bir yaratıktan söz edilir. **Mircea Eliade** ise: “*uçma gücü ve havalanma yeteneğinin, aslında beşeri ihtiyaçlardan kurtulup fizikötesi gerçekliklere erişmeyi simgelediğini*” söyler.

Bu efsanevi kuşun İran kültüründe yer alışı İslam öncesi dönemlere dek uzanır. Avesta, Pehlevi kaynaklar ve genel ifadeyle İslam öncesi İran kültüründen anlaşıldığı kadarıyla Sîmorg, geniş kanatlarıyla bilinir. Yuvasını tüm bitkilerin tohumlarını bünyesinde bulunduran ve çeşitli hastalıklara ilaç olan “Direht-i heme tohme: *Bütün tohumların ağacı*” adlı bir ağacın üzerine kurmuştur. *Avesta*’daki bilgilere göre Ferâhkert denizindedir. Sîmorg ile yakınlığından dolayı İran mitolojisine giren bu ağaç, Sîmorg ile deniz arasında bir araç görevi yapar.

Sîmorg, *Şahnâme*, *Avesta* ve Pehlevi rivayetlerinde doğaüstü, harika ve ilginç özellikler taşıyan bir yaratıktır. Her tarafında renk cümbüşüyle bezenmiş dörder kanadı vardır. İri yapılı ve alabildiğine güçlüdür. Bu yüzden şah-ı morğân: kuşların şahı olarak bilinir. 1700 yıl yaşar, üç yılda bir yumurtlar ve yavruları 25 yıl sonra yumurtadan çıkar. Ahura Mazda, Zerdüş’t’e onun tüylerinden birini tenine sürmesini ve üzerinde

taşımasını salık vermiştir.

Eski İranlıların, *Avesta*'dan da kaynaklanan inanışlarına göre Sîmorg'un tüylerinden veya kemiklerinden bir parçayı yanlarında bulunduranlar kimseden zarar görmezler. Sıkıntıyla yüz yüze gelip de o tüyü ateşte yaktıklarında, Sîmorg hemen gelir ve onları sıkıntıdan kurtarır. Sîmorg'un dalına konduğu ağaç ilaç etkisi gösterir.

Sîmorg'un ruhani yönü ve metafizik boyutu Farsça diğer metinlerde farklı renklerde ortaya çıkar. Esedî-yi Tûsî'nin *Gerşâspnâme*'sinde Sîmorg ruhani ve kutsal özellikleriyle değil, birtakım üstün özellikleriyle öne çıkar. Gerşâsp onu bir adada, üzerine bir saray yapılmış büyük bir ağaçta görür. Orası Sîmorg'un ülkesi ve o da kuşların sultanıdır; dağlarda ve denizlerde yaşayan ejderhaları, timsahları ve korkunç yaratıkları parçalayarak etkisiz hâle getirir.

Şahnâme'den sonra kaleme alınmış hamasi veya mitolojik özellikler taşıyan eserlerde Sîmorg'a dair abartılı nitelemeler kullanılarak mitolojik görüntüler verilmeye çalışıldığı, içeriğin önemli ölçüde boşaltılıp

anlatımların cılızlaştığı dikkat çeker. Öte yandan Ahura Mazda temelli iyi yönüyle *Gerşâspnâme*'de yalnızca yolunu kaybedip azıksız kalmış ve güçleri tükenmişlerin imdadına yetişen bir kuş olarak söz edilir. Hâcû-yi Kirmânî'nin *Sâmname*'sindeyse Sîmorg'un tüm mitolojik özellikleri bir tarafa bırakılır ve uçuşunda kanatlarının tüm göğü kaplayacak kadar büyük olması dışında diğer özellikleri artık görülmez. Büyüklüğüne rağmen artık yavrularını yiyen ve kendisine zarar vermek isteyen devleri öldürmesi için Sâm'dan yardım ister.

Sîmorg ile Zâl: Bir oğlu doğan, ama oğlunun ak saçlı olduğunu görenlerin kendisini alaya alacaklarından korkan Sâm, çocuğun çok uzaklarda bir dağa bırakılmasını emreder. Sîmorg yavrularına yem bulmak için dolaşırken onu acınacak hâlde bulur ve alarak yuvasına götürür. Ancak yücelerden ilahî bir ses ona bu çocuğu korumasını, besleyip büyütmesini, çünkü önemli biri olacağını söyler. Sîmorg'un besleyip büyüttüğü çocuk delikanlı olduğunda adı sanı her tarafa yayılır. Sâm bir gece rüyasında bütün heybetiyle oğlunu görür: Zâl babasına sitem etmektedir. Bunun üzerine babası yola koyulur ve Elburz dağına gider. Orada Sîmorg'u bulup oğlunu teslim alır. Zâl ayrılırken Sîmorg ona bir tüyünü verir ve ihtiyacı olduğunda ateşe attığı zaman hemen yardımına yetişeceğini söyler. Rivayetlere göre Zâl Sîmorgdan iki kez yardım ister; sıkıntıda kaldığı anlarda Sîmorg kendisine görünerek olağanüstü gücü ve gizli yetenekleriyle sorunlarını çözer. Rüstem'in doğumu yaklaşıp da Rûdâbe büyük sıkıntılarla yüz yüze geldiğinde Zâl, Sîmorg'u çağırır ve onun yardımcılarıyla Rûdâbe'nin karnını yararak Rüstem'i dünyaya getirmişlerdir. Sîmorg yalnızca Zâl'a değil Rüstem'e de yardımcı olmuş, İsfendiyâr ile savaşında ağır yaralanan Rüstem yine

ondan yardım istemiş, o da Rüstem'i ve atı Rahş'ı iyileştirmişti.

Sîmorg ile Ankâ: Arapça karşılığı ankâ: "uzun boyunlu" olan Sîmorg hiç kimse tarafından görülmemiş bir kuştur. Ankâ Arapların mitolojik kuşudur ve yuvası Kafdağı'ndadır. İranlıların Sîmorg adını verdikleri tanrısal güç taşıyan ve "Morğ-i Âhûrâyî: *Ahura Mazda'nın kuşu*" olarak da bilinen efsanevi kuşların yuvalarıysa Elburz dağındadır. İslam sonrası dönemdeyse bu iki kuş birleştirilerek aynı kuş olarak bilinmiştir.

Efsaneye göre ankâ her kuştan bir özellik almıştır. Otuz kuşun özelliğini taşıdığı için Sîmorg: otuz kuş ve otuz çeşit rengi bulunduğu için sîreng: otuz renk diye de anılır. Rengin yeşil olduğuna inanıldığı için ona *Zümrüdüankâ* da denilir; ama bu son adın Sîmorg u Ankâ'dan geldiği de söylenir.

Ankâ neredeyse tüm özellikleri ve etrafında gelişen çeşitli efsane, inanış ve telakiler sayesinde Arap, Fars ve Türk edebiyatında mecaz ve mazmunlar hâlinde geniş bir kullanıma sahiptir. Ankânın en yaygın özelliği, kimseye muhtaç olmadan tek başına yaşadığı için "kanaat" kavramını temsil

etmesidir; bu yüzden de kanaat sahiplerine ankâmeşrep, ankâtabiat da denir. Kafdağı gibi efsanevi bir yerde yaşadığı için bu sözcükle birlikte çeşitli şekillerde kullanılır.

İbn Sînâ'nın *Risâletü't-tayr*'ında, makamı dağların ardında bulunan, yolu sarp kayalıklarla kuşatılmış, tehlikeli yerlerden geçen çok çetin bir yolculuğa çıkan kuşların ulaşmak istedikleri liderlerinin Sîmorg olduğu anlatılır. Bu kuşların hükümdarının Gazzâlî'nin *Risâletü't-tayr*'ında Ankâ, Attâr'ın *Mantıku't-tayr*'ında Sîmorg olduğu, makamının da Kafdağı'nda veya Elburz Dağı'nda bulunduğu söylenir.

Mitolojik Sîmorg İslami renklerini ve metafizik niteliklerini Feridüddîn Attâr ve Sohreverdi'nin eserlerinde bulur. Sohreverdi, *Akl-i Sorh*'unda bu kuşun yuvasının Tûbâ ağacında olup Tûbâ ağacının da Kafdağı'nda bulunduğunu söyler. Sohreverdi'nin eserinde Sîmorg'un bütün mitolojik geçmişi yer alırken İslam kültürünün çok renkli penceresinden bakılarak eski İran hikâyeleri yorumlanmaktadır.

Sîmorg ve tasavvuf: Farsça ve Arapça eserlerde Sîmorg'un mitolojik yönüyle

Sîmorg yavrularına yem bulmak için dolaşırken onu acımacak hâlde bulur ve alarak yuvasına götürür. Ancak yücelerden ilahî bir ses ona bu çocuğu korumasını, besleyip büyütmesini, çünkü önemli biri olacağını söyler. Sîmorg'un besleyip büyüttüğü çocuk delikanlı olduğunda adı sanı her tarafa yayılır. Sâ'm bir gece rüyasında bütün heybetiyle oğlunu görür: Zâl babasına sitem etmektedir. Bunun üzerine babası yola koyulur ve Elburz dağına gider. Orada Sîmorg'u bulup oğlunu teslim alır.

ilgili açıklamalar yer almaz. Özellikle *Şahnâme*'nin mitolojik bölümündeki bilgiler dışında İslam sonrası dönemde kaleme alınmış mitolojik metinler yoktur. Bu nedenle Sîmorg yalnızca *Şahnâme*'de görülen ve özgün nitelikleriyle algılanabilen şekli, özellikleri ve yetenekleriyle tasavvuf konulu metinlere girmiş, simgesel varlığı ve yetileriyle İslam kültüründe bir öge olarak yer almıştır. *Şahnâme*'de Zâl'ı yetiştiren, oğlu Rüstem'in yaralarını iyileştiren, ona yardım eden kuş olarak tanıtıldığından, edebî metinlerde Zâl, ankâ ve Rüstem ilgileriyle ele alınır. Ayrıca şairler övünmek istediklerinde kendilerini, sanattaki üstün ve ulaşılması zor güçlerini, şiir ve hikmetin Kafdağı gibi erişilmesi imkânsız zirvelerinde yaşayan ankâya, velinimetlerini de Zâl'a benzetirler.

Fars mitolojik-tasavvufi rivayetlerinde kuşların sultanı olarak değerlendirilen Sîmorg, Fars edebiyatındaki değişik görünüşleriyle çok dikkat çekici mitolojik öğelerden biridir. Atfedilen üstün nitelikleri sayesinde şairlerin değişik yorumlarına ve zengin nitelemelerine konu olmuştur.

Zâl'ın bilge kılavuzu, dünya pehlivanı Rüstem'in destekçisi kutlu Sîmorg, Fars tasavvuf edebiyatında efsanevi ve nerede olduğu bilinmeyen bir yaratıktır; bir bakıma "insanın idealleri ve arzularının fiziksel yapıya bürünmüş şekli" olarak da kabul edilebilir. Eski İran'da göklere yükselme miti, arzusuna ulaşım güçlü olma, doğaya egemenlik kurma aracıyken; İslam sonrası Fars kültürü ve tasavvuf edebiyatında "olgun ve ermiş yaratık" şekline dönüşmüştür. Mecazi anlamdaysa çoğu zaman gözlerden uzak duran "insan-ı kâmil, veli ve pir" gibi kavramların yerine geçer.

Özellikle de Feridüddîn Attâr'ın *Mantıku't-tayr*'inde görüntüsü olmayan ve hakkı simgeleyen metafizik bir varlık olan Sîmorg kuşların hükümdarı olarak tanıtılır, aynı zamanda vahdet-i vücûd'u simgelemektedir. Sîmorg artık kendisini görmeyi arzulayanlar dışında bir şey değildir. Olgunluk vadisinin yolcuları olan sâlikleri simgeleyen kuşlar, bilge hüdhüd öncülüğünde gerçeklik Kaf'ında bulunan hükümdarlarına erişmek için yedi vadiyi aşarlar. Bu zorlu seferde

yalnızca otuz kuş tehlikeli vadileri aşarak yolculuğu tamamlayıp Kafdağı'na, Sîmorg'un makamına erişecektir. Gerçekte bir tür tasavvufi kahramanlık anlatısı olan bu mesnevide sâlikin çıktığı zorlu yolculukta karşılaşılabilecek tehlike ve sıkıntılar dile getirilmeye çalışılır. Seferin yedi aşaması, Rüstem ile İsfendiyâr'ın "heft hân"larını andırır. *Mantku't-tayr*, ruh kuşlarının kahramanlık hikâyeleri, Allah'ı, gerçeği ve doğruyu arayan ruhların kahramanlık destanlarıdır. Attâr'dan önce Sohreverdî de *Akl-i Sorh* ve *Safîr-i Sîmorg* adlı eserlerinde bu gizemli kuştan ilham almıştır.

Sohreverdî *Safîr-i Sîmorg*'unda bu kuşun ilginç özelliklerinden söz eder. Ona göre Sîmorg kanatsız uçar; mesafeler kat etmeden yaklaşır. Bütün nakışlar ondan kaynaklanır, ama onun bir rengi yoktur. Herkes onunla meşguldür, ama o kimseyle ilgilenmez. Sîmorg'un Hakk'ın ilahî bir tecellisi olduğunu belirtir.

Hakanî-yi Şirvanî bu kuşu ruhun ve dolayısıyla insanın en yücelere uçuşunun simgesi olarak kabul eder. Mevlana onu yüceler âleminin bir temsilcisi olarak niteleyer. Mevlana'nın müşîdi Şems-i Tebrîzî de onun olgunluğun zirve noktası olduğunu, tüm kuşların ona doğru gittiğini ve Kafdağı'nı görmekle mutlu olduklarını söyler.

Sîmorg ile Cebrail: İslam kültüründe Sîmorg'un neredeyse tüm özellik ve yetenekleri dört büyük melekten biri olan Cebrail'e verilmiştir. *Şahnâme*, *Gerşâspnâme* ve *Sâmnâme* adlı eserlerde anlatıldığı kadarıyla, zihinlerde canlandırılan dış görünüşleri ve maddi boyutlarıyla karşılaştırıldıklarında Cebrail ile Sîmorg heybetli oluşları, kanatlarının görkemi ve güzelliği açısından ortak özelliklere sahiptirler. *Nuzhetnâme-yi Alâî*'deyse diğer kuşlar arasında sayılsa da Sîmorg'un büyüklüğü

ve olağanüstü gücüne vurguda bulunulmakta, büyüklüğü ve gücünden dolayı kuşların hükümdarı olarak kabul edilerek birçok özelliğiyle Cebrail'e benzetilmektedir. Cebrail'in *Kur'ân*'da kanatlı olarak nitelendirilmesi bu benzerliği daha da artırır:

"Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun..." (Fâtır 35:1)

Kanatlarının büyüklüğü ve görkemi birçok dinsel eserde belirtilmiş, Hz. Muhammed'in onu miraç gecesinde asıl yaratıldığı şekliyle gördüğü söylenmiştir.

Zâl ile Sîmorg hikâyesinde Sîmorg'un gizli bir güçten beslenmesi ve Şahnâme'de peygamberimsi özellikler verilen Zâl'a aracılık yapması, Cebrail'in vahiy meleği olarak Allah ile Peygamber arasındaki elçiliğine benzetilir. Cebrail'in Allah'ın emriyle peygamberleri koruması ve yerkürede peygamberlerle ilgili olaylara gerekli anlarda fizikötesi özellikleriyle müdahale etmesi Sîmorg ile Zâl'ın ilişkilerini çağrıştırır.

Daha önce de belirtildiği gibi Sâ'm'ın oğlu Zâl'ı alarak yuvasına götürüp beslemesi, sahipsiz ve çaresiz çocukların Sîmorg tarafından korunup büyütülmesi geleneği, İslam kültüründe de yer almakta ve bu görev Cebrail tarafından yapılmaktadır: Firavun gördüğü bir rüyanın yorumlanması üzerine, İsrailoğullarının tüm erkek çocuklarının öldürülmesini emrettiğinde, çocuklar anneleri tarafından mağaralara ve ıssız yerlere bırakılmış, bu çocuklar arasındaki Sâmirî de Cebrail'in kanadından emdiği sütle beslenip büyümüştür.

Şahnâme'de Sîmorg'un darda kaldığı zamanlarda Rüstem'in sürekli olarak yardımına yetişmesi ile Cebrail tarafından Hz. Muhammed'in miraç yolculuğunun öncesinde göğsünün yarılıp kalbinin yıkan-

masındaki rolleri benzeştirilir. Öte yandan rivayetlere göre Sîmorg'un yuvasının wispobish ağacında bulunması ile Ceb-rail'in makamının Kur'ân'da da adı geçen Sidretü'l-muntehâ adlı kutsal bir ağaçta olması da dikkat çekicidir.

"Ant olsun onu Sidretü'l-muntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü. Cennetu'lme'vâ da onun yanındadır." [Necm 53:13-15]

Fars kültüründeki en ilginç, en görkemli simgeler ve mitolojik değerlerden biri olan Sîmorg, önemini yüzyıllar boyu kaybetmemiş, hem eski İran halklarının inanış ve dinsel törenlerindeki yerini korumuş, hem de edebiyatın seçkin ve değerli simgeleri arasında kullanım alanı bulmuştur. Fars şairleri dizelerinde Sîmorg hakkında son derece ince hayaller, derin tasvirler, ilginç ve anlam yüklü mazmunlar kullanırlar:

Sîmorg-ı ateşîn şehper: *güneş*; Sîmorg-ı dil: *kâmil insanın iç dünyası*; Sîmorg-ı ruh: *tanrısal ruh*; Sîmorg-ı zerrîn bâl (per): *güneş*; Sîmorg şoden: *bulunmaz olmak, kaybolmak*; Sîmorg-ı subh: *sabah aydınlığı*; Sîmorg-ı gerdûn âşiyân: *güneş*...

Tasavvuf edebiyatında "Simorg"un değişik özellikleriyle yansımaları görülür. Fars mitolojik-tasavvufî rivayetlerinde Sî-

morg, örneğin Attâr'da olduğu gibi "kuşların sultanı" olarak değerlendirilir:

*Yok saltanat tahtı için Sîmorg gibisi
Yoktur hükümdarlık için eşi, o yeter*

*Hükümdarımız o bizim, bunda şüphe yok
Bir dağın arkasında, adı o dağın Kâf*

*Adı onun Sîmorg, kuşların şahı
O bize yakın, biz ondan uzak mı uzak!*

*Her zaman tartışmasız padişah o
İzzetinin olgunluk derinliklerine dalmış o*

*Hep bir ağızdan "biz bu makama geldik ki
Padişah olsun bize Sîmorg" dediler*

*Biz hepimiz şaşkınlarıyız bu dergâhın
Gönlünü kaybetmişleri, kararsızları bu yolun*

Sîmorg'un ruhanî yönü ve metafizik boyutu, Farsça diğer metinlerde farklı renklerde kendini gösterir. Esedî-yi Tusî'nin (ö. 465/1072) *Gerşâspnâme*'sinde; Sîmorg'un ruhanî ve kutsal özellikleri görülmez, ancak algılanabilir farklı birtakım üstün özellikleriyle öne çıkar. Gerşâsp onu bir adada, üzerinde bir saray yapılmış büyük bir ağacın üzerinde görür. Orası Sîmorg'un ülkesidir. O, kuşların sultanıdır. Dağlar ve denizlerdeki ejderhaları, timsahları ve korkunç yaratıkları parçalayarak etkisiz hâle getirir. *Şahnâme*'den sonra kaleme alınmış hamasî ya da mitolojik özellikler taşıyan eserlerde; Sîmorg ile sadece birtakım abartılı nitelemelerle mitolojik görüntüler verilmeğe çalışıldığı, içeriklerin önemli ölçüde boşaltıldığı ve anlatımların cılızlaştığı dikkat çeker. Öte yandan söz konusu kuşun, Ahura Mazda eksenli yönü *Gerşâspnâme*'de sadece yolunu kaybetmiş, azıksız kalmış, güçleri tükenmişlerin imdadına yetişilmesi şekillerinde ortaya çıkar. Hacû-yi Kirmanî'nin (ö. 753/1353) *Sâmnâme*'sinde ise; Sîmorg'un

bütün mitolojik özellikleri bir tarafa bırakılır, uçtuğunda kanatlarının bütün gökleri kaplaması şeklinde ifade edilen son derece büyük yapısı dışında diğer özellikleri artık görülmez. Büyüklüğüne rağmen artık o, Sâm'dan yavrularını yiyen ve kendisine zarar vermek isteyen devleri öldürmesi konusunda yardım istemektedir.

Fars tasavvuf edebiyatında Sîmorg; ef-sanevî, nerede olduğu bilinmeyen bir yaratıktır. Mecazî anlamda da çoğu zaman gözlerden uzak “insân-i kâmil”, “veliler” ve “pir”i simgeler. Attâr'ın, *Mantku't-tayr*'ında Sîmorg, görüntüsü olmayan, hakkı simgeleyen metafizik bir varlıktır. Aynı zamanda kendisini görmeği arzulayanlar (Sîmorg) dışında bir şey değildir o. Fars şairleri, dizelerinde Sîmorg ile ilgili son derece ince hayaller, derin tasvirler, ilginç ve derin anlam yüklü mazmûnlar kullanırlar: “Sîmorg-i âteşin şehper: *güneş*”, “Sîmorg-i dil: *kamil insanın iç dünyası*”, “Sîmorg-i rûh: *tamrisal ruh*”, “Sîmorg-i zerrîn bâl/per: *güneş*”, “Sîmorg şoden: bulunmaz olmak, kaybolmak”, “Sîmorg-i subh: *sabah aydınlığı*”, “Sîmorg-i gerdûn âşiyân: *güneş*”, “Sîmorg-i meşrik: güneş”...

Daha önce de belirtildiği gibi Sâm'ın oğlu Zâl'i alarak yuvasına götürmesi ve yavrusu gibi beslemesi, sahipsiz ve çaresiz çocukların Sîmorg tarafından korunup büyütülmesi mitolojik geleneği, İslâm kültüründe de yer almakta ve bu görev, Cebrail tarafından yapılmaktadır: Firavun

gördüğü bir rüyanın yorumlanması üzerine, İsrailoğulları'nın bütün erkek çocuklarının öldürülmesini emrettiğinde, çocuklar, anneleri tarafından mağaralara ve ıssız yerlere bırakılmış, bu çocuklar arasında Sâmirî de yer almış, Cebrail'in kanadından emdiği sütle beslenmiş ve büyümüştür.

Şahnâme'de Sîmorg'un darda kaldığı zamanlarda Rüstem'in sürekli olarak yardımına yetişmesi ile Cebrail tarafından Hz. Muham-

med'in miraç yolculuğunun öncesinde göğsünün yarılıp kalbinin yıkanmasındaki rolleri benzeştirilir. Öte yandan rivayetlere göre Sîmorg'un yuvasının wis-pobish ağacında bulunması ile Cebrail'in makamının *Kur'ân*'da da adı geçen Sidretu'l-muntehâ adlı kutsal bir ağaçta olması da dikkat çekicidir.

Fars edebiyatında tasavvufî kahramanlık anlatıları arasında kabul edilen Feridüddîn-i Attâr'ın (ö. 627/1230) *Mantku't-tayr* adlı mesnevisi, kuşların sonuna kadar bütün güçlerini kullanarak Kâf Dağı'nda bulunan Sîmorg'u görmek amacıyla Hüdhüd'ün klavuzluğunda çıktıkları yolculukta sarf ettikleri çabalarını konu almaktadır. Çok çetin ve aşılması güç merhaleleri kat edip yedi aşk şehri olarak bilinen yedi tehlikeli vadiyi geçtikten sonra sadece otuz kuş amaçlarına ulaşır ve diğerlerinin tamamı yolda ölürler. Bunlar da Kaf Dağı'na vardıklarında Sîmorg yerine sadece “sî morğ: otuz kuş”, yani kendilerini görebilirler. Bu gizemli ve simgesel anla-

tımda kuşlar; Hak yolunun yolcuları olan sâlikleri, olgunlaşma amacıyla yola çıkan insanları, hüdhüd; mürşid, önder, klavuz melek, **Ardavirâf**'ın fizik ötesi evrenlere yolculuğunda rehberi Surûş, **Dante**'nin *İlahi Komedya*'sındaki Vergiliüs gibi bir tipten simgesi, Sîmorg; Allah'ı ve tek renklilik, birlik ve olgunluğun zirvesi olarak kabul edilen Kâf Dağı'na erişmeyi başaran ancak kendilerinden başka kimseleri ya da nesneleri göremeyen otuz kuş da; varlığı ve birliği bütün yaratıklar üzerinde görülebilen, çoklukta birliği tecelli eden yüce yaratıcıya inanişi "vahdet-i vücûd"u simgelemektedir. Aslında kuş risaleleri birer mistik eser olarak Feridüddîn-i Attâr'dan önce de İbn Sinâ, Muhammed-i Gazzâlî, Şihâbuddîn-i Sohreverdî gibi usta kalemlerin de eserleri arasında yer almaktadır.

Bu tür eserlerde değişim ve gelişime açık yetenekli nefisler/kişilikler, kuşlar görünümünde simgelenerek yüce olgunluk Kâf'ına doğru yola çıkarlar. Yolculuklarını engelleyebilecek olumsuzlukları tek tek ortadan kaldırıp onları aşarak çok tehlikeli bin bir belayla dolu yollardan geçerek asıllarına ve hükümdarlarına ulaşırlar. Bu dünyaya gönderildiklerinde karanlık ve sıkıntılı bu zindanda ten kafesinde tutsak olduklarını, sürgünde bulunduklarını anladıklarında yeri yücelerde ve göklerde olan asıllarına klavuz melek (hüdhüd, pir, mürşid-i kâmil) yardımıyla ve onun önderliğinde tehlikeli yolculuk sonunda ana vatanına ulaşır. Güzergâh topraktan yükselerek feleklere ulaşmaktadır. Batı'nın karanlık derin kuyularından doğunun en aydınlık ve en yüce tepelerine götürmektedir. Kuş olarak simgelenmeleri de fiziki bağımlılıklarından ve ilgilerinden kurtulup amaçlarına doğru uçmalarını sağlama amacıdır. *Mantku't-tayr*, gerçekte mistik bir

kahramanlık anlatısıdır. Salık'ın karşılaştığı; Rüstem ve İsfendiyar'ın *Şahnâme*'de karşılaştıkları Heft Hân'dan farklı olmayan tehlikeler ve sıkıntıları ilginç anlamlandırmalarla ifade eder. Eser, ruh kuşlarının, marifet isteyenlerin, Allah'ı arayan ruhların kahramanlık serüvenlerini anlatır. ☒

Kaynakça

- Afîfî, Rahîm, *Esâtîr ve Ferheng-i İrân Der Nivîştehâ-yi Pehlevî*, Tahran 1374 hş.
- Afîfî, Rahîm, *Ferhengnâme-yi Şîrî*, Tahran 1372 hş. I-III.
- Âzergûn, Ali, "Nemâd Der Mantku't-tayr-i Attâr-i Nişâbüri", *Faslnâme-yi Edebiyyât-i Fârsî*, I/1 (Hoy 1382 hş.).
- Azizüddin Nesefî, *Tasavvufî İnsan Meselesi/İnsan-i Kâmil* (çev. Mehmet Kanar), İstanbul 1990.
- Berzger, H.-Sâdûkî, F., "Simorg", *Dânişnâme-yi Edebî Fârsî*, I, 514.
- Berzî, Aşgar, *Şerh-i Kâmil-i Mantuku't-tayr*, Tahran 1374 hş.
- Cebelî, Nâsir, "Perendegân-i Efsâneî Der Mutûn-i Pârsî, *Nâm-vâre-yi Doktor Mahmûd-i Efşâr*, IX (Tahran 1377 hş.), s. 5845-5846.
- Curtis, Vesta Sarkhosh, *Ustûrehâ-yi İrânî* (çev. Abbâs-i Muhibir), Tahran 1373 hş.
- Firdevsî, Ebu'l-Kâsım, *Şahnâme* (yay. Cüveynî, Azizullâh), Tahran 1389 hş., I-VI.
- Firdevsî, Ebu'l-Kâsım, *Şahnâme* (yay. Mohl, Julius), Tahran 1377 hş.
- Hurremşahi, Bahaudin, *Hâfıznâme*, Tahran 1372 hş., I-II. I, s. 140;
- Keymeniş Abbâs, "Peyvend-i Hamâse Bâ İrfân", *Nemîrem Ez İn Pes Ki Men Zindeem*, Tahran 1375 hş. s. 861-862, 867;
- Kezzazî, Mîr Celaluddin, *Nâme-yi Bâstân*, Tahran 1381-1382 hş., I-IX.
- Mâzenderânî, Huseyn Şehîdî, *Ferheng-i Şahnâme/Nâm-i Kesân ve Câyhâ*, Tahran 1377 hş. s. 426-427;
- Mevlevî, Celaluddin, *Mesnevi-yi Manevî*, Tahran 1384 hş.
- Mohabbetî, Mehdî, *Simorg Der Costucû-yi Kâf*, Tahran 1379 hş.
- Oşiderî, Cihangîr, *Dânişnâme-yi Mezdiyesna*, Tahran 1371 hş.
- Pürnamdariyân, Takî, *Didâr Bâ Simorg*, Tahran 1382 hş.
- Rezmî, Huseyn, *İnsân-i Ârmânî ve Kâmil*, Tahran 1375 hş.
- Rezmî, Huseyn, *Kalemrov-i Edebiyyât-i Hamâsi-yi İrân*, Tahran 1381 hş., I-II.
- Uludağ, Süleyman, "Anka", *DİA*, III, 200.
- Vahîdî, Huseyn, "Simurg, Morg-i Fermanrevâ", *Hestî*, I/3, s. 91-97;
- Yahakkî, Muhammed Cafer, *Ferheng-i Esâtîr ve İşârât-i Dâstânî Der Edebiyyât-i Fârsî*, Tahran 1375 hş., s. 266-268;
- Zumurrudî, Humeyrâ, *Nakd-i Tatbiki-yi Edyân ve Esâtîr Der Şahnâme-yi Firdevsî, Hamse-yi Nizâmî ve Mantuku't-tayr*, Tahran 1382 hş.

Ertuğrul Aydın

ANADOLU'YU BAHAETTİN KARAKOÇ'UN ŞİİRİNDEN OKUMAK

"Dertlerden kurtulursun gezsen Anadolu'yu."

Faruk Gürtunca (1904-1982)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Kayseri'ye giden Faruk Nafiz Çamlıbel, "Han Duvarları" ile ilk defa Anadolu'nun bazı manzaralarını gözleme dayalı bir tarzla anlatmıştır. Aynı tarihlerde Kemalettin Kamu ve Ömer Bedrettin Uşaklı da Anadolu'nun farklı yerlerini anlatan şiirler yazmışlardır. Cumhuriyet'in ilânından sonra ise şiirimizde Anadolu'ya bilinçli bir yönelme başlamış; böylece Anadolu'nun güzelliklerini anlatan şiirler yaygınlaşmıştır.

Anadolu, 1930 ve 1940 kuşağı şairlerine kadar şiirimizde yer almaya devam etmiştir. Sonraki yıllarda da güçlü Anadolu/memleket şiirlerinin Arif Nihat Asya, Ahmet Kutsi Tecer ve Ahmet Muhip Dıranas gibi şairler tarafından yazıldığı görülmektedir. 1940-1950 yılları arasında Anadolu, şiirimizde fazla yer almamış; ancak önceki yaklaşımlardan daha farklı bir anlayış çerçevesinde "memleket" teması, Cahit Külebi, Fevzi Halıcı, Osman Atilla ve Ceyhun Atıf Kansu gibi şairler tarafından işlenmiştir.

Anadolu, tema olarak 1950 sonrasında da şiirimizde varlığını devam ettirmiştir. 1950 sonrası şiirlerinde Anadolu'yu işleyen şairlerden biri de Bahaettin Karakoç'tur. Duygusal bağlılık ve gerçekçi gözlemlerle şiirlerinde Anadolu coğrafyasını önemli ölçüde işleyen şair, Anadolu'ya ait gözlem ve izlenimlere sıkça yer vermiş; Anadolu'yu gördüğü ve hissettiği gibi yalın-anlaşılır bir dille anlatmıştır.

Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde şehirler, kazalar, kasabalar, küçük yerleşim birimleri yer yer belirgin ve görünen çehreleriyle ya da

BİLGİYİ KUŞAN, BAŞARIYA ODAKLAN,
YARINA HAZIRLAN;

GELECEK SENİN

İlmeK
Koleji

Okulumuz,
Okulum Temiz Belgesi'ne Sahiptir.

BİLGİ • GÖRGÜ • BAŞARI

İnönü Mahallesi 428. Sokak
No.6 Bağcılar/İstanbul

QR Kodu okutarak 360° sanal
turla okulumuzu gezebilirsiniz.

☎ 0850 305 61 12

🌐 ilmek.k12.tr

28 Şubat 1992, K. Maras

Sevgili Ertuğrul Aydın,

şu ki, günümüzde ciddi bir sanat ve edebiyat dergisi çıkarmak ve bunu uzun süre yaşatmak çok zordur. Zor bir işe soyunmuşsunuz. "ÂVÂZ" gibi çok sade bir dergiyi basın-yayın kervanına kattıkları için İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Türkoloji Bölümü talebelerini yürekten kutluyorum. Memleketlerinden gönderilen okul harçlıklarından keserek çok az bir kapital meydana getirerek, böyle bir dergiyi çıkarmak

arka plânlarıyla yer almıştır. Bahaettin Karakoç, Anadolu'da yaşayan insanlara, özellikle de çocuklara ve onların hüznünlü hayat hikâyelerine sıkça yer vererek Anadolu gerçeğini tabîî bir anlatımla gözler önüne sermiş; Anadolu insanının acısını içinde hissedilen/yaşayan bir şair kimliğiyle işlemiştir. Anadolu insanının üzüntüsü onun da üzüntüsü olmuştur.

Karakoç şiirlerindeki "ana" temaların başında tabiat gelmektedir. Tabiatı Anadolu halkının yaşayışıyla birlikte ele almıştır. Şiirlerindeki tabiat kaynağı, halk şiirimizin zengin atmosferinden süzülerek işlenmiştir. Bahaettin Karakoç şiirinde tabiat, tek başına/sadece fizikî bir mekân değil; onun şiirinde canlı varlıklar, nebatat, tabiat-coğrafya ve kültür-tarih-insan birliktedir.

Karakoç, kimi zaman Anadolu'nun güzelliklerini, kimi zaman da insanların hüznünlü taraflarını şiirlerine taşımıştır. Bunları duygu ve öz'üyle yoğurarak ele almıştır. Meselâ, "Salavan dağında kınalı keklik/

Gözleri sürmeli yâr şiir oldu" mısraları tabiatla içli dışlı oluşu kadar; içerisinde duygu ve özü de barındırmaktadır.

Bahaettin Karakoç şiirlerinde Anadolu'nun dağlarından, sularından ve seslerinden yakaladığı motifleri, duyguları harmanlayarak; yeni ve kendine özgü benzetmeler ve çağrışımlarla anlatmıştır. Şair çevresinden ışık, ses, renk ve hareketi alarak; birbiriyle kaynaştıran ve yoğuran şiirler yazmıştır. Onun şiirlerinde tabiat, sonsuzluğa yakın olma isteği olarak ifade edebileceğimiz estetik anlayışının merkezi ve kılavuzu olmuştur. Karakoç şiirini farklı kılan en önemli özelliklerinden birisi de şiirlerinde yerel unsurlara sık sık yer vermesi ve yaşadığı coğrafyayı, coğrafyada yaşayan insanların dil özelliklerini, özlü sözleri yoğun kullanmasıdır.

Doğup-büyüdüğü topraklardaki Salavan Dağı'nı belirgin bir biçimde şiirine konu eden şair, sonraki pek çok şiirinde de dağ motifine yer vermiştir. Çoğu zaman da "Benim de başım dumanlı, benim de yüreğim var/ Yüce dağlar, sultan dağlar, beni de sizden sayın" mısralarında olduğu gibi dağlarla insanları birbirleriyle bütünleştirmiştir. Şiirlerinde ayrıca, Uludağ'ı bir köşke, Ağrı'yı yaz-kış nöbet tutan bir ere, Binboğa'yı ise ulu bir bayrağa benzetmiştir. Bunların dışında, "Erciyes, Salavan, Nurhak/Hak nuruyla olmuş ap-ak" mısralarında ilk göz ağrısı Salavan'ı da yüce dağlar arasında saymıştır.

Bahaettin Karakoç, Anadolu'da gezip gördüklerini şiir aracılığıyla bizlerle paylaşmıştır. "Şimdi yurt bekçisi sınır taşıdır/Ağrı, coğrafyamda halay başıdır" diyen Bahaettin Karakoç'un şiirlerinde sıkça konu ettiği mekânlardan biri olan Ağrı Dağı, "Taş,

Tenkitten korkmayın, zordan kaçmayın, ucuza itibar etmeyiniz. Sabır ve çile hayat mektebiniz olsun.
Başarılı olmanız, yollarda tükenip gitmeden menzile varmanız için bütün kalbimle dua ediyorum. Sayılarınız arttıkça, sesleriniz ufukları dövdükçe sevinir, mutlu olunuz.
Sağlık, mutluluk ve başarılar dileyerek gözlerinizden öpüyorum. Allah'a emanet olunuz.
Selâm ve sevgilerimle.

Bahaettin KARAKOÇ

Not: İstek üzerine ilişikte bir şiir gönderiyorum. Dergiyi girip girmemesi önemli değil.

YORGUN BULUTLAR OTURMUŞ GÖZLERİNE VE HÂLÂ BİR HÜSNÜYUSUFTUR BENDEKİ YÜZÜN

Sanki doğduğumda kayalara zincirlenmiş bir mahkûm ben
Seslensem bütün kayalar üzerime uçacak
Sanki türbelere adanmış son mumum ben
Yüreğim öylesine sımsıcak
Sesimse içimde yer arar saklanacak

Parkin تنها bir yerinde tek başıma oturmuşum
Kanatlarım daire çiziyor eski temmuzlarda
Sık sık hüznüme karşılaşıyorum, seyre durmuşum
Bir cenaze gidiyor omuzlarda
Kaderim kayıyor buzlarda

Her zaman çevrem kalabalık, bense yalnızım
Sorana derim ki; yüreğim yarımin yaşında
Bütün pusuların ibelerini şaşırır yıldızım
Bir senin dışında
Güneşe senin peşinde

Gelip geçen her geminin selâm düdüğünde
Sanki ateşlere basar, bıçak üstünde yürütürüm
Bir bulut gerisinde yüzünün güldüğünde
Renk renk bandırlarda seni görürüm
Düş görmekte özürüm

Yorgun bulutlar oturmuş gözlerine
Ve hâlâ taze bir hüsnüyusufur bendeki yüzün
Ey benim takvimim, kinayem, güldemem, divânım,
Ey ışık hızında seyreden hüznün
Gülümse, kördüğümler çözülün

Çok vaktimi çaldı düş hürsızları
İzci kuşlarına dedim ki, arayın, bulun
Ben senin potanda erimiş sen olmuşum
Dağılmışım yollarına İstanbul'un
Kesitiği çizgiye arz ve tûl'un

Bahaettin KARAKOÇ

5

toprak, kaya değil, Ağrı ışık/Secdeden doğrulmuş, dağ olmuş âşık” mısralarıyla daha da ön plâna çıkmıştır. Nitekim “Ağrı’da Mola” isimli şiirinde de Ağrı’yı anlatmadan geçmemiştir: “Ağrı’ya varınca saatim durdu/Sandım ki sıcaklar başıma vurdu/Ne kirpiği seğirir ne nabzı atar/Kim demiş, ‘yollarda göç katar katar’? // “Karracaoğlan’dan iz var diyerek/Taratım günlüme dağları tek tek” diyen Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde, konu/tema ya da (s)imge olarak geçen sadece “dağ” isimlerine baktığımızda çok uzun bir listeyle karşılaşırız: Ağrı Dağı, Ahır Dağı, Aladağ, At Dağı, Bal Kayası, Beydağı, Berit Dağı, Binboğa Dağı, Bolu Dağı, Çamlıbel, Çiçekdağı, Erciyes Dağı, Erzincan Dağları, Geyik Dağı, Hayber Geçidi, Kaçkar Dağları, Karakuş Tepesi, Kaz Dağları, Keşiş Dağları, Kop Dağı, Köroğlu Dağları, Köse Dağı, Munzur Dağı, Nemrut Dağı, Nur Dağı, Oğlak Kayası, Palandöken Dağları,

Salavan Dağı, Sümbül Dağı, Şar Dağı, Toroslar, Uludağ, Zigana Dağları. Bu listeyi kısaca incelediğimizde, Anadolu coğrafyasının sadece bir bölümü değil, neredeyse tamamının olduğu gözümüzden kaçmamaktadır.

Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde Anadolu, deniz, ırmak, göl ve akarsu isimleri bakımından da bir zenginlik göstermektedir. Bunlar arasında, ilk tespit ettiklerimiz, Akdeniz, Aras, Boğaziçi, Ceyhan, Çoruh, Fırat, Göksu, Haliç, Harşit Çayı, Keban Barajı, Keklik Pınarı, Kızılırmak, Marmara Denizi, Menderes, Murat, Sakarya, Seyhan ve Yeşilırmak’tır. Böylece, Anadolu Bahaettin Karakoç’un şiirlerinde “deniz”, “ırmak”, “göl” ve “akarsu” adıyla da yerini almıştır.

Karakoç’un şiirlerinde geçen, şehir, ilçe, semt ve bazı tarihî mekânlara ait isimlere baktığımızda, yine çok uzun bir listeyle karşılaşırız: Adıyaman, Afyon, Ağrı, Akçaabat, Amasya, Amasya Kalesi, Ankara, Antep, Arapkir, Ardahan, Aşkale, Aynalı Mağara, Avanos, Bayburt, Bayburt Kalesi, Besni, Beşikdüzü, Beşiktaş, Beydağı, Beyoğlu, Bolu, Bulancak, Burmalı Minare, Bursa, Cendere Köprüsü, Çamiçi, Çamlıca, Çarşamba, Çatak, Çorum, Darınde, Doğancılar, Doğu Beyazıt, Edirne, Elazığ, Elbistan, Emirgan, Erzincan, Erzurum, Espiye, Fatsa, Giresun, Gölbaşı, Görele, Göztepe, Gülbahar Hatun Camii, Gülyalı, Gümüşhane, Gündüzbey, Hamsiköy, Harput, Harran, Iğdır, Isparta, İstanbul, İzmir, İznik, Kadifekale, Kâhta, Kâhta Kalesi, Kalkandelen, Karasu, Kars, Kavak, Kayseri, Kelkit, Keşan, Kızlar Sarayı, Konya, Kurtbeli, Maçka, Malatya, Malazgirt, Maraş, Mardin, Merzifon, Mut, Nevşehir,

hir, Niksar, Nurdağı, Ordu, Osmaniye, Perşembe, Pınarbaşı, Pülümür, Samsun, Sapanca, Sarıyer, Selimiye Camii, Silifke, Sirkeci, Sivas, Söğüt, Sulak (Ekinözü), Sultanahmet, Sultansuyu Harası, Tekir, Tercan, Tokat, Trabzon, Tirebolu, Tunceli, Tuzla, Ulu Camii (Bursa), Urfa, Ünye, Ürgüp, Üsküdar, Vakfıkebir, Yalıköy, Yeşilköy, Yeşil Türbe, Yeşilyurt ve Zonguldak. Böylece, Bir uçtan bir uca Anadolu haritası önemli ve simge isimleriyle Bahaettin Karakoç'un şiirlerine taşınmıştır.

Bahaettin Karakoç okuyucuyu şiirlerinde âdeta zihnî bir Anadolu yolculuğuna çıkarmıştır. Şiirlerinde mekân-insan ilişkisinin de soyut-somut izlerine rastlarız. Bahaettin Karakoç, tabiat unsurlarını kullanarak; çağrışımları ve sosyal aksaklıkları da dile getirmiştir. Meselâ, *"Ay bir tepeyi aşarken/Rüzgâr bir toprağı yahyor/Vazodaki kirli suya/Tutsak bir çiçek ağlıyor/Bir gönül şifa umuyor"* mısralarıyla, ay, rüzgâr, toprak, su ve çiçek kelimelelerinden bir örgü kurmuştur.

Söz Bahaettin Karakoç'tayken, üniversitedeki öğrencilik yıllarımızda kendisiyle yaptığımız bir yazışmayı/haberleşmeyi hatırladım. Üniversite öğrencisiyken çıkardığımız *Âvâz* adlı edebiyat dergisini kendisine ulaştırmış; yeni sayı için bir şiir göndermesini rica etmiştik. Bahaettin Karakoç, 28 Şubat 1992 tarihli mektubunda hem dergimizi uzun uzun değerlendirmiş hem de "Yorgun Bulutlar Oturmuş Gözlerine ve Hâlâ Bir Hüsnüysuftur Bendeki Yüzün" adlı şiirini göndermişti. Bu mektup ve şiire çok sevinmiş; hatta şiiri yayımlamadan önce ezberlemiştik. Şimdi, o şiirde geçen konumuzla ilgili iki mısrayı buraya alalım: *"Dağımı-*

şım yollarına İstanbul'un/Kesiştiği çizgi-deyiz arz ve tûl'un."^[1]

Sonuç olarak, Bahaettin Karakoç şiirlerinde Anadolu coğrafyasının hemen her yeri, yönü, özelliği, dağı-taşı, ırmağı, kısacası yer ve mekânlarıyla birlikte insanı da anlatmıştır. Ömrü boyunca, Türkiye'yi/Anadolu'yu karış karış gezen Bahaettin Karakoç, gezdiği yerleri, öncelikle kendinde, kendi iç dünyasında yoğunlaşarak şiirlerine taşımıştır. Dahası, Bahaettin Karakoç, yaşadığı/gezdiği çevrenin tabiat unsurlarını şiirlerinde nakış gibi işlemiş; âdeta tabiatın merkezinde durmuştur. *"Anadolu'nun bağrında/Bir çatal yürek gibisin"* diyen Bahaettin Karakoç'un şiirlerindeki Anadolu kadar; Anadolu şiiri için de Bahaettin Karakoç'un yeri önemlidir. Buradan hareketle diyebiliriz ki, Karakoç için tabiat Anadolu'nun kendisidir.

"Hangi yayla serin, nerde bühtan yok, / Gel seninle orda uçalım çocuk./ Meşeler, ardıçlar, çamlar yan yana/ Biz kanat çırpınca dursun divana./ Bir çift beyaz kartal, hey bu da nesi?/ (...) / Keşiş dağlarından görünsün İstanbul,/ Bütün dağ gölleri ısrken pul pul./ Güzel dost, ey hüznü âşına yürek,/ Gel gidelim keklik gibi sekerek" (Bir Çift Beyaz Kartal).

Yazımızı 1998'de Trabzon Çaykara Uzungöl ve Kahramanmaraş Onikişubat Başkonuş Yaylası (2003) şiir etkinliklerinde birlikte gezdiğimizizi, gönül dünyalarımızı paylaştığımızı hatırlayarak ve rahmet dileyerek bitirelim. ☒

Dipnot

1- *Âvâz*, yıl 1, nr. 6, Nisan 1992, s. 5.

Ekrem Sırma

BU TERAZİ NE KADAR SIKLETİ ÇEKMEZ?

Ziya Paşa'nın on iki bendden müteşekkil bir "*Terkîb-i Bendi*" vardır. Her bendin sonunda yer alan beyitlerin, yani vasıta beyitlerinin çoğu Türkçede darb-ı mesel hüviyeti kazanmıştır. Şiirin dördüncü bendinin sonunda yer alan vasıta beyti şöyledir:

*İdrâk-i maâî bu küçük akla gerekmez
Zîrâ bu terâzû o kadar sıkleti çekmez*

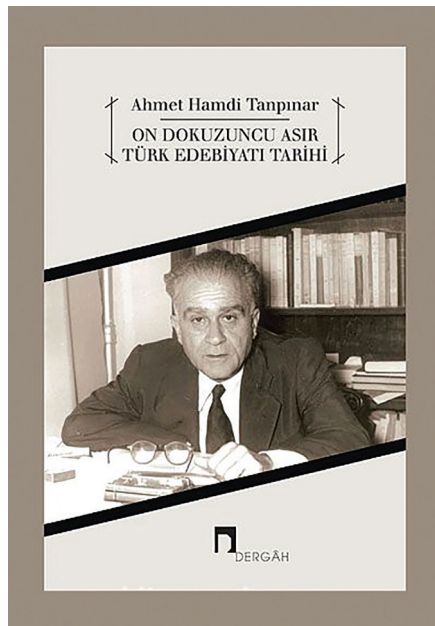
Kabaca "Büyük meseleleri anlamak bu küçük aklın işi değildir; çünkü bu terazi o kadar ağırlığı çekmez" şeklinde günümüz Türkçesine çevirebileceğimiz bu beyitte dikkat edilmesi gereken birkaç şey vardır. İdrak merkezi olan akla, "maâî" yani yüce, ince, derin meselelerin yükü ağır gelmektedir. Kapasitesi sınırlı olan akıl ancak belli bir ölçüde yükü kaldırabilir. İkinci beyitte akıl için terazi metaforunun kullanılması mânidardır; çünkü akıl burada doğruyu ve yanlış, güzeli ve çirkini, iyiyi ve kötüyü vs. ayırt edebilen ve tartan bir mahal olarak düşünülüp aklın diyalektik özelliği vurgulanmıştır. Küçüklük ile nitelenen aklın işlevini kısıtlayan ve sınırlılığını vurgulayan bu beyit, aksiyomatik bir önerme olarak kabul edilip bilhassa dinî sohbetlerde ve kitaplarda, insanın aklını hayatını idame ettirecek kadar kullanması gerektiğine, akli daha fazla zorlamanın ya da aklın almadığı şeyleri inkâr etmenin budalalık olduğuna delil teşkil etmesi için alıntılanmaktadır. Yani akli küçümsemek isteyen ya da tanrının eylemlerinin (amellerinin değil) akıl üstü ve anlaşılabilir olduğunu misallendirmek için kullanılan bir beyittir. Bu vesileyle kişinin irrasyonel bir hadisenin gerçekleştiğine ya da gerçekleşebileceğine iman etmesi istenir. Mesela Said Nursi *Sözler* kitabının "Yirmi Sekizinci Söz"ünde tayy-i mekân konusunda okuru ikna etmeye çalışırken bu beyti örnek vermiştir. Peki, akıl gerçekten küçük müdür? Küçükse ne kadar küçüktür? Taşıyamayacağı yük ne kadardır? Beyti en doğru şekilde anlamlandırmak için şairi ve şiiri üzerine biraz düşünmek iktiza ediyor.

Ziya Paşa'nın bu şiiri yazdığı zamanki hâlet-i rûhiyesini anlamak için mikrofonu uzatmamız gereken ilk kişi, Tanzimat dönemi aydın ve yazarları hakkında yaptığı özgün tespitlerinden ötürü herkesin dönüp dolaşıp başvurduğu A. Hamdi Tanpınar'dır. Edebiyat tarihi çalışmasında önce Ziya Paşa'nın tercî-i bendini tahlil eden Tanpınar, bu şiir için "divan edebiyatında birçok eşini gördüğümüz gibi, Allah'ı eserinde arayan ve insanoğlunu kâinatın içindeki hakiki yeri ile yani gelip geçici bir hayal olarak gösteren, hayatı ebedi hayatın hazırlığı olan bir tecrübe yapan o dinî-tasavvufî-hikemî eserlerdendir."^[1] der. Ondan sonra kaleme aldığı terkîb-i bendinin ise daha derli toplu, daha mütekasif beyitler içerdiğini söyleyen Tanpınar, "Hilkatın sırrını anlamamıza imkan yoktur, onun için biz dünyamıza bakalım ve onu adaletsizlikten temizleyelim."^[2] düsturunu benimsediğini iddia ettiği Ziya Paşa'nın mezkur beytine atıf yapar.^[3] Orhan Okay, Şinasi ile aynı nesilden olmakla beraber geleneğe daha bağlı olan^[4] Ziya Paşa'nın akla teslim olmak istemediğini; bütün kainatı, milletleri, insanları, olayları sergilerken kâmil insana düşen görevin bunları şaşkınlıkla seyretmekten başka bir şey olmadığını ve aklın aczini sık sık vurguladığını belirtir.^[5] Zaten tercî-i bendinin mükerrer beytinde de akılları ve âlimleri şaşkına döndürüp aciz bırakan Allah'ı tespih ettiği^[6] hatırlanırsa, Ziya Paşa'nın akla tevdi ettiği görev nokta-i nazarından bu beytin hem parçası olduğu şiirle hem de daha evvel yazılan tercî-i bend ile tutarlılık arz ettiği anlaşılır.

Ziya Paşa'nın akıl olarak kastettiği şey tam olarak nedir? Akletmeyi (logos) Aristotelesçi çizgide amaçlarına göre üçe ayırdığımızda "episteme"

evreni anlamak için deneyimlere dayanarak gerçekleştirilen bilimsel akıl yürütmek, fıronesis (phronesis) ahlak, erdem, siyaset gibi normatif değerlerle yüklü kavramlara ve bunların sorunlarına dair akıl yürütmek, "techne" ise sanat ve zanaat gibi üretimle ilgili akıl yürütmek için yapılmış bir tanımlamadır.^[7] Ziya Paşa kâinatın düzenini anlamaya çalışmak için yapılan akıl yürütmeyi, yani epistemeyi hedef almış ve onu küçültmüştür. Ona göre Allah'ın yarattıklarını anlamaya çalışmak ve mükemmel nizamı çözebilmek aklın becerebileceği bir şey değildir. Dolayısıyla yaratılanları anlamak değil, yaratılanlar karşısında hayrette kalmak icap eder. Nitekim Ziya Paşa'nın bu kanaati aklın kullanımı zaviyesinden bakıldığında Kuran-ı Kerîm'de "akletmeyi" ihtiva eden ayetlerle de uyumludur. Zira Allah'ın "akletmekten" muradının kulun gördüğü ve işittiği karşısında şaşkınlığa düşmesi, ibret alması, olağanüstülük karşısında mutlak güç sahibine iman etmesi olduğu gayet açıktır. Örneğin, "Gece ile gündüzün birbiri ardından gelmesinde, gökten, Allah'ın rızık vermek için yağmur indirip yeri onunla, ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgârları yönetmesinde, akleden kimseler için dersler vardır."^[8] ayetinde Allah,

yarattığı her şeyin kendi kontrolünde olduğuna işaret etmektedir. Sözü geçen "dersler", Allah'ın varlığını ve mutlak güç sahibi olduğunu anlamaktır. Yoksa, "Size verdiğim akli gece ile gündüzün, yağmurun veya rüzgârın nasıl oluştuğunu anlamak için bilim yaparken kullanın!" buyurmaz (Böyle buyurtanlar olsa da). Binaenaleyh Ziya Paşa'nın akla yüklediği vazife, gerçi dini bir gayeye matuf değildir ve harabatî bir üsluptan

kaynaklanmaktadır; ama yine de İslam'ın akla biçtiği rol ile arasında bir uyumsuzluk mevzu-bahis değildir.

Dinî söylem aklın doğru kullanımının imanın kuvvetlendirilmek olduğunu tekrar etse de yüzyıllar boyunca akıldan bilaistisna kâinat üzerine düşünme aracı olarak değil, kâinattan etkilenme vasıtası olarak istifade edilmemiştir. İnancını rafa kaldırmamakla birlikte sebep-i hilkat-ı âlem ya da evrenin işleyişi hakkında akıl yürütenlerin, imkânsız kovaladıklarını ya da beyhude bir işle iştigal ettiklerini söyleyebilir miyiz? Bilimin dünyamızı ne hâle getirdiğine değil, bilimsel düşünmenin özü itibarıyla kötü bir şey olup olmadığına müteallik bir sorudur bu. Söz gelimi bir adamın kalkıp "Tamam tanrı yarattı ama yukarıdan atılan bir cisim neden aşağıya düşüyor?" ya da "Bu denizin suyu neden tuzlu da şu gölünki tatlı?" diye içinde yaşadığı dünyayı sorgulayıp birtakım deneylerle veriler elde etmesi, aklın fiziksel dünya hakkında birtakım bilgiler edebilecek kapasitede olduğunu gösteriyor. Şayet Ziya Paşa'nın kastettiği fizik değil de metafizikse, Müslüman coğrafyada İslam filozoflarının ve kelimcilerin inançlarını rafa kaldırmamakla birlikte yüzyıllar boyunca yaptıkları tartışmaların ve yazdıkları eserlerin de birçok kimsenin ufkunu açtığı da yadsınamaz. Bu noktada Tanrı'nın akli kullanmak hususundaki buyruğunun yalnızca "emir" yönüyle zikredildiği, "nehiy" tarafından bahsedilmediği dikkate alınmalıdır. Yani Allah, "Aklınızı benim varlığımı tasdik etmek ve yaratıklarımıdan ibret almak için kullanın" buyururken, "Sakin matematik problemi çözerken ya da araba kullanırken kullanmayın" buyurmadığı için inançlı kişi evrenin işleyişi hakkında araştırma yapmakta bir beis görmemiş, hatta ilmin aslında dinde çok önemli bir yeri olduğunu ispatlama yollarına girmişlerdir.

"Allah'ın hikmetinden sual olunmaz" sözü çoğu kez kavranamayan ve rahatsızlığa yol açan mevzuların sonlandırılmasına yönelik olarak ka-

çamak bir yanıt olarak kullanılsa da esasında gayet doğru bir hükümdür. Allah'a bir şeyi neden yaptığının sorulması için tanrıyı ilkin antropomorfik, yani insan biçimci olarak tasavvur etmek ve insansı bir şekilde davrandığını peşinen kabul etmek gerekir. Buradaki benzerliğin fizikî olması şart değildir. Fakat Tanrı'nın her ne kadar beyni, gözü, kulağı, dili olmayıp insana dış görünüşüyle benzemese de insan gibi düşünen, gören, duyan, konuşan bir yaratıcı olduğunu varsaymak zorunludur. Böyle olduğunu farz etsek bu kez de yaratıcıdan aldığımız cevabın insan aklına ve mantığına uygun bir formda verilmesi beklenecektir. Yani sorumuzun muhatabı olan Allah, hikmetinden ettiğimiz sualimizi algılayabileceğimiz bir düzeyde ya da dizgede cevaplamazsa hiçbir şey anlamamış oluruz. Dolayısıyla tanrının insana hitap ederken onun seviyesine inmedikçe insanın hiçbir şeyi idrak edememesi, aklın ilahî gücün yanı sıra ilahi hitap karşısında da acziyeti olarak yorumlanmaktadır. Dinî gelenekte insanı hayvandan ve diğer canlılardan ayıran şey, başka bir tabirle insanı insan yapan asıl şey akli olduğu için insan ve akıl arasında hep bir özdeşlik kurulmuş; aklın mahdut olması ve gücünün her şeye yetmemesi, insanın rabbi karşısında böbürlenmemesi ve zayıflığını hissetmesi için bir gerekçe olarak sunulmuştur. Bunun sonucunda akla karşı tam tersi bir tavır takınmak, yani akli övmek ve parlatmak tanrılık taslamak gibi telakki edilmiştir.

Ziya Paşa'nın beytine dönersek; sınırlı ve sonlu olan akıl, sınırsız ve sonsuz olan Allah'ın yarattıklarını anlamakta sınıfta kalmaktadır. Terazi hiç mi ağırlık çekmez? Bir miktar yükü kaldırabilir elbette. Buna binaen şair "o kadar sıkleti" diye belirtmiştir. "Ya ne kadar sıkleti çeker?" diye sordumuzda bunun cevabını şiirden almak mümkün görülmemektedir. Bunun nedeni de şairin maksadının aklın sınırlarını tartışmak ya da akılsızlığı methetmek olmamasıdır. Şiirde boş vermişlikle teslimiyet meczolmuş ve şair âdeta "Aman takma kafana bu kadar, her şey olaca-

ğına varır!" demektedir. Aslında Ziya Paşa'nın şiirdeki düşüncesini özetleyen beyit ilk bendin sonundadır: İç bâde güzel sev var ise akl u şuû-run/Dünyâ var imiş yâ yok olmuş ne umûrun. Buradaki "bâde" ve "güzel" tasavvufî olarak yorumlandığında, akli en doğru kullanma biçiminin akla akılla veda etmek olduğu, yani yaratılan-dan ötürü yaratılanı sevmenin yapılabilecek en doğru tercih olduğu mesajı çıkmaktadır. Bundan ötürü akla yüklenmemek yahut akla veda etmek mütedeyyin kesimde takdir edilesi bir davranış olmuştur. Divan edebiyatında aklını kaybedip sevdaya tutulanların övülmesi, aşk ateşiyle ölenlerin şehitlik mertebesiyle müjdelenmesi, ilahî aşkın akli ortadan kaldıran şarap ile özdeş-tirilmesi bu zihniyetten ileri gelmektedir. Şairler Leylâ için çöllere düşen Mecnun gibi olmakla mütemadiyen övünürlerken, "Akla mağrûr olma Eflatun-ı vakt olsan eğer" diyerek kişinin Platon gibi bilge biri olsa bile ortada övünecek bir şey olmadığını dile getirmişlerdir.

Terazinin ne kadar sıkleti çekmeyeceği muamma olduğu gibi ne kadar sıkleti çekeceği de belirsizdir. Belki de bu müphemlik, kimileri için teraziye zorlamayı cazip kılmaktadır. Bittabi insan farklı miktarlarda yük yüklenerek kendi terazisi hakkında isabetli veya isabetsiz birtakım çıkarımlar yapabilir; ancak tüm teraziler hakkın-da bir hükümde bulunması imkansızdır. Yine de bunu denemekten, terazi denilen şeyin mahiyetini ve kapasitesini bizzat terazisini kullanarak keşfetmekten vazgeçmemiştir ve vazgeçmeyecektir. Terazi sahibi, tartamadığı yükün var olduğuna ya da var olmadığına inanmakta serbesttir. Eğer teraziye bir yapan olduğuna iman ediyorsa, her sıkleti çekemeyeceğini kabul etmesi kolaydır. Yok etmiyorsa, o hâlde tartılamayan yük diye bir şeyin mevcut olmadığını iddia edecektir. İşin püf noktası, insanın terazisinin yani aklının bir yaratıcısı olup olmadığını baştan kabul ya da inkâr etmektir. Terazisini nasıl kullanacağı, ona ne kadar yükleyeceği insana bağlıdır. Herkesin

terazi kapasitesi ve ona yüklemek istediği şeyler birbirinden farklı olduğu için her terazinin çekebileceği sıklet de farklı çıkacaktır. Hasılıkelam idrâk-i maâlinin bu küçük akla gerekip gerek-meyeceği meselesinde karar mercii de yine bu küçük akıldır. ☐

Dipnotlar

1- Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008), 288.

2- Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 295.

3- Tanpınar'ın tarih çalışmasının aynı sayfasında, "Ey kudretine olmayan âğâz ü tenâhî/Zâlimleri adlin ne zaman hâk edecektir" şeklinde verilen bir beyit Ziya Paşa'nın terâkib-i bendinde bulunmaz. Şiirin farklı beyitlerden alınan mısralardan başka bir beyit oluşturulmuştur. Altında ise, "Sensin eden idlâl nice ehl-i tarîkı/Sensin eden ihdâ nice gümgüşte-i râhı" beytini örnek veren Tanpınar, Ziya Paşa'nın beyitten beyte tenakuzla düşüğünü ispatlamak adına "hemen bir aşağıda" tabirini kullanmıştır. Halbuki örnek olarak verdiği, "sensin" ile başlayan beyit, yukarısında yer alan iki mısraın alındığı beyitlerin ikisinin de hemen bir aşağısında değildir. Bu belli ki Tanpınar'ın çalışmasını tashih ederek yayına hazırlayan Abdullah Uçman'ın da gözünden kaçmıştır. Tanpınar'ın tenakuz tespitine gelince, örnek verdiği beyitlerde - velev ilki de bir beyit olsun - bir çelişki bulmak zorlama gibidir. Zira şair ilk beyitte tanrıyı kâdir-i mutlak olarak tanımlayarak tüm gücü ona vermiş ve zalimlere karşı adaletinin ne zaman tecelli edeceğini sormaktadır. İkinci beyitte ise doğru yoldakileri yoldan çıkaran, yoldan çıkmışları da doğru yola getiren tanrı olduğunu, hayrın da şerrin de yaratıcısının Allah olduğunu vurgulayarak bu kez de fâil-i muhtar anlayışını ön plana çıkarmıştır. Şairin kaderiyye-cebriyye meselesinde reyini cebriyyeden yana kullandığı farz etmek bile mutlak irade sahibinin zulme karşı neden bir şey yapmadığını sorgulaması ve hiçbir şey yapmadığı için bunu şikâyet boyutuna getirmesi niçin tenakuz oluştursun ki? Allah'ın iyiliği de kötülüğü de kendisi yarattığı halde daha sonra ondan sadece iyiliğin zuhur ettiğini söyleseydi tanrı telakkisinde bir çelişki olabilirdi. Ya da şair önce, "Senden gelen her şeye razıyım." demesinin akabinde Allah'ın eylemlerinden şikâyet etmesi durumunda kendi düşüncesinde bir çelişki oluşturabilirdi. Fakat bunların ikisi de mevcut değildir.

4- Ziya Paşa'nın çağdaşlarına kıyasla geleneğe daha bağlı olmakla kalmayıp geleneği yüceltici bir tavır takınması söz konusudur. Bu minvalde İ.Enginün'ün tespiti önemlidir: "Ziya Paşa İslam geleneğine dayanan, İslam felsefesinin Yunan felsefesinden üstünlüğünü, şeriat kanununun Batı kanunlarından üstünlüğünü, ilim ve fennin Endülüs yoluyla Avrupa'ya geçtiğini savunur. Onun Batı karşısında arkadaşlarından daha farklı, daha Doğu'ya bakan bir yanı vardır." bk. İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* (1839-1923) (İstanbul: Dergah Yayınları, 2012), 771.

5- Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2011), 25.

6- Subhâne men tahayyere fi-sun'ihî'l-ukûl/Subhâne men bikudreti-hi ya'cuзу'l-fuhûl: Yarattıklarıyla akılları şaşkına döndüren ve kudretiyle alimleri şaşkına döndürüp aciz bırakan Allah'ı tenzih ederim

7- Aristoteles'e göre sophia'ya (bilgelige) nous (sezgisel bilgi) ve episteme (bilimsel bilgi) birlikte kullanılmak suretiyle ulaşırlrken Müslüman dünyasında irfana/hikmete ulaşmak için maddi (episteme) ve manevi (nous) bilginin yanı sıra kişinin ilmiyle amel etmesi gerektiği, aksi takdirde tanrının irfanı/hikmeti bahşetmeyeceği sıkça vurgulanır. Bu, felsefenin salt düşünmeye dayanan bir eylem olduğu, davranışla alakasız hasbi bir tefekkür olduğu anlamına gelmez. Felsefi hakikatlere ulaşmak da felsefeyi bir yaşam biçimi olarak benimsemekle mümkündür; lakin eylem-düşünce arasındaki bağıntı açısından farklılık arzederler. İrfan sahibi, ilmiyle amel ederken bunu irfana ulaşmak gayesiyle yapmaz ve "doğrunun ne olduğundan" emindir, zira bilgisini tanrıdan alır. Filozof ise felsefeye bir yaşamı benimserken amacı bilgelige ulaşmaktır, doğrunun ne olduğundan emin değildir, amacı doğrunun ne olduğunu bulmaktır. Dolayısıyla ariflik için "pratik bilgelik", filozofluk içinse "teorik bilgelik" denilebilir.

8- el-Câsiye 45/5

BİR SOSYAL KURUMUN ANATOMİSİ -2- “Türkiye’de Arabesk”

Arabesk terimi farklı dillerde farklı anlamlar taşımakla birlikte, büyük ölçüde Arap toplumuna ait olan ve bunun yanı sıra farklı toplumsal yapılara ait olsa da Araplara özgü bazı nitelikleri taşıyan birçok somut ve soyut olgunun isimlendirilmesinde kullanılmış veya benzer olgu veya durumlar bu kelimenin değişik çeşitlemeleri ile nitelendirilmiştir. Özellikle uzun yüzyıllar boyunca Avrupalılar tarafından İslam tezyinatının tümü Arabesk kelimesi ile ifade edilmiştir. Orta çağda Akdeniz etrafında başlayan İslâm fetihleri, özellikle İtalyan şehirlerinin İslâm devletleriyle ticari ilişkileri, bu yolla ilgi çekici Doğu eşyalarının yanı sıra kısmi olarak da Doğu yaşantısının yarımada getirişi, neticede Doğu ile ilişkili sanat eserlerinin daha fazla tanınmasına da yol açmıştır. Sonuç olarak, büyük ölçüde Arap toplumunun hayat tarzı ve zevkini sembolize eden birçok olgu, durum, olay arabesk kelimesi ile ifade edilmiştir. Fakat büyük ölçüde bir Doğu toplumu olması nedeniyle kelimenin Anadolu’da kullanım şekli bu kadar kapsamlı ve Avrupa orijinli olmaktan ziyade daha farklı bir hâl almıştır.

Arabesk kelimesi Türkiye’de her ne kadar kimliği tam olarak belirlenmemiş, kimi kişiler tarafından reddedilmiş fakat fiiliyatta olan bir müzik türüne işaret eder şekilde oluşturulmuşsa da asıl itibarıyla toplumsal yapının kendi iç bünyesinde oluşturduğu bir yaşama biçimi, hayatı algılama tarzı ve bu algıya bağlı ortaya çıkan kültürel yapı ve müzik türüne işaret etmektedir. Kelime kimi zaman bu yaşama biçimi ve kültürel yapıyı temsil eden her müzikal yapıya hiç düşünülmeden ironik olarak yapııştırılan bir hafta, kimi zamansa bakış açısı farklılığından dolayı Anadolu insanının kentsel biçimde kendini ifade etme biçimi veya göçe olan karşı koyuşunun müzikal dışı vurumu olarak algılanmış, düşünülmüş ve ifade edilmiştir. Bu durumun daha rahat anlaşılabilmesi için elbette ki müzik sanatını kavramak lazımdır ki tam bu bağlamda müziğin ana işlevlerinden birisine değinmek gerekmektedir ve arabesk müziğin ve bu kavramın anlamlandırılması açısından müziğin bu işlevi önem taşımaktadır.

Müzik esas itibarıyla insan zihninde tasarlanan ve olması istenen olgu-

ların ifadesinde kullanılan bir araç niteliği taşımaktadır. Nitekim bu işlev biraz geliştirildiğinde müzik toplumsal yapıdaki hayaller yığınına ifade etmede de kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmakta ve daha geniş anlamıyla toplumsal yığınların iç dünyasını dış dünyada somutlaştıran bir aracı görev üstlenmektedir. Öncelikli olarak her müzik türünün, toplumun ve bu topluma ait bir kültürel sahanın ürünü olduğu gerçeğinden yola çıkarak Arabesk hayatın ne olduğuna, dinamiklerinin nelerden oluştuğuna, bu hayatın içerisinde olanlar tarafından ilgili hâlin nasıl algılandığına ve topluma hangi göstergelerle ne şekilde sunulduğuna kısaca bakmak daha faydalı olacaktır. Dolayısıyla bu kavramı kendi toplumsal yapısı ve tarihsel bağlamı içerisinde ele almakta fayda vardır. Özellikle bu kavramın arka planında bulunan dünyayı anlamlandırmak büyük önem arz etmektedir.

Arabesk kavramını statik bir bakış açısı ile bir müzik türü olarak tanımlamak bu kavramı ve kavramın ayakta duruşunu sağlayan arka planı anlatmakta yetersiz kalacaktır. Dolayısıyla bunu ortaya koymak için iki farklı bakış açısı ile kavram ve arka plan ele alınmak zorundadır. Bunlardan ilki bu kavram ve kültürün bizzat içerisinde yaşayan kişi ve topluluklar açısından, diğeri ise dışında kalıp modernist/tepkili bir gözle üstü kapalı da olsa eleştirel olarak ele alan kişiler açısındandır. Bunların haricinde özellikle 2000'li yıllar sonrasında ortaya çıkan diğer bir

bakış açısını da değerlendirmek gerekmektedir ki bu bakış açısı diğerlerine göre daha pragmatist bir şekilde ele almakta ve özellikle sosyolojik platformda bu kavram ve kavrama ait arka planı incelemektedir. Bu bakış açısı diğerlerine göre daha fazla bilimsel ve sosyal kanıta dayanmakta bu kanıtlar eşliğinde kavramı ele almaktadır.

Arabesk kavramının ve ifade ettiği müziğin açıklanması ve anlamlandırılmasında göz önünde bulundurulacak ilk konu şüphesiz ki köyden kente göç olgusudur. Çünkü yukarıda bahsi geçen köyden kente göç hareketliliğinin sosyolojik olarak ortaya çıkardığı ilk durum, iki farklı kültürel yapının karşı karşıya gelmesidir ve bu tip karşılaşmalarda ortaya çıkan en ilgi çekici durum ise farklı bir kimlik yapısına sahip olan yeni ve büyük ölçüde melez kültürel ürünlerdir. Aynı ülkeyi paylaşan fakat farklı algılara, yaşam biçimlerine, üretim şekillerine ve ifade biçimlerine sahip olan kırsal kesim ve şehir. Bu iki kültür, üretim merkezi olarak her ne kadar aynı toplumsal yapıya ait olsa da içerik olarak birbirinden farklı sembolik araçlar kullanmaktadır ve bu iki kültürü oluşturan yaşama şekli ve ürettikleri kültürel ürünler de birbirinden büyük ölçüde farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklar kendini sanat dalları aracılığıyla somutlaştırmakta ve ortaya çıkan yeni kültürel ürünler mevcut geleneksel kültür ürünlerinden birçok öğeyi üzerinde taşımaktadır. Daha doğrusu karşı karşıya gelen veya iç içe geçmeye çalışan kültürlerin her birinden

Arabesk kavramını statik bir bakış açısı ile bir müzik türü olarak tanımlamak bu kavramı ve kavramın ayakta duruşunu sağlayan arka planı anlatmakta yetersiz kalacaktır. Dolayısıyla bunu ortaya koymak için iki farklı bakış açısı ile kavram ve arka plan ele alınmak zorundadır.

kodlar barındırmaktadır

Köyden kente göç travmasına maruz kalan kişilerin topluma karşı verdiği en büyük tepki, kendi duygu dünyasını ve sahip olduğu hayat şeklini yansıtan yepyeni bir müzik türünü ortaya koyması olmuştur. Çünkü müzik sözel, melodik ve ritmik olarak işlevsel sembolik bir koddur ve bu kod çoğu zaman en güçlü ifade yollarından birisini içermektedir. Her ne kadar bir bütün olarak dinleyiciye sunulsa da her öge kendi içerisinde bir anlam barındırır ve bu anlam birleşimleri dinleyiciye bir mesaj vermekle yükümlüdür. Yepyeni bir hayat tarzıyla tanışan Anadolu insanı ise içerisinde bu tanışmaya dair yaşadığı ruhsal çalkantıları dış dünyaya aktarmada en kolay araç olarak müziği görecektir ve müzik dünyasını var eden bu kodlar bütününe şehir karşı olan haykırışını ifade etmekte kullanacaktır. Bu bağlamda

bahsi geçen kültürel dilemma içerisinde kalan kişi ve toplumun sosyal ve ruhsal dünyasının kendinden olan veya olmayan dinleyiciye aktarılmasını sağlayan en önemli araç da müzik olacaktır ve bu müzik türü de kuşkusuz yeni bir ifade kodu taşıyacaktır. Elbette ki birkaç müzikal türünü içerisinde barındıran ve çoklu anlam üretebilen Arabesk bu ifade tarzının en büyük sembolü olacaktır.

Arabeskin yaşadığımız coğrafyanın somut bir ürünü olduğu aşikardır. Şehrin kenar mahallelerine göç eden ve bu mahalleleri yerleşim yeri hâline getiren Anadolu insanının içerisinde kendini bulduğu yaşamı bir algılama ve aktarma biçimidir. Müzikal olarak, içten içe yaşadığı geleneksel kültür ile yeni tanıştığı dünyadaki birden fazla müzik türünün aynı pota içerisinde eritilmiş ve farklı bir ifade tarzına dönüşmüş hâlidir. Daha doğrusu ilgili literatürde de sıkça bahsedilen öykünme veya esinlenme (Arap Müziği) ile ortaya çıkan bir müzikal yapı olmaktan çok uzaktadır. Daha açık bir ifadeyle göç insanının köyündeki halk ozanının duygularını anlattığı bağlamanın şehir kültürüne taşınmış ve yepyeni saundlarla, yeni bir kimlikle ve yeni sazlarla bir nevi homojenize olmuş hâlidir. Geleneksel duyular ve hissedişleri doğrudan anlatmasa da bu duyular ve hissedişlerin şehir algısına hitap eder şekilde dö-

Arabesk kavramını statik bir bakış açısı ile bir müzik türü olarak tanımlamak bu kavramı ve kavramın ayakta duruşunu sağlayan arka planı anlatmakta yetersiz kalacaktır. Dolayısıyla bu kavramı ve kavramın arka planını ortaya koymak için iki farklı bakış açısı ile kavram ve arka plan ele alınmak zorundadır.

fuzul

EV DE ALDIRIR. OTO DA.

444 63 13

fuzulev.com

nüşmüş ve başkalaşmış hâlidir. Bu sebeptendir ki insan üzerinde bıraktığı etki açısından çok çeşitli algılara neden olmaktadır ve zaman içerisinde bu algılar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bahsedildiği üzere bir nevi melez bir yapı taşıması nedeniyle çoğu zaman eleştirilerin odak noktasını da oluşturmuştur.

Kimi zamanlarda arabeskin bilimsel anlamda ele alınması bile aydınlar tarafından garip karşılanmış. Çoğu zaman kamunun görmezden geldiği bir olgu, kültür ve nihayetinde müzik türü olarak hayatını devam ettirmiştir. İçten içe ve sessizce toplum hayatını etkisi altına almış, evin istenmeyen yaramaz çocuğu muamelesi ile karşı karşıya gelmiştir. Öyle ki ortaya çıktığı zamanların ardından yıllar boyunca kamudan uzak tutulmaya çalışılmış, devlete ait televizyon ve radyolardan yayınlanması dahi yasaklanmıştır. İnsanları acıya sevk ettiği ve bu nedenle kişisel zararlara ve toplumsal kaosa neden olduğu gerekçesiyle kamusal birçok alanda ailenin üvey evladı gözüyle bakılmıştır. Dahası “dolmuş müziği” olarak adlandırılmış ve bu adlandırma dönemin birçok sinema filmiyle de tecessüm ettirilmiştir ki bu adlandırma çoğu zaman aydın kesim arasında bir alay ve gizli bir tebessüm konusu olmuştur. Bazı zamanlarda ise sistem karşıtı kişilerin odak noktası hâline gelen bu müzik türü, kültürel anlamda toplumu uyuşturmak amacı ile devlet tarafından topluma empoze edilen bir illüzyon gibi düşünülmüştür. Özellikle 1980’ler sonrasında kamu olanaklarının arabesk müzik için kısmi olarak kullanılabilir hâle getirilmesi aslında bu tezi de bir anlamda doğrular nitelik taşımaktadır. Bu çerçeve içerisinde topluma “acıya göğüs germe, ezilmişlik, tevekkül, sabır, vb” kavramları daha fazla empoze etmesi ve kaderciliği benimsetmesi sebebiyle bu karşıt grubun hedef tahtası hâline gelmiştir.

Yukarıda öne sürülen birçok iddianın aksine farklı bir bakış açısı ile bu konu ele alınmalıydı. Çünkü sosyolojik olarak arka planı çözülmedikçe Arabesk yaşam ve müziğe dair ortaya

atılan iddialar veya geliştirilen her türlü bakış açısı tutarlılıktan uzaktı. O hâlde arabesk olarak adlandırılan bu yaşam biçimi ve bu yaşama biçimini sembolize eden müziğin arka planı neydi? Gerçekten Arap dünyasından mı devşirilmişti? Hangi bakış açısı ile olursa olsun arabeski aslında refleksif bir kültürel değerler ve pratikler dizisi olarak ele almak mümkün değil miydi?

Her kültürel üründe olduğu gibi müzik kültürüne ait ürünler de belli yaşanmışlıklardan ortaya çıkan his ve duygu dünyasının somut göstergeleridir. Hiçbir müzik eseri yoktur ki içerisinde herhangi bir insani his ve duyguyu taşımasın veya müzik sanatının iç bileşenleri aracılığıyla herhangi bir his veya duyguyla kodlanmamış olsun, herhangi bir sosyal hadiseye karşı tepki olarak topluma sunulmasın. Hatta müziğin etkiye karşı bir tepki yöntemi olduğu gerçeği düşünüldüğünde hiçbir müzik eseri yoktur ki bir cevap niteliği taşımasın. Aslında arabesk de onu üreten ve “varoş”, “kenar mahalle” veya başka türlü isimlendirilen insan topluluğunun yaşadığı acı veya sevincin ortak ifade biçimi ve yine aynı acı veya sevince aynı toplumun refleksif bir karşı koyma cevap verme yoludur. Bu refleksif karşı koyuşun bir adım ötesinde ise toplum üyelerinin kendine bir kimlik edinme biçimi ve topluma karşı kendini ifade etme tarzıdır. Ama bu ifade tarzı, sadece müzik yoluyla değil bir bütün olarak hayat tarzı şeklinde ortaya çıkar.

Dışardan bakıldığında yani bu kültürel yapıyı deneyimlemeyen kişiler gözüyle ele alındığında Arabesk kültür ve müzik her ne kadar ütöpik ve kaygı dolu görünse de içerisine dâhil olan bireylerin gerçek hayatlarını oluşturmaktadır veya tam anlamıyla gerçektir. Yani bu kültürü paylaşan insanlar ortaya çıkan bu kültürel yapının ifade ettiği hayatı canlı olarak yaşamaktadır. Özellikle bahsi geçen göç olgusunun insan hayatlarında bıraktığı travmatik yansıma bu yolla ortaya çıkmaktadır ve ortaya çıkan durum ise gerçek hayattır. Anadolu’nun değişik yerlerinden sadece daha iyi bir hayata sahip olma amacı ile metropole gelen in-

san; onun için yepyeni olan bir hayata yani şehir hayatına tam olarak alışamamaktadır ve bu karışıklık üretilen müziğe de büyük ölçüde acı, hüznün ve haykırış olarak yansımaktadır. Öyle ki arabesk artık gelenekselleşme ve modernleşmenin ortak mücadele alanı olduğu gibi Doğulu ve Batılı kimlikler arasında hem bir çatışma noktası hem bir ortak ifade alanı hâline gelmektedir. Dahası hayata ve yaşama biçimlerine karşı protest bir tavır olan ve kendini tam olarak bulunduğu sosyal ortam içerisinde ifade edemeyen kimliğin bir yansıması olarak tecessüm etmektedir.

Bu durumu gerek kültürel gerekse müzikal anlamda açıklamak gerekirse;

Anadolu insanı kendi topraklarında oluşturduğu geleneksel yaşama biçimi içerisinde yoğunlaşmaktadır ve bu yaşama biçiminin en büyük yansıması kültürel alanda kendini göstermektedir. Geleneksel olarak ifade edilen olgular tam anlamıyla Anadolu kültürü içerisinde şekillenmekte ve geleneksel kelimesi ile ifade edilen her olguda olduğu gibi geleneksel müzik de bu kelimenin müzikal anlamdaki tam karşılığını Anadolu topraklarında bulmaktadır. Geleneksel diye ifade edilen birçok olgu başka bir bakış açısıyla da Doğu'lu kimliğine büyük ölçüde işaret etmektedir. Yine müzik kültürü açısından bakıldığında Doğu müziği hissiyatı ve dinamikleri ancak Anadolu kültürü içerisinde görülmekte ve Türk müzik kimliğinin diğer bir bölümünü kapsayan Doğulu yön tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır. Doğulu kimliğin Batı'yla karşılaşması ise göç sonrasında ortaya çıkacaktır.

Köyden kente göçle birlikte başlayan kültürel ve müzikal karşılaşma/çatışma şehrin metropol özelliği taşıyan kısımlarından ziyade öncelikli olarak yine şehrin varoş olarak adlandırılan kısımlarında kendini göstermeye başlamıştır. Fakat bu kendini gösterme biçimi sürekli olarak şehir kültürü ile iç içe olan ozanlık geleneğinin kahvehanelerdeki iz düşümünden kısmi olarak farklılıklar göstermiştir. Bu geleneğin şehirde ya-

şatılması yoluyla tanınan geleneksel kültür artık o kültürü üreten insanların yaşama biçimleri ile de bütünleşmiş ve sadece kulağa hitap etmekten ziyade büsbütün bir kültürel yapı olarak toplum hayatı içerisinde görülmeye başlamıştır. Şehirli kimliği ile yaşayan insan grupları artık bu geleneksel kültürü deneyimlemeye başlamış ve bahsi geçen bu yaşam alanları geleneksel ve modern kültürlerin bir nevi karşılaşma alanları hâline gelmiştir. Hele hele Anadolu ozanlarının şehir kültürüne dair olguları da müzikal yapılarına dahil etmeleri bu karşılaşma alanını daha da renkli hâle getirmiştir.

Bahsi geçen karşılaşma sadece geleneksel ve modern kültürün karşılaşması değil aynı zamanda Doğulu ve Batılı kültürel kimliğin de karşı karşıya gelmesi, paralellikler ve paradoksların ortaya çıkış zeminini oluşturmuştur. Yani arabesk müziğin oluşumunun en temel zeminini oluşturmuştur. Şehirde, kahvehane dışındaki birtakım salonlarda veya düğün, tören benzeri eğlencelerde elektro bağlamanın görülmeye başlayışı ise Doğulu ve Batılı müzikal kimliklerin ilk olarak karşı karşıya gelişinin ironik bir görüntüsü olarak ele alınmalıdır.

Bahsi geçen karşı karşıya gelişler kimi zamanlarda çatışma zemininin oluşumu gibi algı-lansa da asıl itibarıyla bu zemin yeni ve melez bir kültürün oluşma ortamını da meydana getirmiştir. Öyle ki artık şehir kimliği taşıyan kişiler

egzotik saydığı bir yaşama biçimini canlı bir şekilde karşılarında görürken Anadolu insanı ise hayalini kurduğu modern yaşamla artık yüz yüze yaşamaya başlamıştır. Bu iç içe geçmişlikler ve karşılaşmalar müzik kültürünü de derinden etkilemiş, birçok araştırmacı tarafından “Arap müziğinden esinlendiği iddia edilen fakat bu esinlenmenin ne şekilde olduğu mantıklı bir şekilde açıklanamayan” anlamlar yığını bir melez müzik türü, sosyal hayatı derinden etkilemiştir. İç dinamikleri ve anlam çerçevesi ileride açıklanacak olan bu müzik türünün dinamik yapısı bir yana birbirini besleyen ve birbirinden beslenen kollar hâlinde toplum hayatına sirayet etmeye başlamıştır. Yani sahip olunan bu kültür bireyin yaşamını şekillendirmiş, devamında ise şekillenen bu yaşama tercihi arabesk kültürünün gelişmesine ve renklenmesine ön ayak olmuştur.

Arabeskin ortaya çıkmasının ardından bu yaşam biçimi ve bu müzik türünün toplumun büyük bir kesiminde karşılık bulması dolaylı olarak diğer bazı alanların da harekete geçmesini sağlamıştır. Nitekim salt bir müzik türü olmaktan ziyade bir üretim sanayisi hâline gelmiş ve Türkiye’nin son 50 yılını derinden etkileyen bir kültürel akım hâlini almıştır. Dolayısıyla arabesk, doğduğu günden itibaren zaman içerisinde bir kültür sanayisi hâline dönüşmüştür. Bu kültürle bağlantılı olan binlerce ürün bu algılayış biçimi ve kültür sayesinde ticari bir malzemeye dönüşmüştür ki başta müzik endüstrisi olmak üzere birçok ticari alan arabesk kültürün gelişimi sayesinde ayakta kalabilmiştir. Plak şirketlerinin büyük bir hızla açılması ve bu şirketlerin çoğunun arabesk müzikle ilgili kayıt ve dağıtım işlevini yürütmesi bahsi geçen ticari faaliyetlerin en önemlilerinin başında gelmektedir ki İstanbul İMÇ çarşısının 1980’li, 90’lı yıllar sonrasındaki hareketliliğine dair kayıtlar bu ticari faaliyetleri ortaya koymaktadır.

Yine bu bağlamda arabesk kültürünü göze de hitap eder hâle getirilmesinde en önem-

li araçlardan birisi film sektörü olmuştur ki bu sektördeki ticari faaliyetler de büyük önem arz etmektedir.

Arabesk kültürün/müziğin yaygınlaşmasında ve bu sektörün önemli isimlerinin tanıtılmasında önemli rol oynayan filmler, ticari anlamda birçok sektörü harekete geçirmiş, binlerce insanın bu sektörler aracılığı ile yaşamını sürdürmesini sağlamıştır. Elbette ki burada en önemli nokta bu filmlerin ilgili kültürün yayılımında gösterdiği etkidir ve bahsi geçen yıllar arasında Türkiye sinemalarında oynatılan film sayıları ve konuları ele alındığında Arabesk temalı filmlerin ezici bir şekilde fazlalığı rahatlıkla görülmektedir. Dönem itibarıyla bu filmler ve müzikler mevcut yaşamı şekillendirmektedir, mevcut yaşam şekli ise bu film ve müziklerin daha fazla üretimi için talep bölgesi oluşturmaktaydı. Dolayısıyla metropol kültürü gitgide arabesk tadında oluşturmaktaydı ve bu kültür maddi ve manevi olarak bir sosyal hayatla desteklenmekteydi. Bu sebeptendir ki o dönemi teneffüs eden herkes Arabesk kültürden ve müzikten isteyerek veya istemeyerek nasibini alıyordu. [6]

MODERN BİR İDEOLOJİ OLARAK SİYASAL İSLAM-2

İslami Düşüncede Siyaset Kavramı

islam, ortaya koyduğu temel ilkelerle gündelik ve toplumsal hayatı şekillendiren, yönetenlere meşruiyet tabanı sağlayan ve bireylerin ilişkide olduğu her bir alana nüfuz etmiş bir din olagelmıştır (Mardin, 1992, s. 12). Bu çerçevede siyasetin toplumsal ve gündelik hayatla ilişkili normları değerlendirildiğinde ortaya din ve siyasetin doğal bir münasebeti çıkmaktadır. Durkheim'in (Durkheim) "kutsal alandan sıyrılmış bir toplumsal alanın olmayacağı" tezi; bu münasebetin araştırılması sonucunda ortaya atılmıştır. Bu bağlamda toplumsal olarak birey ilişkilerini düzenleyici normlarının varlığı; birçok din gibi İslam'ı da sosyal ve siyasal bir din niteliğine kavuşturmuştur (Akdoğan, 2000).

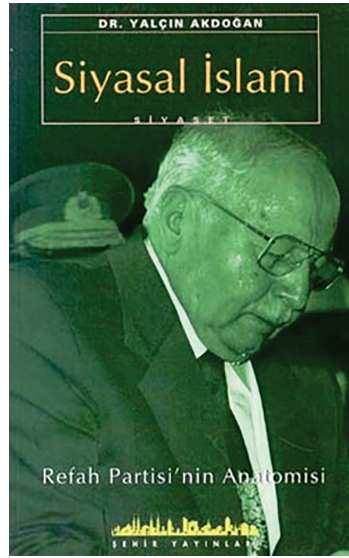
Bireylerin dinî alana yönelik ideolojik bakış açıları ve İslam'ın toplumsal alana yönelik ortaya koyduğu normların yanında; din kavramının bireyler üzerindeki etkisi düşünüldüğünde İslam; insan ilişkilerinde ortaya koyduğu temel prensiplerle siyasal iktidarların ilgi odağı olmuştur. Öyle ki İslam tarihinde "halifeler dönemi" olarak anılan süreçten sonra kurulan İslam devletlerinin, din olgusunu hegemonya aracına dönüştürmesi ve dinî argümanları araç olarak kullanması siyasetin din alanına yönelik ilgisine örnek verilebilmektedir.

Bu bağlamda İslam'ın teolojik olarak sosyal ve siyasal yapıyı belirleyici normlarının bulunması ve yönetenlerin İslami söylemlerle meşruiyetlerini sağlamlaştırma çabaları İslam'a siyasal bir din hüviyeti kazandırmıştır. Öyle ki İslamcılar; ideolojilerin yerine benimsedikleri İslami telkinlerin amacına ulaşması için siyaseti vazgeçilmez bir yapı olarak görmüşlerdir. Bu bağlamda İslam; özellikle siyasal İslamcılar tarafından bireyin kişisel ilişkilerinden hukuk alanına, sosyal-siyasal alan-

dan ekonomiye kadar hemen her alana uzanan bir din olarak algılanmıştır (Akdoğan, 2000, s. 18). Nitekim İslam'ın tarihî süreçte ortaya çıkış şekli bu önermeyi destekler niteliktedir. Öyle ki Hz. Muhammed'in İslam esaslarını insanlara bildirmesi, dönemin egemenleriyle siyasal iktidar paylaşımı konusunda anlaşmazlığa yol açmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in bir devlet başkanı gibi hareket etmesi doğal olarak siyasetle ilintili bir dini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda İslam bir yönden dinî bir öğreti olarak toplumu düzenlerken diğer yandan siyasal bir felsefe olarak yorumlanmıştır (Osman, 1977, s. 31).

Kimi yazarlara göre Müslümanların siyasal iktidar mücadelesinde bulunması ve dinin yapısal durumu; İslam'ın siyasetle ilintisini ortaya koyan bir başka örnekleme oluşturmaktadır. Öyle ki İslam'ın iki ana damarı olarak kabul edilen Sünnilik ve Şia'nın bazı kurumları bu düşüncüyü güçlendirmektedir. Nitekim İslam tarihinde Sünniliğin; "İcma, hilafet ve biat", Şia'nın ise; "imamet, velayet ve ismet" gibi kavramlara önem atfetmesi İslam'ı, bir idari mekanizmanın dolayısıyla siyasetin içine çekmektedir (Akdoğan, 2000, s. 15). Özellikle Şia'nın "imamet" makamını dini rükünler içinde görmesi; din ve siyaset olguları arasındaki bağın en güçlü örneği olarak karşımızda durmaktadır.

İslam'daki bu kurumsal siyasi yapının oluşması; özellikle yukarıdan aşağıya İslamlaşmayı savunan kimi düşünürlere göre bir gerekliliktir. Öyle ki bu düşünürlerden Humeyni, Mevdudi ve Seyid Kutup'un dinin temel değerleri içerisinde gerçekleşecek olan siyaseti zorunlu gördükleri iddia edilmiştir. Bu bağlamda İran İslam Devrimi lideri Humeyni'ye göre İslam, po-

litik bir düşünce sistemidir ve İslam'da yer alan her şey siyasettir (Akdoğan, 2000, s. 20). Ona göre siyaset, devleti yönetmektir. Bu bakımdan "siyasal eylem, dinî bir sorumluluktur" ilkesine göre hareket etmek, toplumsal ve manevî alanını bu ilkeye göre tanzim etmek Allah'ın emir ve isteklerini yerine getirmenin temel göstergesi olarak kabul edilmektedir (Akdoğan, 2000, s. 20). Yine Mevdudi'ye göre; evrensel bir kanunu ifade eden "şeriat", İslam'ın temel hatlarını belirle-

menin yanında toplumu ilgilendiren diğer alanların da muhatabıdır. Bu bakımdan İslam, "din hayatı ile maddi yaşam arasında bir ayrıma gitmez ve özellikle siyaseti dinden ayırmaz" düşüncesini savunmaktadır (Mevdudi, 2018, s. 64). Bu yüzden S. Kutup'a göre Allah'ın iradesinin temel alındığı bir ideoloji ve bu ideolojiyle bağlantılı bir İslami sistemin kurulması zorunluluk olarak görülmüştür (Akdoğan, 2000, s. 21).

Siyaset ve İslam kavramları arasındaki ilişkiye vurgu yapan bir başka İslam bilgini olan Gazalî ise din ve siyasetin ikiz kardeş gibi birer olgu olduğunu savunmaktadır. Ona göre yönetenlerin bekçi olduğu sistemin temelini din oluşturmaktadır. Bu bakımdan "temeli olmayan yıkılır, bekçisi olmayan kaybolur" önermesini ortaya atmıştır (Akdoğan, 2000, s. 22). Öyle ki Gazalî'nin tavsiye ettiği anayasal düzlemde siyaset, bütün unsuruyla toplumsal alanı düzenleyen ve "fıkıh" ilmine ait bir alanı ifade etmektedir.

İslamcıların siyaset kurumuna bakış açısını ortaya koyan bu düşünceler; genel bir çerçeveyi belirlemek için temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu düşüncelere göre ortaya çıkan sonuç ise; Allah'ın temel hükümleri çerçevesinde ortaya konulacak bir toplumsal düzenin gerekli oldu-

ğudur. Bu gereklilik ise siyaseti zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bu bağlamda, İslam düşüncesi her ne kadar bir siyasi modeli önermemiş olsa da İslam'ın yönetim anlayışının “Meşruiyet, Meşveret ve Adalet” kavramları etrafında şekillenmesi İslam ve siyaset arasındaki ilişkiler hakkında ipuçları sunmaktadır.

İslami Düşünce Devlet Kavramı

Her toplum kendi tarihsel birikimi ve sosyal şartlarının gereklerine göre bir siyasal iktidar modeli oluşturmuştur. Bu bağlamda devlet organizasyonunun İslam tarihi içindeki seyrinin irdelenmesi; Müslüman toplumlarda sürekli tartışma konusu olan din-devlet ilişkisi hakkında ipuçları sunmaktadır. Öyle ki Batı toplumlarında meydana gelen modernizasyon süreci sosyal, ekonomik ve siyasal kavramların da modern mânâda yorumlanmasını sağlamıştır. Böylece Müslüman toplumların Batı değerleriyle yoğrulmuş kavramlara bir anlam kazandırılması süreci başlamıştır.

Bu noktada, modern dünyanın siyaset felsefesine yönelik ürettiği kavramların yorumlanması, devlet teorisinin bu yaklaşımlara göre şekillenmesini sağlamıştır; fakat ortaya çıkan ideolojik yaklaşımlar din-devlet ilişkisi hakkında yapılan objektif değerlendirmelerin önüne geçmiştir. Örneğin Türkiye’de laiklik kavramını devletin değişmez unsuru olarak görenler, din olgusunu “gericilik” olarak nitelerken siyasal İslam’a göre yorum yapan çevreler “laiklik” kavramını dinsizlikle eşdeğer görmüşlerdir.

Bu bağlamda İslamcıların kavramlara yönelik olarak ortaya koyduğu bakış açısı birçok nedene dayandırılrsa da ilahî bir öğreti olan İslam'ın Kuran-ı Kerim’i tek kaynak olarak önermesi, bu nedenlerin temel dayanağıdır. Öyle ki İslamcılara göre Kuran, bireylerin her türlü ilişkisini belirlemede referans alınması zorunlu bir

kaynaktır. Bu zorunluluk İslami düşüncelerin türdeş olduğuna yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir (Çınar, 2005, s. 39). Ortaya çıkan temel tartışmalar, türdeş olduğu düşünülen İslam toplumunda düşünsel sorunları gündeme getirmiştir. Nitekim modern çağda İslam coğrafyasında oluşan mağlubiyet hissi, din argümanlarının da tartışılmaya başlanması sonucunu doğurmuştur. Öyle ki teorik anlamda ortaya çıkan İslamcılık düşüncesi, iki farklı gruba ayrılarak sorunlara çözüm üretmeye çalışmıştır (Kara, 1986). Bu grupların ilki, İslam dünyasında yaşanan geri kalmışlık hissini “Asrı Saadet” dönemindeki uygulamalarla giderileceğini düşünürken; ikincisi ise İslam dininin modern dünyanın gerekliliklerine göre yorumlanmasına vurgu yapmıştır. Bu tartışmalar çerçevesinde ortaya çıkan İslami yaklaşımlar, modern anlamda tartışılan birçok kavramı şekillendirmiştir (Fuller, 2004). İslami düşünce esaslarına göre şekillenen bu yaklaşımların temel referans kaynakları Kuranı Kerim, Hz. Muhammed’in (S.A.V.) uygulamaları ve İslam âlimlerinin içtihatları olmuştur (Türk, 2015). Bu bağlamda İslamcı çevrelerin devlet teorisine bakış açısı irdelenirken bu referans kaynakları göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Kuran-ı Kerim’de “Hâkimiyetin Allah’a ait olması”, “Allah’ın yeryüzünde bir halife yaratacağı” ve “Allah’ın indirdiğiyle hüküm vermeyenlerin kafirlerden sayılacağına” yönelik ayetlerin bulunması egemenlik konusunda keskin bir yaklaşımı da beraberinde getirmiştir. Bu durum İslami düşüncelerin yönetim sistemlerine bakışını ve idare yönünden ortaya çıkan yaklaşımları etkilediği çok açıktır.

İslami yaklaşımların devlet teorisini oluşturmada referans kaynakları kadar İslam dininin ilan edildiği coğrafyadaki toplumsal yapıya da dikkat çekmek gerekmektedir. Öyle ki kabileler hâlinde yaşayan ve sürekli çatışma hâlinde olan Arap toplumu bir devlet organizasyonu etrafında kümelenememiştir. Fakat Hz. Muham-

med'in din adına ortaya koyduğu telkinlerle, din paydasında birleşen birçok kabile "Medine Kent Devleti" olarak anılacak olan organizasyonu meydana getirmiştir (Cevizoğlu, 1999, s. 77). Bu organizasyondaki tek otorite ve doğal lider şüphesiz Hz. Muhammed'dir. Bu bakımdan Kılıçbay, İslam dininin en başından itibaren devlet şeklinde örgütlendiğini ve bu hâliyle eski Yunan kent (Polis) devlet yapısı ile paralellik gösteren bir yapıda olduğunu savunmaktadır (Kılıçbay, 1998, s. 88).

Her ne kadar Medine'de meydana gelen organizasyon İslam devleti olarak anılsa da yönetim konusundaki tartışmaların halifeler döneminde ortaya çıktığı düşüncesi güçlü bir söylemdir. Halifeler döneminde ortaya çıkan "hilafet" ve "halife" kavramlarına yönelik tartışmalarının hâlâ geçerliliğini koruması; Müslümanların yönetim ve yönetici algısını da etkilediği muhakkaktır. Fakat bu kavramların İslami bir gereklilik olup olmadığından ziyade yanlış yorumlanmış olabileceği tartışması, çoğu anlam kaymalarını ortadan kaldıracaktır. Örneğin; Emevî Devleti döneminde hilafet makamının saltanata dönüştürülmesi ve halifenin meşruiyetinin Allah'a dayandırılması anlayışı, İslam toplumlarının yönetim anlayışı ve devlete bakış açılarında geri dönülmez sapma ve yanlışları da beraberinde getirmiştir. Öyle ki Sünnî inanışa göre halifenin "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi"; Şia'ya göre ise imamın (halife) günah işlemeyen "Allah'ın sözcüsü" olarak tasavvur edilmesi bu yanlışların temel kaynağını oluşturmaktadır (Türk, 2015).

Bu bağlamda çoğu zaman din hegemonyasıyla şekillendirilmiş olan İslam toplumlarının yönetim şekli Emevîler döneminde saltanata dönüştürülmüştür (Fuller, 2004). Belli bir ailenin ege-

menliğine dayanan bir veraset sistemini ifade eden saltanat yönetimi, meşruluğunu halifeye itaatin dinî zorunluluk olduğu hurafesiyle sağlamaya çalışmıştır; fakat günümüzde bile İslam topluluklarının birçoğunun yönetim şekli olan bu anlayışın Kuran ayetlerine aykırı olduğu tartışmaları devam etmektedir. Öyle ki bu iddianın sahipleri "Allah size, emanetleri, kamu görevlerini, devlet işlerini, sorumluluk gerektiren meseleleri

mutlaka ehline, kabiliyetli, liyakatli, bilgili, dürüst ve güvenilir kimselere vermenizi, insanlar arasında hakem idareci olduğunuz zaman, adaletle icraat yapmanızı, hüküm vermenizi emrediyor. Allah size ne güzel öğütler veriyor, sorumluluklarınız konusunda sizi uyarıyor. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir, görür; doğru olanı duyurur, doğruları gösterir." ayetini referans alarak ehil olma prensibiyle saltanat anlayışının uyuşmadığını iddia etmeleri kayda değer bir düşüncedir.

Ortaya konulan bu tartışmaların dışında İslam toplumlarında ortaya çıkan yönetim anlayışlarını tam anlamıyla kavrayabilmek için bütün siyasî ve itikadî mezheplerin yanında tarihteki İslam toplumlarının kurduğu devlet organizasyonlarının da araştırılması gerekmektedir. Öyle ki genel bir yaklaşımı ifade etmek adına bir araya getirilmeye çalışılan bu bilgiler tam anlamıyla nesnellik taşımamaktadır. Fakat İslam toplumlarının yönetimi konusunda din-devlet ilişkisinin sürekliliği düşünüldüğünde genel çerçevesi çizilen bu bilgiler önemli hâle gelmektedir. Hemen hemen bütün dönemlerde saltanatla idare edilen İslam toplumlarında idareciler, din konusunu meşruiyetlerinin kalkını olarak görmüşler ve kullanmışlar. Böylece devlet fonksiyonlarını İslam prensiplerine göre şekillendirmek yerine

yönetici görüşlerinin dinî bir niteliğe kavuşturulması yaklaşımı İslam tarihinde birçok kez yönetim anlayışlarını etkilemiştir (Koklaş, 1995, s. 41).

İslam'ın sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarla beraber bireylerin her alanına nüfuz eden bir yapıda olması onu sadece ruhani bir bilinç ve itikadî emirler manzumesi olmaktan çıkarmıştır. Bu yönden ele alındığında İslam'ı koşulsuz referans alan kişilerin oluşturduğu ideolojik tamlamayı "İslamcı" olarak tanımlarsak; İslamcıların amaç, yöntem ve organize çabalarının bir araya getirildiği yelpazeye İslami hareket denilebilir (Kara, 1986). Bu tanımlamalar her ne kadar birbirini tamamlayan bir anlam muhtevasına/içeriğine sahip gibi görünse de amaç bakımından farklıdırlar. Kara'ya göre İslamcılık, zaten Müslümanların olan devletlerde reform ve ıslah teklifi olarak ortaya çıkmışken İslami hareketlerin devletlerin tam karşısında bir noktadan devlete siyaseten yönelme olarak şekillendiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda Siyasal İslam düşüncesi ortaya çıktığı her bir coğrafyada farklı bir organizasyon gibi görülmektedir. Bu çeşitlilik, bazen sömürgecilik karşıtlığı bazen otoriter yönetimlere muhalefet ve çoğu zaman ise İslami düşüncenin durağan yapısını ortadan kaldırmak adına ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Nitekim siyasal İslam düşüncesi ele alınırken üç ana damardan beslendiği iddia edilmiştir (Akdoğan, 2000, s. 72). İslamcılık düşüncesinin modern dönemde siyasal hareketler şeklinde tekâmül etmesine neden olan ve İslamcılık düşüncesinin beslendiği ana düşünce temaları:

1. Geleneksel din anlayışı çerçevesinde şekillenen ve modern dönemlerde bu geleneksel çizgiyi sürdüren yaklaşımlar

2. Cemaat-i İslami ve Müslüman Kardeşler Hareketlerinin meydana getirdiği modern yaklaşımlar

3. Toplumsal değişimlere neden olan İran İslam devriminin meydana getirdiği yaklaşımlardan oluşmuştur (Akdoğan, 2000).

Bu doğrultuda ortaya çıkan bu her bir yaklaşım farklı bir örgütlenmeyi ön plana çıkarmıştır. Öyle ki 19. yüzyılın ilk yarısında Libya'da ortaya çıkan "Senusilik" hareketi, Cemalettin Efgânî ve Muhammed Abduh gibi öncülerle başlayan siyasal hareketlenme 19. yüzyılın ikinci yarısında Ürdün'de Hizbut-tahrir, Mısır'da İhvan-i Müslimin, Cezayir'de Ulema Cemiyeti, Hindistan'da Hind Ulema Cemiyeti ve Sudan'da Mehdi Hareketi olarak devam etmiştir. Bahsedilen bu örgütlenmelerin ortaya koyduğu fikirler bazı şahsiyetleri önemli hâle getirmiştir. Öyle ki Muhammed İkbal, Ayetullah Humeyni, Ayetullah Burucerdî, Hasan El Benna, Ali Şeriatî, Raşit El Gannuşî, Necmettin Erbakan ve Aliya İzzetbegoviç gibi siyasal düşünürler aktif siyasal hayatlarıyla İslamcılık düşüncesini olgunlaştırmışlardır (Çelik, 1995, s. 8-13).

Kaynakça

- Akdoğan, Y. (2000). *Siyasal İslam*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Fuller, G. E. (2004). *Siyasal İslam'ın Geleceği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kara, İ. (1985). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İslamcılık Tartışmaları*.
- Kara, İ. (1986). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*. İstanbul, Risale Yayınları.
- Mardin, Ş. (2011). *Türkiye'de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koklaş, E. (1995). *Modern Zamanlarda İslam ve Siyasal Meşruiyet Sorunu*. Bilgi ve Hikmet Dergisi, 41.say
- Kılıçbay, M. A. (1998). *İslam'da Din ve Devlet İlişkileri, Din Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu. İslam'da Din ve Devlet İlişkileri, Din Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu* (s. 88). Cem Vakfı.

Muhammed Emin Kaptan

GOGOL'UN "PALTO"SU TEKSTİL REKLAMI, ÂKİF'İN "PALTO" SERAPLARA VEDADIR

Yazı hayatına şiirle başlayan Aleksandr Puşkin, Rusya'nın "ulusal şair"i unvanını almış, daha sonra romana yönelerek bütün dünyayı etkisi altına almaya başlayan "Batı kültürü"nü yayılmacı etkisine karşı gerçek bir Rus milliyetçisi olarak dik bir duruş göstermiştir. Bu dik duruşu kendisinden sonra gelen Rus edebiyatçılarından çoğunu etkilemiştir. Bu etkinin bir tezahürü olarak Dostoyevski, Rus edebiyatının, hatta hakkını vererek söylemek gerekirse dünya edebiyatının büyük ismi Gogol hakkında; "Hepimiz Gogol'un paltosundan çıktık." ifadesini kullanmıştır. "Hepimizden" sözüyle kastedilenin Rus edebiyatı mı, dünya edebiyatı mı olduğu bizim topraklarda tam olarak anlaşılamasa da burada kastedilenin Rus edebiyatı olduğu apaçık ortadadır. İnkâr edilemez, başarılı bir Rus hikâye/romanının olduğunun da üstü kapalı bir itirafıdır bu cümle. Aynı zamanda "Palto" hikâyesinin Rus romanının kurucu metinleri arasında değerlendirildiğinin en yetkin ağızdan beyanıdır.

Küçük insanın trajedisi olarak değerlendirebileceğimiz "Palto" hikâyesi, bir devlet dairesinde memur kâtibi olarak görev yapan Akakiy Akakiyeviç'in şahsında şekillenir. Kahramanın işi, çalıştığı kurumda yazılan evrakları temize çekmektir. Pejmürde biçimde işe gidip gelen Akakiy Akakiyeviç, eskimekten bir sabahlığa dönüşmüş olan paltosu yüzünden devlet dairesinde kendisine gülünen, acınan bir hâle gelir. Bu durum onu fevkalade üzmeye başlar. Yeni bir paltoya sahip olma isteği hayatının merkezine yerleşir. Bunun için biriktirdiği tüm parayı gözden çıkarır. Terziyle canhıraş pazarlık içine girer. Onun için yeni bir paltoya kavuşmak, kaybettiği sağlığına, yitirdiği saygınlığına kavuşmak gibi, yani her anlamda bir kurtuluştur. Sonunda paltosuna kavuşur. Kavuşur ama kaybetmesi de çok kısa sürer. İş arkadaşlarından birinin

evine eğlenmeye gider. Gece geç saatte oradan dönerken çok önemseydiği, çok sevdiği, itibarı ve saygınlığını borçlu olduğu paltosunu çaldırır. Bu çalınma olayı sonrasında çaresiz kalır, deliye döner. Üstlerine ve iş arkadaşlarına danışır. Onlardan aldığı öneri ile yüksek rütbeli birine gider. Bu “önemli” insan, yüksek rütbeli bir siyasadır. Akakiyeviç, paltosunun bulunması için “önemli” kişiden yardım ister. Bunun üzerine bu kişiden bir sürü azar işitir ve bu kişi tarafından aşağılanır. “Önemli” kişi, Akakiyeviç’i oraya gidip yardım istediğine pişman eder, zavallı adamın onurunu hiçe sayar. Paltosunu çaldırdıktan sonra bir güzel de aşağılanıp çaresiz kalan Akakiyeviç, Rusya soğuklarına dayanamaz ve kısa süre içinde hayata gözlerini yumar.

“Küçük ve sıradan” insanın öyküsünü işleyen ve kendisinden sonra gelen büyük yazarları da etkileyen Gogol acaba eserinde böyle bir olay örgüsüne yer verirken aslında kendisini yetiştiren milletin ortak değerlerini de anlattığını fark etmiş miydi? Zira Akakiy Akakiyeviç’in dünyevi istek ve arzuların sarmaladığı bir düşüncenin karakteri olduğunu söylemek yerinde olur. Paltosuzluğun ızdırabı, özelde kahramanın, genelde bütün Rus/Batı insanının maddi olanın etrafındaki “küçük” hesaplarını göstermesi açısından önemlidir. Hesap küçük ama mevzu büyüktür. Bu “paltonun” içerisinde çıkmayı kendine alınması gereken yol olarak görmek, eksikliği yaşanan dünyevi bir şeyin, hatta her şeyin hayatın merkezine alınması demekti. Kapitalizm yenilen bütün insanları bu küçük hesabın içerisine hapsetti. Yenilen her sanatçı Gogol’un paltosunun altında yer aradı kendine.

Palto ifadesi geçtiğinde Türk okurunun hemen aklına Türk şair Mehmet Âkif’in gelmesi olağandır. Zira iki farklı medeniyetin aynı nesne üzerinde farklı bakış açıları göstermesi açısından bu mukayese son derece önemlidir. Âkif, bilindiği üzere aynı meslek grubuna men-

sup ve belli bir süre aynı evi paylaştığı Şefik Bey’in (Şefik Bey, Neyzen Tevfik’in kardeşidir) bazı zamanlarda -genelde meclise gitmek için paltosunu ödünç alırdı. Bir defasında Şefik Bey, Âkif’e İstiklal Marşı Yarışması’nda kazandığı büyük ödülü işaret ederek “Keşke paranın bir kısmını kabul edip kendinize bir palto alsaydınız...” demiş. Bu söz çok kırılmış Âkif. Şefik Bey’e küsmüş ve onunla uzun süre konuşmamış. Türk düşüncesinin sembol isimlerinden biri olan Âkif’in dünyevi olanla münasebetini göstermesi ve aynı nesneye iki farklı medeniyetin hangi anlamlar yüklediğini gözler önüne sermesi açısından palto meselesi oldukça önemlidir. Âkif’in olmayan, olmasını hiç arzulamadığı, hiçbir zaman bir eksiklik olarak görmediği paltosu mu, Akakiy Akakiyeviç’in bütün hayatını vererek aldığı, sonra kaybettiği, onunla beraber her şeyini kaybettiği paltosu mu? Bugün modern bir “Türk” romanı ve hikâyesinden bahsedemeyişimizin sebebi yanlış paltoyu seçmiş olmamızdır.

Batı edebiyatının kendi değeri olarak gördüğü Gogol’un *Palto*’sundan münevverlerinin çıkması kabul edilebilir bir durum olarak yorumlanabilir. Âkif’in paltosu da Müslüman bir adamın insanlara verdiği değer ölçüsü ve fedakârlık uyarıcısı olarak tarihe not düşülür. İnsanın dünya ile münasebetini Âkif’in paltosu üzerinden anlamaya çalışan bu toprağın insanları neden Gogol’un paltosundan çıkmayı göze almış Batı adamının dünyasına eklenmek için mücadele etmiştir? Dünyanın fani olduğunun üstünü örten hiçbir eseri; şiir, hikâye, roman, sinema... Türüne olursa olsun Türk milletinin sanat eseri olarak kabul edilmeyeceğini vurgulayarak Gogol’un *Palto*’sundan çıkan bütün eserlerin, kapitalizmin tüketimi kışkırtan reklam panolarından farksız olduğunu söylemek gerekir. “Palto” iyi bir tekstil reklamıdır.☐

SEÇİM SİZİN

eriş un
— 1974 —

www.erisun.com.tr   #erisundunyasi

 eriş

BEYOĞLU'NDA NASIL YAŞIYORSUN?

Sokaklardan Kitaplara

Doğru Bir Yolculuk-III-

Cocukluk ve ilk gençlik yıllarımın bir diğer eğlencesi de bazen amcamın -kronolojik olarak- kaset/VCD/DVD arşivindeki filmleri izlemek bazen de sinemaya gitmekti. Sinemada izlediğim ilk film, *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesinin ikinci bölümü olan *İki Kule*'ydi, sene 2002. 2002 yazında, sinema tarihinin başyapıtlarından *Benhur*'u izlemiş, geri kalan hayatım boyunca bundan daha iyi bir film izleyemem duygusuna kapılmışımdı; dolayısıyla bir şaheser keşfetmenin coşkusuyla aynı coşkuyu bir daha yaşayamayacağıma ilişkin umutsuzluk duygusu iç içe geçmişti. Ertesi gece *Yüzüklerin Efendisi*'nin ilk bölümü *Yüzük Kardeşliği*'ni seyredince bu umutsuzluk duygusu hemen dağılıverdi. 2002 yazıyla kışı arasındaki aylar benim için bir anlamda *İki Kule*'yi beklemekle geçti. *İki Kule*'den çok etkilenmiş, bu defa da takip eden bir yıl boyunca, serinin üçüncü bölümü olan *Kralın Dönüşü*'nü beklemenin heyecanını tatmıştım. 2004'ten 2008 Kasım'ına kadarki süreçte sinemanın hayatımda öyle çok da hesaba katılacak bir yanı olmadı. Gözüm şiirden başka bir şey görmüyordu. Bazı günlerim şiir yazmakla, bazı günlerim tam da istediğim şiiri yazmanın mutluluğuyla, bazı günlerim bir türlü o sıralar çalışmakta olduğum şiirin içinden çıkamamanın yarattığı bunalımla geçiyordu. 2008 yazından sonra hem sanat hem de mekân olarak sinemanın hayatımdaki yeri başka bir hâl aldı. 2008 Kasım'ı, 16 yaşındaydım, okulu Atlas Sineması'na, dönemin çok ses getiren filmi *İssız Adam*'a gitmiştim. İstiklal Caddesi'nde heyecanlı heyecanlı dolaştıktan, o sabahın bir garip depresif havası ve soğuktan payımı düşeni aldıktan sonra sinemaya gitmiştim.

İssız Adam'ın büyük bir kısmı Beyoğlu'nda geçer ki zaten benim adıma bu filmi daha bir anlamlı kılan da budur. Malum olduğu üzere, Beyoğlu, Türk edebiyatının ve önemli ölçüde onun süreğinde ilerleyen Türk sinemasının birçok klasiğinde insanı yoldan çıkaran bir mekan olarak anlatılmıştır. Mesela Peyami Safa'nın *Fatih-Harbiye* romanında Şinasi, Neriman ve Macit arasında kurulan aşk üçgeni; Fatih üzerinden Doğu'nun kutsanıp Beyoğlu üzerinden Batı'nın şeytanileştirilmesine hizmet etmektedir. Fatih'te eski tip bir mahallede oturan ve eski bir tip insan olan babası Faiz Bey tarafından yetiştirilen Neriman, çocukluk aşkı Şinasi'yle evlilik sürecine doğru giderken bir gün Beyoğlu'nda gününü gün eden bir tip olan Macit ile tanışır. Beyoğlu hayatı Neriman'ı büyüler, Macit Neriman'ı büyüler ve bütün bu gösteriş içerisinde yaşama hayali Neriman'ı büyüler. Neriman, bütün bu hayaller içerisinde Şinasi'den ve Fatih'ten soğumaya; zamanını artık Macit'le Beyoğlu'nda geçirmeye başlar. Eve geç geliyordu artık, bir anlamda yoldan çıkmıştır. Son derece şematik olan ve bence *-Dokuzuncu Hariciye Koşuşu* ve *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*'na kıyasla- yazarın zayıf romanları arasında yer alan *Fatih-Harbiye*'yi burada özetlemeye gerek yok. Romanın sonunda Neriman, Peyami Safa'nın ikna edicilikten uzak birtakım hamleleriyle Fatih'teki baba evine geri döner ve Şinasi'yle evlenme kararı alır. Peyami Safa, birçok yönüyle Madam Bovari'ye (Bovary) benzeyen Neriman'ın Bovari tarzı bir son yaşamasına izin vermez, onu yeniden bir nevi hidayete erdirir. Ömer Lütfi Akad'ın, Yeşilçam'ın en sahici filmleri arasında bulunan *Vesikalı Yarım*'i ise çok daha sahici ve dokunaklıdır. Bu filmde capcanlı bir İstanbul, güzelliğinin zirvesinde bir Türkan Şoray, gerçek bir jön İzzet Günay

ve efsanevi *Kalbimi Kır Kır* gibi birbirinden kaliteli şarkılar bulunmaktadır. İzzet Günay'ın canlandığı manav Halil ile konsomatris Sabiha'nın yolları Beyoğlu'nda bir pavyonda kesişir. Kadırga'da kendi hâlinde bir manav olan Halil, Sabiha'yla tanıştıktan sonra Suriçi'ndeki sakin ve tekdüze hayatını, karısıyla çocuklarını ve esasen her şeyini bir kenara bırakarak Sabiha'yla yaşamaya başlar. Sabiha Neriman'la karşılaştırılamayacak kadar derinlikli, Halil de Şinasi'yle karşılaştırılamayacak kadar gerçek biridir. Birbirlerine sırlıklam âşıktırlar; ama imkânsız bir aşktır bu. Sabiha'nın söylediği o ölümsüz "çok eskiden rastlaşacaktık" sözünü hatırlatmak gerekirse, çok eskiden rastlaşacaktılar. Filmin sonunda Halil evine ve ailesine döner. Bu da çok gerçekçi ve yürek burkucu bir geri dönüştür. Bugünün zihniyet kalıplarının kabullenemeyeceği bir şekilde; karısı Halil'e asla hesap sormaz, aylardır nerelerdedin demez, son derece hürmetkar ve esasen itaatkâr bir tavırla kocasına hizmet etmeye devam eder. Halil efkârlı efkârlı, pencereden İstanbul'a bakarak sigara tüttürür. Sabiha ise şehrin bir işlek caddesinde, yenik, kederli ama sanki biraz da şehirden intikam almaya kararlı bir

ifadeyle şehre karşı yürür. Vesikalı Yarım'e ne zaman bir dönüp baksam, İstanbul'a ve Beyoğlu'na ait başka başka detaylarla karşılaşırım. Sabiha'yla Halil şehrin sokaklarında yürürken sanki ben de Akad'ın o dâhiyane yönetmenliği sayesinde onlara eşlik eder, Boğaz'a onların hemen yanından bakar ve Şükran Ay'ın seslendirdiği o müthiş şarkıları onların az ötesinde mırıldanır dururum. Beni bir başka etkileyen İstanbul, daha doğrusu Beyoğlu filmi de Şerif Gören imzalı *Beyoğlu'nun Arka Yakası*'dır. Bu filmde bence Tarık Akan başrol değil yardımcı oyuncu pozisyonundadır; çünkü başrolde Beyoğlu vardır. Bir gece karısıyla kavga eden ve evdeki gürültü patırtı ve huzursuzluktan bunalan Haydar Rıza kendini İstanbul sokaklarına atar ve birden Beyoğlu'nda bulur. İstiklal Caddesi'nden Beyoğlu'nun arka sokaklarına ve ara ara yeniden İstiklal Caddesi'ne çıkan Haydar Rıza Beyoğlu'nda pezevenklerle -Erdal Özyağcılar'ın bu roldeki muhteşem performansını hatırlayalım- onların aracılık ettiği fahişelerle, hırsızlarla, türlü kılık-sız heriflerle, semtin tarihî yerlerinde film çekmekte olan sinemacılarla karşılaşır. Haydar Rıza'yı bazen bir pavyonda, bazen polislerce basılan bir randevuevinde ve en sonunda da karakolda buluruz. Haydar Rıza, korkunç derecede hızlı bir gece geçirdikten sonra, sabah kendisini karakoldan almaya gelen ailesiyle birlikte çıkar gider ve film biter. Haydar Rıza'nın biraz evdeki huzursuz ortamdan uzaklaşıp kafa dağıtmak için çıktığı Beyoğlu, kendisi adına tam bir fiyasko olmuştur. Halil, Haydar Rıza ve Alper'in çok büyük bir ortak özelliği var: Üçü de duygusal anlamda yalnız, hatta düpedüz yapayalnız karakterlerdir. Halil aşktan yoksun, basbayağı feodal kalıplar içerisinde bir evliliği yürütmeye

çalışmakta; Haydar Rıza sıradan ve geçim derdiyle daha da çekilmez olmuş bir evliliğin huzursuzluğuyla boğuşmaktadır. Alper ise bir hayli modernleşmiş bir şehir hayatında değil evlenmek, evliliğin lafını bile etmemektedir. Onun için sevgililik bile sürdürülemez bir ilişki biçimidir, tek gecelik ilişkiler dışında herhangi bir ilişki katlanılabilir değildir. Bu üç karakter de kendilerini Beyoğlu'na atıp durur, hayatın anlamını değilse bile anlamını yitirmiş hayatlarından kaçış yollarını Pera sokaklarında ararlar.

Bazen kendimi Türk sinemasının bu bir hayli karizmatik, bir yanlarıyla treni kaçırmış, bir yanlarıyla çaresiz ve bir yanlarıyla da oldukça sempatik kahramanlarıyla özdeşleştirirken yakalar, sonra onlarla kurduğum bu özdeşlik ilişkisinden ötürü huzursuzluğa kapılır, bu huzursuzluktan kurtulmanın çarelerini ise yine onların da bıkip usanmadan adımladığı Beyoğlu'nun arka sokaklarında bulmaya çalışı-

rim. Başka yerlerde, mesela *Sisten Sonra İstanbul*'da da uzun uzun anlattım: İstiklal Caddesi'ni, orada tanıdık bir yüzle karşılaşılma ve bazen nereden geldiğini bilemediğim can sıkıntılarından kurtulabilme ihtimalini, Tünel'in sonlarına doğru hafif esintilerle geliveren huzur duygusunu ve soğuk kış gecelerinde İstiklal'in hemen her yerine yayıliveren melankoliyi çok seviyorum. Ama eklemem lazım: Ne olursa olsun İstiklal Caddesi'nden artık ilk gençlik yıllarımdaki kadar keyif alamıyorum. Elbette artık 20'li yaşlarımdan başlarındaki ben değilim; fakat İstiklal Caddesi'nin benden çok değiştiğini de içten içe biliyor, bu değişimdeki köhneliği caddenin hemen hemen bütün ayrıntılarında görüyor ve eski İstiklal'i hayatımdaki güzel ama çok gerilerde kalmış, yerine de yenileri konulamamış bir şeyler gibi acıyla hatırlıyorum. Tekrarlamak gerekirse: İstiklal giderek karmaşıklaştı, biçimsiz ve çok gereksiz banklar yüzünden iyice yürünmez hâle geldi, bence ilgilisi başka yerlerde olması gereken mekânlarla dolup taşıdı. Bu da beni İstiklal'in Cihangir, Karaköy, Tophane ve daha çok da Galata'ya açılan sokaklarına sürüklüyor, gündelik hayat sevincini Beyoğlu'nun izbeliklerinde aramama neden oluyor. İstiklal Caddesi bu kadar değişirken Cihangir, Karaköy, Tophane ve Galata ise kendini bir nebze olsun korumayı başardı. Buralarda hiç değilse bir sergi, bir antikacı, düzgün bir kafeterya bulabiliyorsunuz. Yine de İstiklal Caddesi'nde bazen başa çıkılmaz bir enerji kol gezer, insanın başını döndürür, bütün bu kalabalığın içerisinde aşkla karışma arzusu verir. Bu civil civil caddeyi bırakıp eve dönmek ya da işe gitmek zordur; ama bu caddede bunca duygu yoğunluğuyla başa çıkıp dengede kalmak da zordur. Ben İstiklal Caddesi'nde

bu enerjiyi en çok da yaz başlangıçlarıyla yaz sonlarında çok sert bir şekilde hissedirim, elbette bu bir rastlantı değildir. İlkbahar sonu yoğun iş hayatını bir nebze olsun geride bırakıp uzaklarda birkaç günlüğüne de olsa başka âlemlerde yaşamaya başlayacağımız günleri karşılama anlamına gelmektedir. İnsanlar buralardan uzaklaşalım, son günlerimizin tadını çıkaralım cinsinden duygularla kendilerini caddenin tesadüflerine bırakırlar. Yaz tatiline bahardan güzel hatıralar götürmek isteriz sanki. İşte bu coşkuyu yazın son günlerinde İstiklal'in her yerinde hissedirim. Belki gerçekten öyle olduğu için belki de duygu durumumuzun verdiği ısıltıyla pırıl pırıl görünen sokaklarda, Firuzağa'daki hınca hınç dolu ama neredeyse daima boş birkaç sandalye bulunabilir çay ocaklarında, dükkânının önündeki taburelere çöküp heyecanla tavla oynayan esnafta, İstanbul'a gelmekten duyduğu mutluluk yüzlerinden okunan turist gruplarında, Çukurcuma'daki antikacılar, Galata'daki otel lobilerinde... Ancak bu baş döndürücü enerji yazın gelişyle Beyoğlu'ndan çekilmiş, kendini şehrin ve dünyanın farklı bölgelerine atmıştır. Ben yaz mevsimini sevmem, Beyoğlu'nun da hiç bu mevsimlik bir yer olmadığını düşünürüm. Dolayısıyla da güneş tepedeyken Beyoğlu yürüyüşlerini durdurur, en azından hava kararmadan dışarı çıkmamaya çalışırım. Baharın son günlerinde yaşandığını söylediğim coşku, yazın son günleriyle beraber kendini yeniden göstermeye başlar. Tatilden dönenlerin tatil yerlerinden getirdikleri enerji ile kışın gelişini bekleyenlerin mutluluğu iç içe geçerek sonbahar başlarında Beyoğlu'na kendiliğinden bir karnaval havası verir. Havalarda serinler, günler giderek kısalır, insanlar evlerine ve dükkân önlerindeki

tabure ve sandalyeler dükkânlarına döner. Sonbahar ve kış döneminin Beyoğlu depresifliğini ayrı bir severim. Bu dönemlerde Şahkulu Caddesinden Serdar-ı Ekrem'e, oradan Kırım Kilisesi'nin yanından geçerek Cihangir'e doğru çıkmak; Roma Parkı merdivenlerinden Boğaz'a bakmak içimi huzurla doldurur. Roma Merdivenleri, bugünlerde yazınki taşkın kalabalığından, bu kalabalığın gürültüsünden ve lümpenliğinden kurtulmuş; hayatın tadını soğuklarda ve karanlıklarda bulabilenlere kalmıştır. Orada yerim hazırdır. Bütün bu anlattıklarımın kalabalıkları sevmediğim sonucu çıkarılmasın. Belli bir düzene sahip kalabalıkları severim; ama Beyoğlu'nun o absürd hafta sonu kalabalığından, hele hele sanki buraları işgal etmeye gelmiş gibi bir hali olan bayram kalabalığından hiç hoşlanmam. Kimi insanlar İstiklal'e özellikle de bayramlarda adeta yağmacı gibi gelir, kopardığım kârdır psikolojisiyle hareket eder ve caddede o hiç sevmediğim mutlaka eğlenmeliyiz duygusuyla sağa sola saldırır. İstiklal Caddesi'nde hiç yaşamadığım bir duygu varsa o da eğlenmek zorunda olma duygusudur. Bazen uzak şehirlerden ya da İstanbul'un uzak ilçelerinden akrabalarım ya da arkadaşlarımla dolaşmak için buraya çıktığımda onların yüzlerinde hemen o hadi eğlenelim ifadesini görür, can sıkıntısı yaşarım. Eğlenmek de bence kendiliğinden oluşması gereken bir duygu ve eylemdir, zorla eğlenmek, eğlenmek zorunda olma hissiyle eğlenmeye çalışmak ise aslında bu hayatın zevkine hiç de varamamak demektir. Mesela İstiklal'deki çoğu birbirinden yeteneksiz sokak şarkıcılarından pek hoşlanmam ama asıl garibime giden onların çirkin müziklerinden ziyade, etraflarında sanki çok büyük bir sanat olayı varmış gibi toplaşan ve yap-

tıkları işi telefona iştahla kaydeden kalabalıklardır. Bence İstiklal'de sokak müziği yapmak da belli bir izne tabi olması gereken bir iştir ve bu izni verecek ilgili yetkililerde de gerçek bir sanat ve müzik zevki bulunması elbette bir zorunluluktur.

Şimdi, Kalyoncu Kulluğu Caddesinde oturduğumu düşünürsek: Benim hayatımın doğal sınırları kuzeye doğru Taksim Gezi Parkı, güneye doğru Unkapanı Köprüsü'dür; batıya doğru Haliç kıyılarından uzaklaşmamaya çalışır, doğuya doğru Boğaz kıyılarına doğru açılmaktan ise her zaman zevk duyarım. Taksim Gezi Parkı'ndan ötesini, yani şehrin kuzey yönündeki iç bölgelerini ise pek sevmem; Osmanbey'in Bomonti çevresindeki güzel sokaklarını saymazsak yanındaki yöresindeki karmaşık mahallelerinden, Mecidiyeköy'ün gürültü patırtısından hiç hoşlanmam. Taksim Gezi Parkı yönüne doğru gitmektense Unkapanı yönüne doğru, yani eski şehre doğru gitmeyi her zaman yeğlerim. Tarlabası Bulvarından Şişhane'ye doğru iner, bu iniş sırasında Haliç'e ve Haliç'in uzak semtlerine doğru bir göz atarken kendimi gerçekten de çok mutlu hissederim. Çok değil, daha yüz-yüz elli yıl öncesine kadar bu alanın, Tepebaşı'ndan Kasımpaşa'ya doğru inen bu büyük alanın mezarlarla dolu olduğunu bilmek ise insanı bazen ürpertir. Batılı seyyahlar, İstanbul gezilerinde mutlaka Küçük Mezarlık adıyla anılan bu mezarlıkta yürür, bu yürüyüşlerine dair izlenimlerini kaydederlerdi. İstanbul'a Kırım Harbi sonrasında diplomatik görevle gelen Fransız La Baronne Durand De Fontmagne'in Küçük Mezarlık'taki, âdeta gotik bir hikâyeden fırlamış izlenimi veren tasvirlerle dolu yürüyüşlerini bir takip edelim: "Beyoğlu'nda gezinti... Güzel ve sakın bir havada Fransız sefaretinden çı-

karak yol boyunca yürümeye başladık. Yabancıların mekânı olan bu bölgeyi baştan başa kat eden bu yol bir yandan Boğaz'a, bir yandan Haliç'e kadar uzanıyor. Burası umumiyetle dükkânların bulunduğu bir alışveriş merkezi. Birkaç büyük konak ile bütün sefaret binaları burada. Solumuzda eskiden cüzzamlıların hastahanesi olan Hristiyanlara ait bir karantina merkezi var. Sağ tarafta, Rumların çıplak, terk edilmiş mezarlığı uzanıyor. Önümüzde yüksek pembe duvarlar arkasında görünen heybetli bir bina var. Burası III. Selim devrinde yapılmış süvari kışlasıymış. Kısa süre sonra, gezintimizin hedefi olan Küçük Mezarlık'a Peti Çemp Des Mart -Petit Champ des Morte- vardık. Büyük bir çam ve selvi ormanı gibi uzayıp gidiyordu. Burası dik yokuşları ve bozuk yolları yüzünden Büyük Mezarlık Girand Çemp Des Mart -Grand Champ des Morts- kadar sık uğranılan bir yer değil. İnsan kendini böyle bir sürü taş, mezar, yıkıntı, sağda solda sürünen kemikler arasında bulunca irkiliyor. Ama bütün bu görünen şeyler hiç kimseyi ne geçenleri ne de yerden cömertçe fıskıran otları kemiren inekleri, koyunları rahatsız ediyor. Birkaç kadın, yıkadıkları çamaşırları çalılara seriyorlardı. Selvi ağaçlarının arasından görünen uzak Haliç, manzarasıyla, hâlâ ölülerin gömüldüğü bu mezarlığın şiir dolu bir havası olabilirdi. Ama burada insanın keyfini kaçıran, ürküten bir şey var. Türkler ölülerini hiç vakit kaybetmeden, sıcaklığına mezara koyuyorlar, sanki cennetteki mutluluğa bir an evvel kavuşsun der gibi. Mezarlar ancak üç ayak derinliğinde kazılıyor. Ölüler tabutsuz ve sadece kefene sarılarak gömülüyor. Başın geldiği tarafta köşeleme yan yana konulan iki tahta parçası var. Bu da gece yarısı farelerle çakalların işini kolaylaştırıyordu

herhâlde. Üzerine taş ya da mermer lâhit konulmamış mezarların görünüşü çok korkunç. İnsan yarı açık karanlık çukura dalıp giderken, çakallarla köpeklerin artığı olarak sürünen kemiklere takılıp sendeliyor.” (s.102-3, La Baronne Durand De Fontmagne-Kırım Harbi

Sonrasında İstanbul) Belki birçoğu için ürpertici izlenimler bunlar; ama şehrin geçmişine dair bu türden mezarlık anlatıları okumak bile bende bir sükûnet yaratıyor, demek ki bu şehri ölüleriyle de dirileriyle seviyorum, diyorum kendi kendime. Önemli kararların ve uzun süreli yolculukların öncesinde ve bazen de sonrasında mutlaka İstiklal Caddesi ve caddenin Boğaz'a doğru süzülen sokaklarında yürür; ciğerlerimi buranın havasıyla şöyle bir doldurmaya gayret ederim. Mesela askere gitmeden önceki son gece İstiklal Caddesi'nde yaptığım bunalımlı yürüyüşleri hatırlıyorum. Her şey, bütün başarılar, bütün başarısızlıklar, bütün ilişkiler, kavuşmalar ve ayrılıklar ve her şey son derece anlamsız görünüyordu; ne kadar kendimi helak edercesine yürüsem ve yürüsem de üzerime çullanan anlamsızlık duygusundan asla kurtulamayacakmış gibi hissediyordum. Askerlik dönüşü eve dönerken de İstiklal'de yürümüş, bu defa da her şeyi atlatabilirmişim gibi hissetmiştim. Şehri âdeta kendi psikolojimin ışığında yıkıyor, yeniden inşa ediyor ve yeniden inşa edemediğimde durup bu işin bir çaresine bakmaya çalışıyordum. Uzun yürüyüşler sonrasında çok yorulmuşsam evde yatağa girer girmez uyuyor, kafamda hâlâ çözümleyemediğim meseleler varsa bu defa zihnimin labiretlerinde çok can sıkıcı bir yürüyüşe çıkıyor ve uykuyu bulmak için kendi kendimi yiyip bitiriyordum. Benim için en büyük kabuslardan biri uyuyamamaktır. Saat ikiden önce uyuduğum bir gece, benim için son tahlilde tamamlanmış bir görev ve baştan

defedilmiş bir bela demektir. Saat ikiyle üç arası geçiş evresidir genellikle, henüz uyuyamamış olmayı çok dert etmem ama artık bir an önce uyumalıyım diye de zihnime fısıldayıp dururum. Saat üçü bulmuş da uyuyamamışsam kötü bir gecedir bu açıkça. En kötüsü de sabaha kadar uyuyamamak, bu durumdan da sabah ezanları tarafından haberdar edilmektir. Bununla beraber, bir ara, -ki bu 2017 sonlarından 2018 ortalarına kadarki, yani ileride daha etraflı anlatacağım üzere, *Sisten Sonra İstanbul* kitabımı da yazdığım dönemi kapsıyor-, sabah 5'te uyuyup öğlen 2'de uyandığım bir hayatı da deneyimlemiştim. Öğlen iki gibi uyanıyor, üçte sabah kahvaltısını yapmış olarak masadan kalkıyor, akşam üstüne kadar evde bir şeyler okuyor ya da yazıyor, akşam yedi gibi herkesin akşam yemeğini yediği masadan öğle yemeği yiyerek kalkıyor ve kendimi İstiklal Caddesi'nin sürprizlerine bırakıp mekânlar kapanana kadar bir o kafede bir bu kafede yazıyor, ikiye üçe doğru eve dönüyor, hafif bir şeyler atıştırdıktan sonra art arda film izliyordum. Vücuduma eziyet etmekti bu; ama belli bir süreden sonra bu hayat tarzından garip bir zevk almaya da başlamıştım açıkçası. Sonra iş hayatı vs. derken bu

dönemim kapandı. Bütün bu yürüyüşlerin dışında, İstanbul'a uzaktan bakmanın da benim hayatımda ayrı bir yeri var. Taşrada olduğum zamanlar bazen bir otobüs terminalinde, bazen bir koca dağa ya da bozkıra bakan bir otel odasında, bazen iskemlelerinde binlerce yıldır oradaymışlar gibi huşu içerisinde oturan insanlarla dolu çay ocaklarında, bazen bir taşra şehrinde öbürüne yaptığım otobüs yolculuklarında ve bazen de şehrin bir çarşısında ya da konaktan bozma bir lokantasında Beyoğlu'nu ve Beyoğlu'ndaki hayatımı hatırlayıp kendi adıma başka bir yerde başka bir yaşantının mümkün olup olmayacağını sorgularım. Taşra, benim için bir mola yeridir. Bir Anadolu şehrine gittiğimde, kendimi uzun otobüs yolculuğunda birden acıkmaya ve sigarasızlıktan ve temiz havasızlıktan kıvranmaya başlamış yolcuların nihayet bir mola yerine varışında hissettiği duyguları tadarım. Kendimle baş başa kalır kalmaz, İstanbul'da yaptığım doğrularla yanlışları yan yana koyar, bazen bir adım öteye giderek doğruyla yanlış kavramlarının kendisini kurcalar ve istisnasız her şehirde, İstanbul dışında bir düzen kurmam gerekse bu şehir o şehir olabilir miydi, diye sorular sorarım. Yirmili yaşlarımın başlarında Beyoğlu dışında bir hayat bana pek yaşanabilir gelmiyordu. Ama otuz yaşına aylar kalan bugünlerde, artık Beyoğlu ve dahası İstanbul dışında da yaşayabilirim gibi hissediyorum. Bunda sanırım sadece benim şehre doymuş olmam ya da artık biraz daha fazla sükûnet arıyor olmam değil, şehrin ve Beyoğlu'nun da benim birçok anlamda tanıyamayacağım kadar değişik bir hâl alması da rol oynuyor. 📖

Tacettin Şimşek

AD KOYMA KRİZİ

Cambazlıktan anlar mısınız? Hani bir ip üstünde elinde uzunca bir sılıkla yürüyen insanlar vardır. Ha düştü ha düşecek derken insanın yüreğini ağzına getirirler.

Cambaz, adı üstünde, “canıyla oynayan” demektir. Bu sanatı bilmiyorsanız öğrenseniz iyi olur. Evlenince işinize yarayacak.

Matematiğiniz nasıl? Türev, integral, trigonometri bilir misiniz? Kümelerle, matrislerle, polinomlarla aranınız nasıl? İyi değilse üzülmeyin. Ama bir bilinmeyenli, iki bilinmeyenli, üç bilinmeyenli denklemleri bilerseniz iyi olur. Bir gün ihtiyacınız olacak.

Bunlara bir de mantık bilimini eklemek lazım. Hani Aristo’nun iki bin beş yüz yıl önce icat ettiği, ancak semtimizde dolaşmasından pek hazzetmediğimiz bilim. Ona da ihtiyacınız olacak. Ne zaman mı? Çocuk sahibi olduktan sonra. Nasıl mı? Anlatayım izninizle.

Evlendiniz. Allah mesut etsin. Bir yastıkta kocayın. Büyük bir beklenti gerçekleşti. Sevdikleriniz, sevenleriniz cümleten mürüvvetinizi gördüler. Çok mutlu oldular.

“Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.” deyip peşinizi bırakırlar mı sanıyorsunuz?

Sakin ha!

Balayınız, reçel ayınız, pekmez ayınız geçer. Henüz üç ay geçmeden başlar “sizinkiler”, “bizinkiler” takım savaşları. Evinizde her gün derbi maçı oynamak zorundasınız. İşte burada dengede durabilmek için usta bir cambaz olmanız gerekiyor.

Bu kadar mı? Değil. Dört ay geçmeden, sorular başlar:

– Yok mu bir şey?

Ne istiyorsunuz sevgili ailem?

İstedikleri bellidir. Sevinçli bir haber! Aileye yeni bir üyenin katılması.

Gecikirse büyük problem. Olmazsa facia!

Ya olursa? Büyük mutluluk!

Babaanne, anneanne, dede, amca, dayı, hala, teyze olmayı dört gözle bekleyenler, bunun için yanıp tutuşanlar vardır çevrenizde.

Şafak sayar gibi gün saymaya başlarlar.

İkide bir sorarlar:

– Kaç aylık oldu?

– Beş ay, anne!

– İyi iyi, az kaldı, desene!

Sonra altı ay, yedi ay, sekiz ay, dokuz ay...

Ardından gün saymaya devam edilir:

Üç gün, beş gün, yedi gün, dokuz gün, on gün...

Nihayet beklenen misafir gelir. Evde düğün bayram.

Çocuğun adı ne olacak alıştırma çoktan başlamıştır.

Zarf atarlar:

– Ne düşünüyorsunuz, oğlum? Aklınızda bir isim var mı, kızım?

Geleneğe bağlı kalmak istersiniz.

– Siz bilirsiniz anneciğim, babacığım.

Aynısını diğerlerine de söylemelisiniz:

– Siz ne dersiniz o olsun babacığım, anneciğim.

Eşler, aralarında bir ön görüşme yapmışlardır. Bu ilk matematik dersi.

Kız olursa annemin, yok benim annemin; oğlan olursa babamın, yok benim babamın adını koysak da onları sevdirsek mi? Düşünce asil, yaklaşım hayırlı evlada özgüdür.

Vur tut bir sonuca varılır. Her ikisinin de adını koyalım. Kimsenin hatırı kalmasın.

Tamam mı? Tamam.

Bu asil düşünce her iki tarafa da açılır. Bu kez adların hangi sıra ile konulacağı tartışılır. Önce hangi isim? Ayhan Âdem mi, Âdem Ayhan mı? Abdullah Hayrettin mi, Hayrettin Abdullah mı? İbrahim Emin mi, Emin İbrahim mi? Hangisi önde olacağı o daha çok sevilir demektir. Ayrıca çocuğa seslenirken hangi isim kullanılacak? Birinci isim mi, ikinci isim mi, yoksa ikisi birden mi? Bu problemi çözmek de iki bilinmeyenli bir denklemi çözmek kadar zordur. İşte bunun için matematik bilmeye ihtiyacınız var.

“Mantık nerede işime yarayacak?” diye sorduğunuzu duyar gibiyim. Her yerde, her zaman...

Örnek mi?

Eşimle konuşmuş, oğlumuzun adını birlikte kararlaştırmıştık.

Oğlumuz dünyaya geldiğinde babamı aradım.

– Baba, dedim, eğer iznin olursa oğlumuza senin adını koymak istiyoruz.

Babam,

– Tabii ki koyabilirsiniz, oğlum, dedi. Memnun olurum.

Annem de “tamam” diyordu.

Birinci denklemi çözmüştüm. İkinci denklemdedi sıra.

Ailenin büyüğü olarak babaanneme de sormam, onun da iznini almam gerekiyordu.

Sorduğumda kaşlarını çattı babaannem. Hiç düşünmeden,

– Olmaz, deyiverdi.

Şaşırdım. Böyle bir tepki bekliyor muydum? Hayır! Bir süre bo-
caladım.

– Peki ama neden, dedim.

Babaannem sertçe,

– O benim oğlum, dedi.

Evet, doğrudu. Babam onun oğluydu. Ve bu çok şaşırtıcıydı. Bir
şaşırtıcı bilgi de ben ekledim:

– Benim de babam, deyiverdim.

Bu durumun, oğluma babamın adını koymakla ne ilgisi vardı?
Öğrenmek istedim.

– Sen, dedi, babaannem, oğluna benim oğlumun adını verirsen
ne olur, biliyor musun?

– Yook, dedim safça, bilmiyorum.

– Diyelim ki, verdin. Ben onu “oğlum, oğlum” der severim. Sen
nasıl seveceksin? Onu adıyla çağırabilir misin?

Pes doğrusu! Babaannem, Platon’un diyaloglarına nazire yapı-
yordu.

Ama ben de Aristo’nun *Poetika*, *Retorik*, *Organon* gibi eserlerini
okumuştum. Felsefesini, mantığını iyi kötü biliyordum. Gerçi o mantık
değil, analitik diyordu ya, ne fark eder? Aynı kapıya çıkmıyor mu?

Bu arada Aristo, Platon’un öğrencisi değil miydi? Yirmi yıl onun
kurduğu akademide öğrenim görmemiş miydi?

Hamlemi yaptım.

– Babaanne, dedim, merak ettiğin şeye bak! Sen “oğlum, oğlum”
diye severken ben de “babam, babam” der severim. “Babam!” diye ses-
lenirim. Olmaz mı?

Babaannemin bakışlarından bir tereddüt rüzgârı esti geçti. Sustu
bir süre. Verecek cevap bulamadığına yordum. Aristo, hocasını yenmek
üzere miydi? Boynuz kulağı geçmiş miydi?

Diyaloglarda üstünlük bendeydi. Ara vermemeliydim.

– Ne dersin, babaanne, oğlumu “babam, babam” diye sevemez
miyim?

Babaannem çırağına yenilmiş usta gibiydi. Bir süre daha düşün-
dü. Sonunda dayanamadı.

– Bilmem ki, dedi. Öyle olursa olur tabii.

– Yaşa, babaanne, diye bağırdım.

Boynuna sarıldım, üç defa elini öptüm, beş defa teşekkür ettim.

O gün kriz yönetimi konusunda hiç de fena olmadığımı keşfettim.

Nüfus Müdürlüğünün yolunu tutarken içimde üç bilinmeyenli bir
denklemi çözmüş olmanın rahatlığı vardı. ☺

MİLLİ KALKINMANIN GÜÇLÜ ADI

www.askon.org.tr

[askongenelmerkez](https://www.facebook.com/askongenelmerkez)

[askon](https://twitter.com/askon)

[askongenelmerkez](https://www.instagram.com/askongenelmerkez)

+90 212 481 55 50 | Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. No:51-53A Zeytinburnu - İSTANBUL

YÛNUS'UN RUHU

Sabahın seherinde taksinin arka koltuklarını yatırıp halıları sarmaya başlamıştı Sarı Rıza. Şu omzundaki sonuncusuydu. Son bir gayret onu da yerleştirtiverdi Reno 12'sinin ardına. Araba yola çıkmaya hazırdı. Eve girdiğinde hanımı sobayı çoktan yakmış, sobanın üstündeki çaydanlık fokurdamaya başlamıştı bile. İçeri girince dışarısının ne kadar soğuk olduğunu daha iyi idrak etti. Sobanın önünde dikilip ellerini ısıttı. O sırada eşi Meryem kasnağın üzerine sofra bezini seriyor, hüzünlü yüzünü az sonra yolculuğa çıkacak eşine göstermek istemiyordu. Rıza mutfaktan kahvaltı sinisini kucaklayıp sofra bezinin üzerine yerleştirdi. İki can yoldaşı karşılıklı oturup başladılar kahvaltılarını yapmaya. İlk konuşan Rıza oldu:

- Bu sefer erken döneceğim. En fazla on beş gün. Göz açıp kapayıncaya kadar geçer evelallah. Doğuma daha bir ay var. Hem bu, son seferim olacak doğumdan önce.

- Gitmek zor da Sarı Rıza'm, beklemek daha zor. Aha şu dağı aşınca meşakkat derdine dalıp unutuverirsin. Kendimden bir korkum yok, evladımız da Allah'a emanet. Çekip çeviririm buraları lakin gözüm hep yollarda. Bu kış kıyamette başına bir şey mi geldi, yolda izde mi kaldın, ak dağda mısın gök dağda mı? Düşünüp dururum.

- Gözümün nuru, sanki ilk defa gidiyorum. Biliyorsun rızkımız yollarda. Hayırlısıyla satıp geleyim şu halıları, evladımızı kucağımıza birlikte alacağız inşallah. Sen hiç merak etme. Başımızda sahibimiz var.

Meryem tam mutmain olmamakla birlikte başını dünyanın en güvenilir yerlerinden biri olan eşinin omzuna yasladı. Bir müddet öylece kaldılar. Hiç bitmesin denecek anlardan biri yaşanıyordu onlar için fakat yolcu yolunda gerekti. Yollar uzun, işler çoktu. Rıza destur alıp bismillah çekti. Cananıyla helalleşti, vedalaştı, çıktı yola. Arabayı birkaç metre sürdükten sonra yan aynalardan arkaya baktığında yemenisin ucuyla Meryem'inin her biri için canını feda edebilecek inci tanelerini

sildiğini gördü. Ne mutluydu ona. Onu canı gibi seven, arkasından özlemini duyan, bir an önce sağ salim dönmesi için dualar eden, her daim yolunu gözleyen bir eşi vardı. En güzeli de gözünün nuru yakında ona göz aydınlığı bir evlat hediye edecekti inşallah.

Anladığınız üzere Rıza, seyyar halıcı. Her ayın on beş yirmi günü gurbette. İlçelerindeki halı fabrikasından borçla aldığı halıları taa Ankara'nın ilçelerine kadar gidip oralarda perakende satar. Kimi zaman peşin çoğu zaman da taksitle. Yaz demez kış demez her ay düşer gurbetin yollarına. Hamdolsun yaptığı bu işle de muhannete muhtaç olmadan evini geçindirir.

Rıza ilçeden iyiden iyiye uzaklaşmış Simav Dağı'nı devirmişti bile. Hem de kar yağışına rağmen zincir takmadan. Tabi; o zamanlar şimdiki gibi ne yollar yoldu ne de arabalar araba. Her yolculukta ya lastik patlar ya araba arızalanırdı. Yollar tek şerit... Bazen takılırsın bir kamyonun ardına, git babam git. Hele hele dağ yolları merdiven gibi mübarek...

İşte böyle dağ yollarından birini sağ salim inen Rıza, Gediz ovasına varmıştı. Bundan sonrası Uşak'a kadar nispeten rahattı. Sonrası Banaz, Dumlupınar, Sivrihisar ve nihayet Polatlı. Buradaki işlerini bitirdikten sonra da sırasıyla Ayaş, Beypazarı ve Nallıhan'a uğrayıp, bir taraftan daha önceden sattığı halıların taksitlerini toplayacak bir taraftan da nasibi kadar satış yapacaktı. Ne diyelim Allah yolunu açık, kazancını bereketli eylesin.

Kafasında düşüncelerle yoluna devam ediyordu Rıza. Hedefi akşama Polatlı'ya varabilmekti. Bermutat en sevdiği kaseti arabanın teybine taktı. Bir Yûnus ilahisi çalmaya başlamıştı: *"Gâh eserim yeller gibi gah tozarım yollar gibi. / Gah akarım seller gibi gel gör beni...* Ne güzel demişti Yûnus. Sanki Rıza'nın kaderini yıllar öncesinden söyleyivermişti. Sarı Rıza bu çok sevdiği ilahiye eşlik ederek az gitti, uz gitti. Uşak'a vardığında vakit öğleyi geçmiş ikindiye evirilmişti. Mübarek kar buralara iyi yağmıştı. Burada namaz ve kısa bir yemek molası verdi. Geçe kalmamalı diye düşünüp bismillah deyip tekrar çıktı yola. Şükürler olsun yolu akkan gitti. Kazasız belasız Banaz'ı geçmiş, Dumlupınar sınırından rahvan rahvan yol alıp Sivrihisar'a doğru sallanmıştı. Sivrihisar yakınlarına vardığında ise kar yeniden bastırılmış vakit de artık akşama yaklaşmıştı. Gaza biraz daha yüklendi. Havanın ne olacağı belli değildi. Akşama Polatlı'ya varmak istiyordu. Rıza, Reno'suyla ilerlerken az ileride yol kenarında derviş giyimli, yüzünü seçemediği birinin eliyle dur işareti yaptığını gördü. Normalde yolda gördüğü bu yolcuları gidecekleri yerlere kadar götürürdü. Hem onların hayır duasını alır hem de ona yol arkadaşı olurlardı. Ne var ki vakit geçti ve yakınlarda yer-

leşim yeri de yoktu. Bu vakitte, bu havada, dağın başında bu adamın ne işi olabilirdi? Yolcuyu alıp almama konusunda kararsız kalmıştı ki neden sonra atalarından, dedelerinden öğrendiği “Bir garibin duasına gir, kurtarırsa o kurtarır.” düsturu aklına gelivermişti. Hemen arabayı sağa çekti. Biraz bekledi lakin ne gelen vardı ne giden. Açıkçası biraz ürkmüştü. Arabadan inip “Kimse var mı?” diye seslenerek çevreyi kolaçan etti. Ortalıkta kimsecikler yoktu. “Hayırdır inşallah. Rabbim niyetim halis, sen bizleri koru!” diye duasını etti. Bismillah çekip kontağı çevirdi. Eyvahlar olsun, marş basmıyordu. Birkaç kez daha denedi. Yine olmadı. Bu sefer arabanın kaputunu açıp motoru ve sağını solunu bir iki yokladı. Kabloları elden geçirdi. Tekrar arabaya dönüp yeniden kontağı çevirdi. Bir türlü marş basmıyor, motor çalışmıyordu. İşin kötü yanı kar yerde hafiften beyaz bir örtü oluşturmaya başlamış, üstüne üstlük yoldan hiç araba geçmez olmuştu. Rıza ne yapacağını bilemedi. Arabayı bırakıp yürüse en yakın köy kim bilir kaç kilometre ötedeydi. Arabada beklese ne zamana kadar bekleyecekti ki? Hafazanallah soğuktan donabilirdi. Arabaya binmeye karar verdi. Halıların kenarına sıkıştırdığı küçük valizinden bir kazak çıkarıp kazağının üstüne bir kazak daha giydi. Üstüne de paltosunu. Dışarısı her geçen dakika soğuyor hava da enikonu kararıyordu. Nefesiyle ellerini ısıtmaya çalıştı. Ön camı beyaz örtü kaplamaya başlamıştı, Rıza’yı da bir korku. Bildiği duaları okumaya başladı. Telaşla arabadan tekrar indi, bir taraftan olduğu yerde üşüme ve titremeyi engellemek için zıplıyor bir taraftan da paltosunun koluyla arabanın karla kaplı camlarını siliyordu. İçinden “Allah’ım yardım et, Allah’ım yardım et!” diye aralıksız dua ediyordu. Etrafına çaresizlikle bakındı bir araba ışığı görebilmek için. Mamefih ne yolun ötesinden ne de berisinden bir araç geliyordu. Tekrar arabaya bindi. Kim bilir belki de okuduğu duaların etkisiyle üzerine bir sekînet inmişti. “Ya Rabbim, ben bir kaplumbağa misali yolumda gidiyorum. Sana teslim oldum, rızkımın ve rızanın peşindeyim. Sonrasını sen bilirsın, sen görürsün. Beni bu sıkıntıdan kurtariver!” diye sığındı Yaradan’ına.

Sünnetullah böyledir. Asırlardır değişmez: Kul sıkışmayınca “Hızır” yetişmezmiş. Rıza da bir imtihandan geçiyordu. Bakalım ne olacaktı imtihanın sonucu? Adem mi olacak Âdem mi?

Hani derler ya, ‘hayatım gözlerimin önünden bir filim şeridi gibi geldi geçti’. İşte Rıza’nın gözlerinden de hayatı bir filim şeridi gibi geçiyordu: Çocukluğunda anasının elinden tutup buğday tarlasına gidişi, anneannesinden öğrendiği ilk Yûnus ilahisi “Sarı Çiçek”i, delikanlıyken kavgada yediği yumruğu, asker arkadaşının hayatını kurtardığı, gözünün nuru Meryem’ini ilk gördüğü anı...

Meryem'ini ilk gördüğü anını düşünmesiyle yüzüne bir gülümseme yayılması aynı zaman diliminde olmuştu ki dikiz aynasından bir şavkıma yüzüne yansıyıverdi. "Aman Yarabbim, şükürler olsun bir araba geliyor!" deyip hızla arabadan indi. Yola fırlayıp iki elini bir sağa bir sola boyuna sallıyordu arabanın durması için. Arabanın şoförü sakince direksiyonu sağa kırıp yanaştı. Bu, o zamanların meşhur ciplerinden biriydi. Şoför arabadan inip cipin arka kapısını açtı. Arka kapıdan dizlerine kadar meşin çizmeli, sırtına paltosunu atmış, fötr şapkalı bir adam indi. Rıza'ya doğru yavaş yavaş yürüyüp:

- Hayırdır hemşerim bu saatte buralarda ne işin var? Hoş, duruma bakılırsa pek hayır görünmüyor ya, dedi.

Rıza neredeyse mutluluktan ağlayacaktı. Soğuğun da etkisiyle dili dolaşmıştı. Dilinin döndüğü kadarıyla meramını karşısındaki adama anlattı.

Bu adam Âdem Ağa'ydı. Çevrenin varlıklı, sevilen, sayılan, sözü geçen adamlarındandı. Hâsılı efeliği ve meteliği bilinen biriydi. Âdem Ağa, şoförü Tarık'a seslendi:

- Oğlum ne bakıp durursun? Görmüyon mu, çocuk soğuktan donacak. Bindirsene bizim arabaya. Arabasından alacakları varsa alsın, sonra da arabayı bir güzel kilitleyin de çıkalım yola. Yarın bizim tamircilerden birine baktırırız.

Şoför Tarık, ağasının dediklerini harfiyen ve hızlıca yaptı. Az sonra yola çıkmışlardı bile. Sarı Rıza ile Âdem Ağa 79 model sıfır cipin arkasındaydılar. Âdem Ağa koltuğa iyice yerleşmiş başı dik, yan gözle Rıza'yı süzüyordu. Zavallı Rıza ise ellerini iki bacağının arasına sokmuş ısınmaktan başka düşünebildiği bir şey yoktu. Dört çeker cip az ilerideki yol ayrımından Âdem Ağa'nın köyüne doğru tırmanmaya başlamıştı. Nitekim kısa bir zaman sonra köye vardılar. Âdem Ağa yolda Tarık'a emirleri vermişti. Rıza'ya hemen bir oda hazırlanacak, karnı bir güzel doyurulacaktı.

Rıza'yı içeride güp güp yanan sobalı bir odaya aldılar. Neredeyse donmak üzere olan ellerinin ve ayaklarının bir güzel ısınmasını sağladılar. Artık yavaş yavaş kendine geliyordu. Önüne sofrayı koydular. Sıcacık tarhana çorbasını da içince içi ısınıverdi. Biraz sonra yemeği bitince odaya Âdem Ağa geldi. Hemen arkasından da çaylar. Rıza'yı şöyle bir süzdü. Adamın yüzü kendini ele verirdi. Gariban bir Anadolu çocuğu diye geçirdi içinden. Eline yüzüne kan geldiğini görünce sevindi. Her zamanki köşesine oturup :

- Anlat bakalım sarı oğlan, nerden gelirsin nereye gidersin, diye sordu.

- Seyyar halıcıyım ben. Ankara'nın ilçelerinde kendime göre müşterilerim var. On beş-yirmi gün buralarda gezer, halılarımı satarım. Bugün sabah memleketten yola çıktım. Hedefim akşama Polatlı'ya varmaktı. Evdeki hesap çarşıya uymadı vesselam. Allah razı olsun siz gelmeseniz belki de orada donup kalacaktım. Sağ olun, Hızır gibi yetiştiniz.

- Estağfurullah, kim olsa aynı şeyi yapar. Neyse geçmiş olsun bakalım sarı oğlan. Şimdi iyice bir dinlen. Uzun yoldan gelmişsin, başına gelenler de cabası. Yarın olsun, hayır olsun. Arabanı, halılarını hiç merak etme. Bizim buralar tekin yerlerdir hamdolsun. Yarın sabah tamirciyi alıp gideriz beraber. Ne derdi varmış arabanın öğreniriz.

Bir müddet daha oradan buradan konuşulup çaylar içildi. Rıza yatsıyı kıldıktan sonra kendisi için hazırlanan yer yatağına uzaniverdi. O kadar çok yorgundu ki bir külçe gibi yatağa yığılmıştı sanki. Bu insanlar ne kadar iyi insanlardı. Hiç tanımadıkları bir adamı evlerine almışlar, yedirmişler, içirmişlerdi. Anadolu insanı işte, diye düşündü. Sonrasında memleketi, Meryem'i, değişik kıyafetli adamı, sarı Reno'sunu, halıları, Yûnus ilahilerini... Kendini uykuya tamamen teslim ediverdi.

Sarı Rıza uyuyadursun da sizce Anadolu insanını böyle güzel insan yapan neydi? Bencileyin derim ki: bin yıl öncesinde Mevlanaların, Yûnusların, Hacı Bektaş-ı Velî'nin bu topraklara attıkları sevgi tohumları yeşermiş, büyümüş, bu insanlarda ete kemiğe bürünmüştü. Bu güzel insanların düşünceleri davranışları, hayatları "Anadolu İrfanı"nı oluşturmuştu. İşte Anadolu irfanı diye anlatılan insanlığı besleyen o insanî haslet, bu toprakların kaderi olmuştu.

Sabah erkenden uyandı Rıza. Eee ne demişler: Mal canın yongası. Pencereden dışarı baktığında şoför Tarık'ı bir adamla cipin motoruna bakarken gördü. Hemen yanlarına gidip selam verdi. Şoför Tarık yanındakinin Tamirci Enver olduğunu söyledi. Meğer tamirci Enver'e akşamdan haber verilmişti.

Az sonra üçü birlikte odaya girdiler. Kahvaltı hazırlanmıştı. Âdem Ağa bıyık altından gülerek:

- Maşallah yeğenim erkencisin?

Rıza biraz da utanarak :

- Âdem Ağa sana yeterince yük oldum, şu arabamı da bir tamir ettirelim yolcu yolunda gerek. Varayım çıkayım yoluma.

- Dur bakalım sarı oğlan kahvaltıyı yapalım hele, çıkarız elbet.

Biraz sonra arabanın yanındaydılar. Rıza arabasını ve halılarını akşam bıraktığı gibi görünce mutlu oldu. Tamirci Enver kaputu açmıştı bile. Motorun her yerini tüm ayrıntısıyla inceledi:

- Valla abiciğim verilmiş sadakan varmış. Allah seni çok büyük bir kazadan korumuş. İnan bu hâlde on metre daha gitseymişsin ne motor kalırdı, ne araba ne de sen. Motor patlamak üzereymiş ki arabayı istop etmişsin. Böyle yola devam etseydin Allah bilir ya şu anda yanımızda olmazdın. Hayatımda böyle bir arızaya ilk defa şahit oluyorum.

Sarı Rıza sadece şükür diyebildi. Ne o değişik kıyafetli adamdan bahsetti ne de son anda durmaya karar vermekten.

Uzun süren tamirden sonra Rıza yola çıkmak için acele ediyordu. Ancak Âdem Ağa:

- Sarı oğlan şimdi arabana bin bizi takip et, köye gidiyoruz, dedi.

- Ağam daha fazla zahmet vermesem, buradan devam etsem yoluma?

Bu sefer Âdem Ağa celallenmişti:

- Hadi yeğenim, gel diyorsam gel, Allah Allah.

Âdem Ağa önde, Rıza arkada tekrar köye vardılar. Cipten inen Âdem Ağa ellerini arkadan birbirine bağlamış:

- Aç bakalım şu halılarını bir görelim hele, dedi.

Rıza'nın yüzü ışıldadı. Biraz da titrek bir sesle:

-Ta.. Tabii ağam hemen açıyorum.

Rıza yere serdiği naylonun üzerine halıları teker teker açıyor, Âdem Ağa, "Bunu ayır, bunu da ayır." dedikçe içinde bir şeyler kıpır kıpır oluyordu. Neredeyse taksinin yarı yükünü ayırtan Âdem Ağa, bunların hepsini satın almıştı. Çalışanlar, halıları konağın uygun bir odasına taşıdılar. Paranın da büyük çoğunluğunu peşin ödemişti Âdem Ağa. Kalanını da bir dahaki sefere... Rıza'nın mutluluktan ağzı kulaklarına varıyordu.

Yaratılanı Yaradan'dan ötürü seven bu insanları, arkasında bırakarak sevinçle yola çıktı. Sivrihisar'a varmak üzereydi. Başına gelenleri Meryem'ine anlatmak için sabırsızlanıyordu. Sivrihisar'a varır varmaz hemen bir telefon kulübesi buldu. Jetonu atıp numarayı çevirdi. Telefonu açan hemşire baldızı Büşra'ydı:

- Enişte, müjdemî isterim. Meryem erken doğum yaptı ama merak etme. Bebek de, Meryem de sağlıklı çok şükür. Gözün aydın, nur topu gibi bir oğlun oldu. Adını ne koyalım?

Sarı Rıza'nın ağzından tek bir cümle dökülüyordu:

-Adı? Adı... Adı "Yûnus" olsun. Bizim Yûnus... ☞

Serpil Tuncer

ENGEREĞİN DEDIĞİ

Toprağın üzerini delip dışarıya çıktığımda bir koku aldım. Yaz kokusuydu bu, hatırladım. Karpuz kabuğuna eşlik eden taze ot kokusu... İçim geçmezdi ve o koku duyularımı köreltmek bir yana etrafıma karşı daha beni çok daha duyarlı yapmıştı. Bir delişmen havaya büründüm, dürüldükçe dürüldüm. En çok da zehrime vermeye can atıyordum ve üzerine kusacağım porsuk bir beden arıyordum. Otların kendilerini bırakan o akşam sarhoşluğuna kaygan bedenimi daha bir sürttürecek oldum ancak üzerinde gezindiğim çayırın dikenleri buna izin vermedi. Dikenlerden korunmanın imkânı yoktu, gel gör ki bende numara çoktu ve gerçekten de kıvrılarak ilerlemek bildiğim manevraların en iyisiydi. Gidilmesi daha kolay olan bir yol bulmalıydim. Bulabildim mi sorusuna kıvrıldığım yerden açılarak yanıt verdim. Yine o uzun hâlime gelivermiştim. Ben diyeyim bir metre sen de iki metre. Açıl susam açıl belki de. Esne ve dik tut başını aman şimdilik sakla dilinin çatalını. Bir gören olur nemelazım. Fısıldaya fısıldaya dikenlerin bol olduğu toprağı geçerek gecenin karanlığına doğru ilerledim.

Derken... Onu gördüm. İhtiyarı... Eski bir kamp çadırının içinde cılız bir fenerin ışığı altında tek başına pineklemekteydi. Avını bulan avcı edasıyla ağırdan ağıra ona doğru ilerledim. İşte bu ağırlık ikimizin ortak noktasıydı. Bir zamanların delikanlısı şimdi ihtiyarlamış ve doğal olarak da hantallaşmıştı. Eğer bir ihtiyarla karşılaşırsan bil ki bir zamanlar genç olmuştur ama bir çocukla karışılırsan gençliğin ona erişebileceğine dair şüphelerin azıcık da olsa içinde olsun çünkü geçmişin sağlaması vardır ancak gelecek, henüz gelmiş değildir ve belirsizlik içerir.

Nihayet gecenin karanlığında çadıra doğru yaklaştım. Kıpırdamadan ve sesimi çıkarmadan bir müddet öylece durdum. Çadırın içine girecek bir delik aradım ama bulamadım. Sonra aklıma solucan misali toprağı delmek geldi. İhtiyar, uyku tulumuna uzanmış öylece çadırın tavanını gözlüyordu. Görünmeyen yıldızları mı izliyordu? Bilemedim ancak bir şeyden emindim. Benim cennetten kovulmama sebep olan sevmedi-

ğim o mazlum hikâyeyi düşünüyordu. Derken ihtiyar usulca kalktı, göç eyledi. Bu, uykuya geçisin ta kendisiydi. Maddî âlemden manevî âleme geçmişti ama nerden bilecekti, gördüğü güzel düşün bir kâbustan ibaret olacağını. İhtiyarın uyumaya çalıştığını hissediyor ve yorgun kalp atışlarını bulunduğu yerden duyabiliyordum. Ben, onun içine gizlediği o yılğın yaşamını çalma derindeydim. Kaderin kusursuz bir sonu olduğunu bile isteye ona öğretecektim. Ona doğru yaklaşımdan ve zehrini kusmaktan başka çıkar yolum yoktu. Dedim ya... Beni buna iten, sıcaktan dolayı çıldırmış olan o ot kokusuydu.

İhtiyarın titrek nefesini hissettiğimdeyse çoktan çadırın içine girmiştim. Gözleri gece karasından mustarıptı ve durum halk arasında tavukkarası olarak bilinirdi. Ona bakarken, bir başına doğaya salınmış hayvan sürülerini hatırladım. O vakit kanım harekete geçti ve Âdem yüzünden soyumu lanetleyen Tanrı'nın izniyle bu ihtiyarı öldürmem gerektiği içime zerk edildi. Oysa ne yaşamımı tehdit etmişliği vardı ne de bana bir zararı dokunmuştu.

İhtiyar, uyku tulumunun içinde bir sağa bir sola dönüp duruyordu. "Dur sen hele!" dedim. Oyun başlamazken daha ne çabuk da külahları koyuverdin. Yaklaşmakta olan ses, ölümün sesidir, bu ses, cellada ninni gibi gelir. Cellat ki içinden yükselen o ilahî sesi dinlemektedir. Hiç aklımda yokken zehri kusmak için, bak nasıl da dişlerim bilenir için için. Tulumdan dışarıya çıkarttığı koluna uzandım. Etini kaptığım gibi dişimi çoktan derisine geçirmiştim. Direnecek gibi oldu ama lüzumsuz bir direniş için öylesine yorgundu. Tek bir ısırık yetti. Sonrası zahmet babında değerlendirilebilirdi. Cömert diye bildiğiniz doğanın da cimri olduğunu hatırlatırım. Derken bir inilti duydum. Bir ah, ya da eyvah!

Oracıkta can verdi. ☒

BURUK

“

7

74 lira”

“Buyrun”

“Hayırlı işler, iyi geceler”

Saat gece üçü gösteriyordu artık, son yolcusunu da Mecidiyeköy’de indirmişti; taksiyi teslim etme vaktiydi. Çıkma taksi olarak satılma vakti yakın olan bir araçtı sürdüğü. Her takside olan kir kokusu; siyah, kare desenli koltukları, aynasında gömülü taksimetresi, vitesi sarmalayan bir tespihi ve dandik radyosuyla “taksi” denince beklenenin karşılığıydı. “Param olsa koyardım kenara aslında” diye düşündü. İstanbul’da araba her zaman ihtiyaçtı, ihtiyaçtı ya; para şu an onun için daha büyük ihtiyaçtı. Levent’e doğru direksiyon kırdığı sırada evin ihtiyaçlarını düşünüyordu. Çamaşır makinesi yine bozulmuştu, tamirci Adem yine eve çağırılmıştı, yine aynı cümleleri kurmuştu; “Bir iki ay daha götürür, belki götürmez.” Mecbur, yakında yenisinin alınması gerekecekti. Az buz da değil nereden baksa bir aylık kazancı olmuştu bir çamaşır makinesinin fiyatı. Borçlarının, taksinin masraflarının, çocukların harcamalarının, yeme içmenin; günden güne daha az kullanılsa da her şey, nasıl oluyorsa hep kaba faturaların yanında bir de bu çıkmıştı. “Validenin evdeki eski makine duruyor muydu sanki” diye geçirdi içinden, duruyorsa eğer onu elden geçirip kullanabilirlerdi belki.

Sağa doğru yanaştı. On iki saattir sallıyordu direksiyonu, şimdi şoföre devredecekti, on iki saat sonra tekrar devralmak üzere...

“Oo Raşit abi, hoş geldin, nasıldı bugün çıktı mı müşteri?”

“Çıktı Hasan, iyi kötü yakaladık üç-beş.”

“Geçenki mevzu noldu, baktırabildin mi arabaya?”

“Baktırdım, sanayiye götürdüm bugün.”

“Ee ne çıktı?”

“Frenler zayıflamış biraz, hallettiler. Dertlenme daha sıkıntı yapmaz. Depoyu iki buçuk gibi doldurdum, bir yolcu daha çıktı arada onu da aldım, helal et.”

“Helal olsun Raşit abi sıkıntı yok. Var mı bana bir diyeceğin?”

“Yok Hasan, hadi hayırlı işler.”

“İyi geceler sana da.”

Hasan taksiyi Zincirlikuyu’ya doğru sürerken Raşit de tam aksi yöndeki duraklara yöneldi.

*

Ufak bir dükkân. Tezgâh olarak kullanılan masanın arkasına dizilmiş beyaz renkli raflar, raflarda dizili çeşit çeşit telefon kılıfları. Kapının hemen solunda askılar, askılarda dizili ucuz ve kalitesiz şarj kabloları; hepsi de kendilerine ederlerinin üstüne eklenmiş “esnaf kazığı”yla birlikte fahiş bir ücret ödeyip birkaç hafta sonra aldığına pişman olacak müşterileri bekliyordu. Yeni boyandığından ötürü henüz sıvası duran yuvarları olmasa küçük dükkân sonsuzluktan beri buradaymış hissi verirdi.

“Raşit'im bu iş tutar mı?”

“Tutar tabii Mehmet abi, boşa girmedik ya...”

Yeni açtığı telekomcusu daha ilk haftayı bile doldurmamıştı. Yıllarca bir tekstil atölyesinde ömür çürütmüş, sonunda eldeki üç beşe eş dosttan aldığı borcu da ekleyip açmıştı burayı. İşlek sayılabilecek bir caddenin üstünde küçük bir dükkân... Nihayet kendi işinin başındaydı artık, onun bunun ağız kokusunu çektiği, iki kuruş için fazla mesailerde ömür çürüttüğü yetmişti. Canının istediği saatte kalkacak, canının istediği saatte de dükkânı kapatıp gidecekti. Bayramda seyranda çalışmak da yoktu artık. Yeni patronu izin veriyordu!

“Helal olsun be, kenara köşeye ata ata dükkân sahibi oldun.” Taksinin direksiyonundan indiği mi vardı?

“Asıl iş şimdi başlıyor ama, esnaflık tembelliğe gelmez Raşitim; biliyorsun bizim mısırcıyı, rahmetlik dedenin arkadaşısıydı. Yaşa başa bakmıyor hâlâ bakkalının başında.”

“Çalışacağız tabii Mehmet abi, yatmaya açmadık burayı merak etme.”

Mehmet öküzü ne anlardı sanki esnaflıktan, çalışmaktan. Taksinin tepesinden indiği mi vardı? Canı isteyince basardı gaza, canı istemeyince çekerdi kenara. Oysa kendisi ortaokuldan beri atölyelerde, fabrikalarda çalışmaktan başka ne yapmıştı?

“Bir çay daha söyleyeyim abi?”

“Yok, yavaştan kalkayım.”

*

“Tamamdır Raşit, yarın öğlen 3’te devralacağım. Gelirsin bir iki saat birlikte çıkarız, nasıl olduğunu gösteririm sana, sonra da bırakırım taksiyi sen devam edersin.”

“Çok sağol Mehmet abi, hakkını ödeyemem.”

“Bir şey yapmadım ya Raşit. Onunla bununla çalışmaktansa seninle çalışırım, tanıdığım adamsın.”

En Hafif ve Leziz YAZ HELVALARI

CEVİZLİ

KURU İNCİRLİ & CEVİZLİ

BOL CEVİZLİ & FINDIKLI

BADEMLİ

KURU MEYVELİ

www.seyidoglugida.com.tr

seyidogluhelva

“Üçten üçe çalışıyoruz, arabayı teslim ederken mazotunu koyup teslim edeceksin. Dört yüz lira günlük kirası; hiç ekmek bulamasan da vereceksin...”

Açtığı telekomcusunu biraz rehavetten biraz da yanlış bir hesapla anlamadığı bir ticarete girmekten ötürü batırmış, ekonominin bayır aşağı gittiği günlerde çalışkan, dürüst ve tecrübeli olmasına rağmen tekstil sektöründe iş bulamamıştı. Dükkânının içindeki masa, sandalye, raf vs. mobilyayı satmasına rağmen de aldığı borçları ödeyememişti. Hızlıca paraya ihtiyacı olunca uzaktan akrabası taksici Mehmet’in kapısını çalmıştı. Mehmet’in de canına minnetti, Raşit çocukluktan beri elinden büyümüş sayılırdı. Sağdan soldan bulacağı ne idüğü belirsiz, üç kuruş için adam satan tiplerle aynı arabayı paylaşmaktansa onunla çalışırdı.

*

Eve girerken, öğle vakti çıktığından beri bir şey yemediğini fark etti. Tesadüf değildi, mümkün olduğunca çok kazanmak için durup dinlenmeden çalışıyordu.

Kapıyı sessizce açtı, çocuklarının odalarının kapıları kapalıydı, eşi kendi odalarının kapısını açık bırakmıştı, evin orta alanında bulunan mutfakın ışığını yaktığı zaman uyanmış olacak ki yanına geldi.

“Hoş geldin.”

“Hoşbulduk Hatice.”

“Nasıldı bugün?”

“Şükür hanım, şükür.”

Oturdıkları ev babadan kalmaydı. Mevcut maddi durumun ışığında, kapından içeri adım attığı her seferde içinden teşekkür ediyordu rahmetli babasına. Hayattayken de kendisine destek olurdu hep, bereket ki dükkânı batırdığını görmeden vefat etmişti.

Evin boyutundan ötürü mutfak tam ortada, ara alandaydı. Kapının girişinde hemen karşıda lavabo vardı, oturma odası solda kalıyordu. Sağa dönünce eskiden ara alan, artık mutfak karşılıyordu içeri gireni. Çocuklar büyüyünce odalarını ayırmak gerekmişti, eskiden mutfak olan küçük oda kızının odasıydı şimdi. Eşinin ve kendisinin odası onun hemen yanında, oğlunun odası karşı köşelerindeydi.

Bir kızı bir oğlu vardı. Kızı Nisa üniversite okuyordu, ailecek gurur duyuyorlardı onunla. “Bizden çok fayda görmedi ya, yine iyi yetişti” diye düşünürdü onun hakkında. Oğlu Muhammet liseye yeni başlamıştı, ablası çok akıllı olduğunu söyler dururdu her zaman, Raşit aynı fikirde değildi. Dükkân işi tutsaydı o bakımdan da içi rahat olacaktı, sabah akşam bilgisayarın başında oturan bu oğlandan ne olurdu ki şimdi? Gerçi onun da notları iyiydi, yine de tüm babalar gibi Raşit de oğlunu sadece

evde gördüğü hâliyle tanıyordu. İşten güçten ötürü doğru dürüst gördüğü de yoktu, ama o bunun ayrımı yapabilecek bir adam değildi. Nisa hep okuyordu, Muhammet o haftanın tatil olmasının rahatlığıyla gece geç saatlere kadar bilgisayar başında oturmuştu.

O lavaboya girerken eşi yemek ısıtmaya koyuldu. Yemek yediği esnada arabanın tamirini ve çamaşır makinesi krizini konuştular.

“Valla yenisini almak gerekecek.”

“Biliyorum, bir şekilde çözeceğiz artık.”

Ondan bundan konuştular; yemeğini bitirdikten sonra oturma odasına geçip televizyonu açtı, Hatice ona çay getirmiş daha sonra tekrar uykusuna dönmüştü. “Hatice burada olmadığına göre” diye geçirdi içinden, bacaklarını önündeki sehpayla uzatmasına kimse engel olamazdı...

*

Muhammet bu hafta tatil olmanın rahatlığıyla gece geç saatlere kadar bilgisayar başında oturmuştu. Kalktığında babası henüz kahvaltı sofrasına yeni oturuyordu.

“Günaydın baba.”

“Günaydın eşşek, kaç oldu len saat?”

“Yav tatiliz baba.”

“Tamam tamam bir şey demedim, elini yüzü yıka otur sofraya”

Annesi, ablasıyla birlikte erken yapıyordu kahvaltısını, herhangi bir insan için öğle yemeği yenecek bir saatte de babası uyanıyor, annesi de onun kahvaltısını hazırlamaya girişiyordu. Zaten babasını ancak böyle tatillerde görüyordu; bir de iki haftada bir pazarları, pazarları yirmi dört saat çalışıyorlardı.

Lavabodan çıkınca sofrada her zamanki yerine geçti, babası çaprazında annesi yanında oturuyordu. Tok olsa da Hatice Raşit’e eşlik etmek için otururdu sofraya.

“Ee ne zaman açıklanacakmış matematik?”

“Hoca bir şey demedi baba.”

İçi rahattı, sınavı iyi geçmişti. Genelde dersleri fena değildi zaten.

O kahvaltıya yoğunlaşırken annesi ve babası tanımadığı ve tanımak da istemediği birilerinin yeğeninin damadı üzerine derin mülahazalarda bulunuyorlardı.

Kahvaltı sonrası annesi ve babası salona geçti, Mustafa da odasına; ara tatil öncesi sınav haftasından ötürü oynamayı ertelediği oyunlar vardı.

Aradan iki saat kadar geçmiş olacak ki annesi odasına geldi.

“Mustafa gel babanı uğurla”

Bilgisayarın başından kalktı, kapıya yöneldi. Babası henüz içeri deydi; montunu giyiyordu.

“Hayırlı işler baba.”

“Sağol oğlum” “Şışt bana bak!”

“Efendim baba?”

“Paran pulun var mı lan?”

“Yani işte...”

Babası cüzdanından ufak bir meblağ çıkardı;

“Sağol baba.”

“Var mı bir ihtiyacın?”

“Yok baba, sağol.”

“İyi hadi görüşürüz, Hatice görüşüz.”

Babası çıktı, kapıyı kapatıp içeri geçtiler. Annesi salona yöneldi, hâlâ açık olan televizyondan yine o saçma moda programının sesi geliyordu. Kendisi de nöbet mahalline -bilgisayarının başına- döndü. Aslında bir ihtiyacı vardı. Güzel bir kulaklık kestirmişti gözüne. Biraz tuzluydu gerçi ama lazımdı da. Kullandığı dandik de olsa bir kulaklığı vardı, kalitelisi de vardı ya bozulmuştu bir kaç ay önce.

Biliyordu gerçi bu aralar yine paraya sıkışıklardı. Geçen gün okuldan geldiğinde tamirci Adem evdeydi; çamaşır makinesi yine bozulmuştu. Makineyi ne zaman aldıklarını hatırlamıyordu bile, herhâlde o henüz okula bile başlamamıştı. Bu vakte kadar çalışması bile bir şeydi hani. Paraya sıkışıklardı ya; yine de söyleyecekti babasına, belli mi olurdu? Ne cevap vereceğini de biliyordu aslında; yumurta fiyatlarından, su faturasından dem vuracak yine de “önümüzdeki ay bakarız” oğlum diyecekti. Bakalım önümüzdeki aya kaç bin yıl vardı bu sefer?

*

Kasadaydı, bugün pazar olduğu için alışverişe kendi çıkmak istemişti; evde tornavidayla kurcalanıp tamir etme adı altında bozacağı bir şeyler bulamamıştı. Oğlanın da bilgisayarının başından kalkası yoktu belli ki.

Kasiyer iki önündeki müşterinin ödemesini alırken kenarda duran camlı dolap gözüne çarptı. Kulaklık; altında da yüz elli lira yazıyordu. İki hafta önce Muhammet'in yanına gelip ümitsiz bir ses tonuyla kendisinden kulaklık almak için yedi yüz lira istediğini hatırladı. Canı sıkıla sıkıla "sonra" demişti oğluna; uzun süre gelmeyecek bir sonraydı o. Ama işte karşısında duruyordu; uzandı, dolabın kapağını açıp hacmine göre hafif sayılabilecek kırmızı-siyah renkli karton kutuyu market arabasına koydu. "Kaç para ulan flüt?" diye sayıkladı içinden; bir yandan bıyık altından gülerken.

*

Kaliteli, asgari bir anlayışla dayalı döşeli küçük bir rezidans daire, camdan geniş bir manzaraya bakıyordu. Bacadibi'nin değil Fikirtepe'nin berbat sokaklarıydı manzarası artık. Yine de bir ilerlemeydi bu onun için. Kendi işi, kendi parası, kendi evi, kendi kuralları. Buraya taşınalı bir yıla yeni yeni yaklaşıyordu. Üniversiteyi şehir dışında okumuş, aileden gelen harçlığa öğrenci kredisini katıp bir şekilde geçinmişti. Erkek öğrenci yurdundan sonra ilaç gibi gelmişti ona tek başına yaşamak. Başkasının dağınıklığını çekmiyordu artık, sadece kendi dağınıklığı vardı. Taşındığından beri doğru düzgün toplamadığı evini toplamaya karar vermişti bugün.

Bu esnada eline eski kulaklığı geldi.

"Yıllar nasıl da geçmiş" diye düşündü kendi kendine.

Avukat Muhammet'ti artık o; nice zorlu senelerin ardından geldiği nokta burasıydı.

"12 yıl be."

Kulaklığı evirip çevirirken babasının elinde onunla eve geldiği günü hatırladı. Birkaç hafta önce istemişti babasından, o dönemin parolası "sonra oğlum" cevabıyla karşılanmıştı isteği. Beklemediği bir anda marketten alıp gelmişti sonra da.

İç i buruldu yine o günkü gibi. Babasını kırmamak için sevinmiş rolü yapmıştı, teşekkür ederken gözlerine bakamamıştı babasının; o günler zor günlerdi, borçlar harçlar bir yandan, havadan çıkan masraflar diğer yandan. Babası buna rağmen ona istediğini almıştı, ya da o öyle sanıyordu. Aradaki farkı anlayamazdı ya.

Odasına geçmişti o gün, hantal denecek kadar büyük olan kulaklığı paketinden bile çıkarmadan dolabına yerleştirmiş, gün boyunca mümkün olduğunca bakmamaya çalışmıştı.

Tekrar aynı kulaklık eline gelmişti işte: Bugün ne isterse alabiliyordu ya; yine de gençliğinde istediği lükslere ulaşamamış olmanın burukluğu geçmemişti.

Elinde eski kulaklığı, çöpe doğru yöneldi. 🗑

BİR SES/SİZ

Başını gökyüzüne kaldırıp derin bir iç çekti Sevda. Gözünden akan yaşlar büyük bir boşluğa doğru yol alırken elindeki ses kaydını defalarca başa sarıp dinledi. Umudun sesiydi bu. Sesini duyan birilerinin olduğunu biliyordu. İnsanın bir zamanlar şikâyet ettiği, yanından yürüyüp geçtiği şeylerin farkına varması için canının bu denli yanması mı gerekiyor, dedi.

Gitmediği doktor, okutmadığı hoca, araştırmadığı kaynak kalmamıştı Sevda'nın. Nasılsın, diye sorana dahi belki derdime derman bir şeyler duyurum, daha önce bunu yaşayanlar vardır da bir yol gösteren olur ümidiyle anlatıyordu yaşadıklarını. Acının ve kederin üzerine bir sis bulutu gibi çöktüğü okyanusun ortasında onu boğulmaktan kurtaracak bir geminin olduğuna inanmaktan hiç vazgeçmedi. Belki annesini hatırlatan en değerli şeydi Berat, belki de bir vicdan azabıydı onunki ihmalkârlıktan doğan. Annesinin ölümüne henüz alışamadan oğlu Berat'ın yaşadıklarıyla büyük bir boşluğa düşmüştü. Hayat önce annesini elinden almış, şimdi de oğlu ile imtihan ediyordu onu. İhmal edilen sevgi, ardi sıra kesilmeyen pişmanlıklar kayaları aşındıran sert dalgalar gibi bir bir yüzüne çarpıyordu. Anlamak için hissetmek, duymak için dinlemek gerekiyordu. Bunu yapamamıştı. İhmal edilen olmuştu Berat. Ailesi tarafından ertelenen hep o olmuştu. Bu yüzden kıymetliydi anneannesi için, ölümüyle en çok onun canı yandı.

Sığınp kaçtığı bir limandı belki, kendini ifade edebildiği, çocukluğunu yaşadığı, acılarını dindirdiği tek kişiydi anneannesi. Anlatmazdı Berat, hiçbir derdini söylemezdi. Ama anlardı anneannesi, dizlerine yatırıp saçlarını okşarken Berat'ın gözünden akan yaşlarda görürdü acısını. Kızamazdı kimseye. Nasıl kızsın ki... Bir tarafta, hayata tutunmaya çalışırken kendi yaşamının kıyısında seyirci kalan, bir bedende bin parçaya bölünmüş evladı, diğer tarafta onların yaşam savaşı arasında ötelenen, hassas kalbiyle ilgi ve sevgilerine muhtaç küçük Berat'ı vardı. Saçlarını tararken gözünden dökülen yaşlarla, "Sen üzülme Berat'ım, bir gün senin de varlığını anlayacaklar. Hem de öyle anlayacaklar ki, şu gözlerinden dökülen her bir damlanın hakkını verecekler." derdi, yüreğinde parçalanınların sesini susturmak istercesine.

İş yerinden eve dönerken Berat'ın okulundaki velilerden birine denk geldi yolda Sevda. Pek sevmezdi onu ama her yerde eli vardı, biliyordu. Becerikli, bilgili de biriydi. Berat'ın durumundan haberleri vardı. Bu hasta-

lık baş gösterdiğinde, sınıfındaki çocuklar tarafından dalga konusu olmaya başlayınca okuldan almıştı annesi Berat'ı. Oğlunun psikolojisinin daha da bozulmasından korkmuştu. Her gün evde dersleriyle kendisi ilgileniyor, özel hocalar çağırıyor, hiçbir dersinden geri bırakmıyordu. Kimsenin ağzı torba değil ki büzesin. Konuşuluyordu arkadan işte. Kimi gerçekten merak ettiğinden soruyordu kimi de dedikodu malzemesi arıyordu kendine. Yardım eli uzatmak istercesine sordu Havva.

- Nasıl oldu Berat? Var mı bir gelişme?

- Yok. Hâlâ aynı. Tek kelime çıkmadı ağzından. Psikolojik diyorlar. Bu yaşta içmediği ilaç, gitmediğimiz doktor kalmadı. Allah'tan ümit kesilmez. İnşallah eskisi gibi olacak oğlum, ben inanıyorum.

- Olur Allah'ın izniyle. Geçen gün okulda veliler sordu. Herkes çok merak ediyor durumunu. Sevim var ya Oğuz'un annesi, o söyledi. Bir arkadaşının başına gelmiş böyle bir durum. Mecidiyeköy'de bir pedagog varmış. Alanında çok başarılıymış. Onlara da faydası olmuş, düzelme göstermeye başlamış durumu. İstersen bir de oraya bakın. Belli mi olur, belki size de faydası olur.

- Böyle alanında iyi çok doktora, profesöre gittik ama pek bir değişim göremedik. Hepsinin çıktığı kapı aynı. Buraya da bir bakalım o zaman ben yine bir Sevim'le konuşur, detayları öğrenirim. Sağ ol.

- Allah doktorunu rast getirsin. Şifasını bulursunuz inşallah. Tekrar geçmiş olsun.

Sevda yüreğine bırakılan umut serpintisiyle, yaşamın karanlık çıkmazında beliren o küçücük ışığın peşine düştü. Önceki deneyimlerinden eli boş dönse de hiçbir zaman inancından vazgeçmedi. Dudaklarının kenarına konan o ümit çiçekleriyle, gözlerinin içi parlayarak koşar adım gitti eve. Yol boyu gözünden akan yaşların sevinçten mi, kederden mi olduğunu bilmiyordu. Tıpkı yeni doğum yapan bir annenin gözyaşlarıydı bunlar. Eve girdiğinde Berat'ın yanına koştu. Bırakmak istemezcesine sımsıkı sarıldı, göğsüne bastırdı, "İnşallah bu sefer iyileşeceksin oğlum" diyerek öpücük kondurdu alnına. Gözyaşlarını çocuklarından saklamaya çalışan tüm anneler gibi koşarak mutfağa attı kendini. Annesinin ardından öylece bakakaldı Berat. "Ben iyileşmek istemiyorum ki anne. Hasta değilim ben. Hiçbir zaman sormadınız bana ne istediğimi, yine sormuyorsunuz. Olsun önemli değil, ben alıştım. Konuşsam ne değişecek ki zaten yine hiçbiriniz anlamayacaksınız beni. Bak, hem ben konuşuyorum, kimse duymuyor ki. Yine de sen üzülme sakın ben seni çok seviyorum."

Kendini dışarıda konuşan insanlardan tamamen soyutlamıştı Berat. Düşünmenin ve sessizliğin derinliğine gömülüp, kendi kendine konuşan bir iç sese dönmüştü şimdi. Duymak istemediği seslerden uzaklaşmak için kaçış yolu seçtiği tableti yine elinde, dönüp gitti. Bir

zamanlar hiçbir eşyasına dokundurmayan, küçük olduğu için onu görmezden gelen abileri şimdi her şeylerini önüne seriyorlardı. Hatta çoğu zaman kendilerince yöntemler geliştirip anne babalarından gizli kardeşimizi iyileştirir de belki biz konuştururuz diye türlü türlü yollar deniyorlardı. Almadıkları oyuncak, yapmadıkları şaklabanlıklar kalmamıştı. Abilerinin biriyle üç, diğeriyle beş yaş vardı aralarında. En çok onlarla birlikte bir şeyler yapmayı, onu da aralarına almalarını istiyordu. Her seferinde sen küçüksün, sen anlamazsın diye bahanelerle dışlanmıştı. Şimdi de onlar istiyor ama Berat'ın içinden gelmiyordu. Hatta bir keresinde tüm arkadaşları toplanmış, oyun konsolunu alıp gelmişlerdi. Turnuva yapacaklardı. Planları bu ya, bir kişi eksikti. Berat'ı da aldılar aralarına. En çok istediği şeye kavuşmuş çocuklar gibi parlıyordu gözlerinin içi. Uzun zamandan sonra ilk defa bu kadar mutlu görmüşlerdi onu. Salondan nemli gözlerle onları izliyordu Sevdâ. Büyük oğluyla bir an göz göze geldiğinde "Merak etme anne, bak nasıl da mutlu, her şey iyi olacak" dercesine bakıyordu annesine. İki damla gözyaşı Sevdâ'nın yüreğinden kopup boşluğa düştü.

Berat'ın mutluluğu herkesin içine umut tohumları serpiştiriyordu. Oyun oynarken heyecanlanıyor, kâh zıplıyor, kâh kahkahalar atıyordu. Ama bir türlü tek kelime çıkmıyordu ağzından. Bir çıksa o kelime, ah bir konuşsa tüm dünyalar onların olacaktı. Olmadı. Konuşmadı. Bir süre sonra kendilerini oyuna kaptıran çocuklar Berat'ı unuttu. Bir anlığına da olsa girdiği büyüdü dünyadan kendini çekip çıkaran Berat, tüm gülüşlerini orada bırakıp sessiz ve yalnız dünyasına geri döndü. Odasına geçip kendini yatağa attı. Her yalnız hissettiğinde yaptığı gibi cebinden çıkarttığı anneannesinin fotoğrafına sarıldı, defalarca öptü. "Bugün çok mutluydum anneanne. Ama mutlu olmak istemiyorum ben. Gülmek istemiyorum. Güldüğüm zaman seninle oynadığımız oyunlar geliyor aklıma. Sana yaptığım onca yaramazlığa rağmen hiç kızmadan sarılışın, saçlarımı sevişin geliyor. Kimse beni sevmediği zamanlarda koynuna yatırıp hikâyeler anlatışın, gitmek istemediğimi bildiğin için onlara uydu deyip yanında yatırışın geliyor. O zamanlar beni bir tek sen dinliydun. Kimse dinlemiyordu. Bir tek sen seviyordun. Ne güzeldi değil mi anneanne? İkimiz de çok mutluyduk hem o zaman ikimiz de gülüyorduk. Şimdi ya ben mutlu olursam, sen üzülürsen. Sensiz de güldüm diye bana kızarsan. Ya sevmezsen bir daha beni. Küstersen bana. İstemiyorum ben gülmeyi. Hiçbir şeyi istemiyorum. Oyun oynamak da oyuncaklar da istemiyorum. Keşke sen gelsen yine. Fotoğraftaki gibi sınıksız sarılısam sana, yine saçlarımı sevsen. Hem o zaman gülerim ki. Zaten herkesin anneanesi var. Annem beni parka götürdüğünde görüyorum. Torunlarını bırakmamış onlar. Sen neden bıraktın ki beni. Kötü çocuk muydum ben. Gelsen beni de alsan olmaz mı? Kimseyi de üzmem, konuşurum da

gülerim de herkese söz.”

Elindeki fotoğrafıyla derin düşüncelere dalan Berat, gözyaşlarıyla ıslanan yastığının üzerinde uyuyakalmıştı. Oğlunun gözlerinin önünde bu şekilde kaybolup gitmesine, kendini sessizliğe gömmesine dayanamıyordu Sevda. Onun gözünden akan her damla yaşta kendine kızıyor, tüm hatalarını tekrar tekrar suratına çarpıp kendine eziyet ediyordu. Suçluymuş. Farkındaydı. Elinde imkânı olsa değiştirmeydi miydi olanları. Yatağın ucundaki pikeyi Berat'ın üzerine örterken avuçlarının arasındaki yıpranmış fotoğrafı aldı. Oğlunun baş ucunda dizlerinin üzerine çöküp defalarca öptü onu. Anne oğulun gözyaşlarıyla sel olmuştu oda. Çaresiz, yıpranmış ve mahcup gözlerle baktı annesinin fotoğrafına. Kaç yaşına gelirse gelsin, hep annesine muhtaç tüm çocuklar gibi yalvarırcasına,

"Ne olur bana yardım et, bir yol göster anne. Daha senin acına alışamamışken... Şimdi Berat... Berat ciğerlerimi yakıyor anne. Çok korkuyorum. O çok narin. Çok hassas bir çocuk. Ulaşamıyorum ona. Kendini kapattı. Konuşmuyor. Hiçbir şey anlatmıyor bana. Bir söylese, bir anlatsa ben canımı vermez miyim? Çok yalnızım anne. Çok yoruldum. Karanlık bir boşlukta savruluyorum. Bir çıkar yol bulamıyorum. Uzanamıyorum ona. Yetişmiyorum ellerim. Ya hep böyle devam eder de bir daha hiç konuşmazsa. Başaramazsam. Nerede yanlış yapıyorum bilmiyorum. Benim sana ihtiyacım var anne. Bir yanımda eksik hayata tutunamıyorum. Nefes alamıyorum ben. Neden gittin? Neden bizi bu kadar erken bıraktın? Çok özledim seni anne dedi.”

Sevda otururken düşünüyor, yürürken düşünüyor, yemek yerken, uyurken düşünüyordu. Zihni arka planda açık unutulmuş bir makine gibi devamlı çalışıyordu. Sevim geldi aklına, onunla konuşmuştu. Yaşadıklarını akşam eşine anlattı.

- Berat'ın okulundan Oğuz var ya, hani şu babası sizin eski muhasebeden Abdullah amcanın oğlu çıkmıştı.

- Bildim, Hasan.

- Hah... Onun eşiyile konuştum bugün. Tanıdıkları bir doktor varmış. Biliyorum, yine bekleyelim biraz diyeceksin ama bu seferki son olacak gör bak. Hissediyorum. Çok araştırdım, sordum, soruşturdum. Aynı bizim gibi vakalarla gelen birçok hastanın tedavisinde olumlu sonuçlar almışlar. Alanında çok iyi bir Profesörmüş.

- Sevdacığım, tamam da daha önce gittiklerimiz de araştırarak, ince ince eleyerek seçtiğimiz doktorlar değil miydi? Ne değişecek. Hepsi aynı şeyi söylüyor. Biraz daha sabretmemiz gerekiyor. Bak daha her şey çok taze. Zamana ihtiyacımız var. Biraz fazla yüklenmiyor musun çocuğa da kendine de?

- Anne yüreği bu. Kolay mı öyle. Bütün arkadaşları sokaklarda,

parklarda koşarken, bağırıp çağırıp oyunlar oynarken benim oğlumun böyle mutsuz, sus pus bir kenarda oturmasına gönlüm el vermiyor işte. Okuldan, arkadaşlarından da mahrum kaldı. Hem bu sefer içimde çok farklı bir his var. Gör bak, güzel şeyler olacak. Yarına randevu aldım. Bir gidelim de yine bir yol bulamazsak bekleriz.

Gönlüne düşen her acının içine hep bir umut parçası saklardı Sevda. Umutlarını daima ön cebinde taşırdı. Oğlu için aradığı yolların dar sokaklarında yürürken de yanından hiç ayırmadı onları. O gün, neredeyse tüm gece heyecandan uyuyamadı. Ne zaman gözünü kapatsa sızrayarak kalkıyordu. Bölük pörçük uykuyla geçen gecenin ardından sabaha karşı kapanan gözlerini kan ter içinde açtı. Ağlıyordu rüyasında ama yüreğinde bambaşka bir his vardı. Acının gözyaşları değildi bunlar. Zihninin tüm odalarını dolaşarak hatırlamaya çalıştı. Parçaları toparlayamıyordu. Gözünün önünde sadece bir kare vardı silinmesini istemediği. Oğlu, rüyasında ona sesleniyordu. Aylardır duymadığı, unutmaktan korktuğu sesini ilk defa o gece rüyasında duymuştu. Gözlerini açtığı anda kirpikleri hala nemliydi. Güzel sonuçlar alacağına dair inancı daha çok arttı.

Doktorun yanına vardıklarında her zamankinden farklı bir heyecan vardı üzerinde. "Tüm bu gördüklerim ve karşılaştığım insanlar tesadüf olamaz Sinan. Hepsi birer işaret, bu sefer güzel haberler alınız inşallah" dedi. Eşinin bu durumu Sinan'ı iyice tedirgin ediyor, onu incitmekten korktuğu için de tüm olanları sessizlikle karşılıyordu. Berat ise artık bu doktorlardan sıkılmış mutsuz ve bıkkındı. Odaya girdiklerinde Sevda uzun uzun anlattı yaşadıklarını. Her cümlesini doktorun gözlerinin içine bakarak anlatıyor, çözümünü bildiğine dair ufacık bir parıltı arıyordu bakışlarında. Olanları dinledikten sonra Berat ile yalnız kalmak isteyen doktor, ailesini dışarı çıkarttı. Onun saklı düşüncelerine girmek, aralarında bir bağ, arkadaşlık kurabilmek istiyordu. İlgisini çekebilmek için denediği birkaç girişimden sonra hiçbir tepki alamadığı Berat, başı öne eğik içine gömülmüş bir şekilde dinliyordu anlatılanları. Odanın baş köşesine dizilmiş bir kısmı nizami bir kısmı dağınık olarak bekleyen farklı türde oyuncakları gösterdi. Evler, arabalar, bebekler, pelüşler, ahşap, metal bir sürü oyuncak çocukların ilgisini çekmek için boydan boya dizilmiş bekliyordu. Küçük yüreği ne kadar kederle dolu da olsa oyuncak karşısında heyecanını gizleyemeyen tüm çocuklar gibi başını kaldırıp, odaya göz gezdirdi. Doktorun olduğu tarafa bakmadı. O kısım evlerindeki çalışma odasını andırıyordu. Boydan boya kitaplarla donatılmış kitaplık ve kırılacak birçok eşya vardı. Anne babası ne zaman o odaya girse Berat kendini daha yalnız hisseder, sıkılırdı. Göz ucuyla izlediği oyuncaklar arasından bir tanesine takıldı bakışları. Gözlerini bir süre üzerinden ayırmadı.

- Oynamak ister misin? İstersen alabilirsin.

- ...

Berat doktorun gözlerinin içine bakarak, tedirgin bir şekilde yerinden kalktı. Sandalyesinde oturan bir nine figürüydü bu. Yanındaki tabağın içinde birkaç yiyecek ve takma dişler vardı. Ürkek elleriyle aldı oyuncağı. Doktor her hareketini izliyor, ara sıra elindeki deftere bir şeyler yazıyordu. Bir süre bu yaşlı nineyi inceledikten sonra güldü, göğsüne bastırdı, öptü, sarıldı. Odanın içinde bir şeyler aramaya başladı önce. Doktorun masasında duran peçeteyi gördü. Parmaklarıyla peçeteyi gösterdi. Birkaç yaprak çıkarıp verdi doktor. Her adımını sessiz ve dikkatli inceliyordu. Sonra kimsenin göremeyeceği bir köşeye götürüp yatırdı oyuncağı. Peçeteyle üzerini örttü. Tekrar yerine oturdu ve gözlerini ayak uçlarına dikti. Bir daha hiç tepki vermedi.

Yüreğindeki sızıyla, belki son umudunu da diğerleri gibi askıya alan Sevda, derinlerde hissettiği mahcubiyet, acı ve yenilmişlikle ayrıldı klinikten. Belki bu kadar ümit etmeseydi bu kadar canı yanmayacaktı. Kendini her ne kadar farklı sonuçlar alacağına inandırırsa da elindeki reçetede yine aynı şeyler yazılıydı: Zaman. Arabaya bindiklerinde katı bir sessizlik hakimdi. Kimse konuşmadı. Sadece sessizliğin sesi duyuluyordu kulakları sağır edencesine. Bunu bozan Sinan oldu. Eşinin büyük bir hayal kırıklığına uğradığının farkındaydı.

- İstersen eve geçmeden annenin kabrini ziyaret edelim. Sana da iyi gelir. Ne dersin?

Bu soru bir süreliğine ayrıldığı dünyaya geri getirmişti onu. Gizlemeye çalıştığı gözyaşlarını elleriyle silerken arka koltukta oturan oğluna döndü. Berat bu soruyu çoktan onaylamış, yüzünün kenarına oturan gülümsemesiyle gözlerini evet anlamında sımsıkı açıp kapatarak belli etmişti sevincini. Heyecandan kalbi tişörtünün üzerinde atıyordu. Elinde tuttuğu fotoğrafı göğsüne iyice bastırdı. Berat gülüyor, sokaklar gülüyor, ağaçlar, kuşlar, bulutlar, yollar gülüyordu şimdi.

Mezarlığa vardıklarında araba durur durmaz, koşarak indi Berat. Sanki az önce binen hayatla bağını kesmiş o çocuk gitmiş; yerine içi yaşama heyecanı dolu, gülümsemesiyle mezardakileri dahi kıskandıran bambaşka bir çocuk gelmişti. Kimseyi beklemeden anneannesinin mezarının başına koştu. Çömeldiği dizlerinin üzerinde bir yandan toprağı elleriyle sevip, okşayıp, gülüyor; bir yandan da gizli işler çeviren yaramaz çocuklar gibi arkasını dönüp geride kalan anne babasını gözetliyordu. Bir dakika bile gözünü üzerinden ayırmayan Sevda'nın dikkatini çekti bu durum. Anneannesini özlediğini biliyordu ama başka bir şey vardı. Bir şeyler yapıyordu Berat, toprağın üzerine eğiliyor, gülüyor, konuşuyordu sanki. Mümkün müydü böyle bir şey? Bilerek ağırdan aldığı adımlarıyla olanları anlamaya çalışıyordu.

Muud'la

modun yükselir,
GB'ların eksilmez.

Muud Premium
ilk ay
ücretsiz

HEMEN İNDİR

App Store'dan
İndirin

Google Play'den
İndirin

AppGallery'den
İndirin

Türk Telekom mobil aboneilerinin
GB'larından harcamaz.
Premium üyeliğinizi 1 ay sonunda
iptal etmezseniz takip eden aylarda
aylık 7.99 TL'den ücretlendirilirsiniz.
Ayrıntılı bilgi için: 444 1 444 ve muud.com.tr

Dijital Müzik Platformu
muud

- Toprağını sulamak ister misin? Bak çiçekleri kurumaya başlamış. Taşları da yıkar, temizleriz.

Evet anlamında başını salladı Berat. Su bidonlarını doldurdular heyecanla. Berat önce toprağa su verdi, sonra taşları temizledi küçük elleriyle. Kuşlar için de su doldurdu. Sevda o sırada gördüklerini Sinan'a anlattı. İlk başta oldukça saçma bulduğu bu durum onun da kafasını kurcalamaya başlamıştı. Doğruluk payını anlamak için kendilerince ufak bir plan yaptılar.

- Tamam ben arabanın oradayım, gözüm üzerinde. Sen de çok uzaklaşmadan Berat'ı yalnız bırak. Telefonun kaydını açmayı unutma.

Sinan telefonunu arabada unuttuğunu söyleyerek ayrıldı yanlarından. Sevda yine bir umut kırıntısının peşine düşmüştü. Annesinin mezarının başına çömeldi. Toprağını sevdi. "Anne ben geldim. Biliyorum duyuyorsun beni. Sen beni hayatın boyunca hep anladın, hiç yalnız bırakmadın. Ne olur şimdide bir yol göster. Bana da duymayı öğret" dedi içinden ve bir avuç toprak aldı eline.

- Oğlum ben ellerimi yıkayıp geliyorum. Biraz daha su alayım. Bak kuru kalmış buralar hep. Hemen buradayım tamam mı? diyerek uzaklaşırken Sevda, mezar taşının başına bıraktığı telefonunda kayıt düğmesine basmıştı çoktan.

Heyecandan kalbi yerinden çıkacaktı Berat'ın. Sonunda istediği olmuştu. Anneannesine yine baş başa kalmışlardı.

- Bak ben geldim anneanne. En yakın arkadaşın geldi. Hem de eskisi gibi sadece ikimiz kaldık baş başa. Kimse duymasın sessiz konuşalım olur mu? Duyarlarsa kızarlar bana. Önceden hep ses yapıyordum diye kızıyorlardı. Şimdi de ses çıkartmamı istiyorlar. Anlamıyorum ama ben yine bir tek seninle konuşacağım. Onlar anlamıyorlar beni. Gerçi eskisi gibi değiller biliyor musun anneanne? Senin gibi sevemeseler de ilk defa bu kadar çok ilgileniyorlar benimle. Ben biliyorum, sen yaptırıyorsun bunları. Annem hep anlatıyor zaten. Senin özel güçlerin varmış. Burada yatsan da benim konuştuklarımı da yaptıklarımı da görüyor-muşsun gökyüzünden. O yüzden senin yanında değilken hep içimden konuşuyorum ben. Sadece sen duy beni. Onlar duymasınlar. Eskisi gibi sadece ikimiz konuşalım olur mu?

Biliyor musun seni çok özledim anneanne. Bugün gittiğim doktorda bir oyuncak vardı. Senin tıpkının aynısıydı. Tabii o senin gibi güzel kokmuyordu ama o da senin gibi dişlerini çıkartıp yanındaki tasın içine koymuştu. Onun da torunu var mıdır acaba anneanne? Benim gibi dişlerini fırçalıyor mudur anneannesinin. Şışt. Tamam susalım. Annemler geliyor." **de**

Zeynep Bozbulut

ETİN KILIK DEĞİŞİMİ

Yerin büyük sarsılmasıyla yerimden fırladım. Her şey sallanıyordu, her şey! Korkuyla gözlerimi etrafta gezdirdim. Hiçbir şey yoktu! Oysaki kapının yanında boy aynam, onun yanında süslenmiş dolabım, derme çatma bir yatağım olmalıydı. Neredeydiler, neden yoktular! Gözlerimi hızla bedenime çevirdim. Kollarım etten değil çeliktendi. Korkuyla yutkundum. Her parçam çeliktendi. Kolumun eti varmış gibi parmaklarımın arasına alıp sıkmaya çalıştım. Varlığını hissettiğim şey çelikten ibaretti. Bir demir parçasından ibarettim. Kombin yapmak için saatlerce karşısında düşündüğüm dolabım, kendime baktığım aynam yoktu çünkü artık onlara gerek de yoktu. Çeliğe dönmüş bedenim, etten başka bir özelliğim yokmuş gibi yüzüme acıyla vurmuştu. Büyük bir ses yükseldi. Ellerimi hızla kulaklarıma götürdüm. Ellerim hep soğuk olurdu, şimdi ise hiçbir şey hissetmiyordum. İnsan en çok da kendinden kaçır ve uzaklaşmış meğer. Saniyeler birbirleriyle ritimle dans ederken dakikalar onlara eşlik ediyordu. Dakikalar sahneden çekiliyor, saatler assolist edasıyla sahnede hüküm sürüyordu. Sahneden kaç defa dakikalar indi, kaç sahne geçti hesaplayamadım. Israrla gözlerimi bedenimde gezdiriyor, alışmaya çalışıyordum. Ama nafile! Saate bakma ihtiyacı duyarak gözlerimi saate çevirdim. Saat 07.00 idi. İş için hazırlanmam gerekiyordu. Bu kılıkta nereye gidecektim ki?! Gidersen tüm gözler demir parçası bedenimde olacaktı ve alaycı bakışlarla günümü zehredeceklerdi. Sanki önceki günlerim, sıcak bir şarap misali boğazımdan geçmesine izin verirlermiş gibi! Çalışma sadece fiziksel bir boyut değildi. O işe gitmek ve para kazanmak özgürlüktü. Özgür olmak için bir şeylerden vazgeçmek gerekirdi. Ben de kendimden geçmiştim. Kafamdaki düşünceler ip yumağına dönmüştü. Açılmıyor, aksine iyice dolaşıyordu. Belki de kafamın içinde asabi bir kedi vardı. İlgi bekleyen kediler asabi olurlar, zihnim ilgisiz kalmıştı belki de! Belkiler belkiler...

İşin içinden çıkılmaz gibi hissediyordum. Kafamı iki yana salladım. Metalik sesler gelmesiyle yüzümü buruşturdum. Bu biraz acı

vermişti. Banyoya doğru ilerledim. Adımlarım tutuksuzdu. Hey, bu hoşuma gitmişti! Musluk tenimle bir duruyordu. İkisinin de ortak yanı vardı. Başkalarına hizmet ediyorlardı. Omuz silktim umursamıyormuş gibi. Metalik ses kulağıma doğru yol alınca ayağımı hırsıyla yere vurdum. Ey aptal, hırsını kimden çıkarıyordun sahi? Kendime kızıp acısını kendimden çıkartıyordum ama acı, bana dönüş yapıyordu. Ayaklarımı sürüye sürüye lavabodan çıkış yaptım. Adımlarım beni en son çıkış kapısına yöneltmişti. Elimi uzattım ve kapı kolunu aşağı indirdim. Soğuk bir esinti yüzümü hızla yalayıp geçti. Ölüm yavaşlığında gözlerimi kırıştırdım. Ne olacaksa olsun diyerek adımımı çoktan dışarı atmıştım. Yürüyor, yürüyor ve yürüyordum. Bu yol hep böyle uzun muydu yoksa insan olmak mı zorlaştırıyordu yolu? Etrafta kimse yoktu ve bu işime gelirdi. Garip bakışların hedefinde olmak istemiyordum. Sonunda iş yerine varmıştım. İp yumağına elimi atıp dağıttıktan sonra varmam gereken yer kalbimden uzağa düşmüştü. Yakın düştüğü tek bir an vardı. O da yeşil kâğıdın sıcaklığıydı. Büyük demir kapıyı kollarımla itiverdim. Biraz geç kalmıştım sanırım çünkü işe başlanmış hatta tamamlanmış şeyler vardı. Beni şaşırtan tamamlanmış şeyler değildi. Bana dönüşmüş insan bütünleriydi beni şaşırtan. Çok az etten duvar kalmıştı. Bu umurlarında değilmiş gibiydi, hatta kimsenin umurunda değildi önemsiz ten parçası. İster etten ister çelikten olsun. İsterse ten olmasın. Önemli olan başka bir döngü vardı. Yanıma gelen adamın varlığıyla irkildim. Düşüncelerimden kurtardığı için teşekkür etmeliydim. Elini omzuma koydu ve pat patladı. "Olman gereken hâle gelmişsin, et duvarını değiştirmene sevindim adamım!" Teşekkür mü etmeliydim bu adama? Çeliğe bürünmeme sevindiği için küfür mü etmeliydim yoksa? Duygularım hâlâ çiğ bir et gibiydi. Taze, derin ve kanlı... Kafamı salladım cevap verme tenezzülünde bulunmadan. Ama gitmedi. Konuşmaya devam etti. "Herkes yavaş yavaş istediğimiz kounuma geliyor. Baksana dostum etrafa. Herkes çeliğe dönmüş durumda ve bu mükemmel bir şey. Daha çok üretim, daha çok tüketim ve daha çok para! Delice paralar kazanacağız dostum!" Ne zırvalıyordu bu adam! Kendisi hâlâ etten bir kumaştı, robota dönmüş; acemice ve aşağılıkça bir teselliye ağzında geveliyordu. Sinirden kalbim sızlıyordu. Robotların kalbi sızlar mıydı ki? Geçıştirmek amaçlı "aynen" sözcüğünü dudaklarımdan dışarı fırlattım. Ona hak vermemle çekip gitmişti. İnsan laf anlamaz, anlayışsız bir varlıkmiş meğer. Teşekkürler Tanrım! İşime dönmeli ve o aptalın dediğini umursamamalıydim. Hepsi birer insan parçasıydı ne de olsa! İş yapacağım yere dönmüştüm. İmzalamam gereken yığınla yazı masamda yerini almıştı. Neydi o yazılar?

Neden imzalıyordum? Bu iş neden bana atfedilmişti? Sahiden kut-sanmış bir yeteneğimden dolayı mı bu iş bana verilmişti? Masaya çok geçmeden oturdum. Yaptığım işin emeğini, zahmetini, ilgimi çekip çekmediğine bakmadan imzaladım. Basamak sayısı iki olan dosyalar dörde, beşe hatta altıya çıkmıştı. Hah, epey yorulmuştum! Saate baktım gayriihtiyari bir tavırla. Öğle yemeği saati gelmişti. Yarım saatlik yemek yeme, yeşil kâğıttan sonra ruha gelen en iyi şeydi. Robotlar da yemek yerdı değil mi? Tedirgin bir hâlde masamdan kalktım. Yemekhaneye doğru adımımı ilerlettim. Sırada beklerken etrafı inceliyordum. Patronlar ayrı bir masada oturmuşlar, kahkahaları sofraya eşlik ediyordu. "Çalışmalarının ufak bir ödülü" diye mırıldandım. Sıra bana gelmişti. Bir kepçeyle yemekler tabldota döküldü. Elime aldığım tabakla boş bir masaya ilerledim. Boş bir masa bulma sevinciyle hemen oturdum. Zaman kaybetmemem lazımdı. Bunu bilerek yemeğimi yemeye başladım hızlıca. Lokmalar boğazımdan sertçe geçiyor, masama gelen insanlarla sohbet etmeye yetişemiyordum çünkü zaman en büyük dosttu bizim için. Masada olan biriyle sohbet etmek demek zamana ihanet etmekle eş değerdı. Yemek yemeyi bitirmiş, masama çıkmak için adımlarımı merdivene yönelttim. Kâğıtların tekrar masama yerleşmesiyle memnuniyetsiz bir tavırla sandalyeye çöktüm. Bu defa rutinleşmiş işlerden başka bir iş vardı masada. Kâğıt parçasını elime alarak incelemeye başladım. Bu iş yönetimden verilmiş gibi değildi aksine ruhu besleyen bir görev gibiydi. Bir şiir yazmam isteniyordu kâğıtta. Şiir neydi ki? İmzalanacak belgeler neredeydi ve ben bu

saçma duygu hüzmeleriyle neden uğraşacaktım? Kâğıdı hırsla yırttım. Bana insani yanımı hatırlattığı için büyük bir kinle kâğıdı parçalara ayırmıştım. O kâğıt parçası kimdi ki körelttiğim duygularımı körüklemeye çalışıyor, beni işimden uzaklaştırıyordu? Elime kalemi aldığım gibi asıl işim olan imzaları atmaya başladım. Sakinleşmiştim. Kalbimin aciz isteği arada yoklamıyor değildi. Tedirgince kalemi bıraktım. Müsvedde bir kâğıdı elime aldım. Şu lanet şiiri yazacak, kalbimin acı haykırılarından uzaklaşacaktım. Çekmecedan silik yazan bir kalemi aldım elime. Şu saçma duygu silsilesine imza kalemimi kullanmaya değer görmüyordum. Kalemi elime almış hissettiklerimi yazmaya başlamıştım:

*"Bir et parçasıydı bedenim
Kılık değiştirdi benliğim
Şimdi insan parçasından ibaretim
Duygudan yoksun, aciz bir hâldeyim
24 saatin kapana kısıması
Yarım saatlik mesai arası
Rutine binmiş insan imzası
Kâğıdın sesi ne söylüyor?
Ben neye eşlik ediyorum?
Neden masada sessizlik hâkim?
Neden insanlar sohbet nedir bilmiyor?
İnsan parçalara ayrılıyor
Özgürlük bir kafese hapsoluyor
Etten oluşan beden, çeliğe
Duygular körelmeye
Para vahşete
Çalışmak köleliğe
Belki de en acısı
İnsan kendinden uzağa düşüyor
Hem de çok uzağa"*

Yazdığım metin bittiği gibi kalemimin de mürekkebi bitmişti. Kalemi yavaşça masaya bıraktım. İki satır karalamak yormuştu; oysaki hislerden başka çıkış yol yoktu. Kâğıda baktım sonra döndüm bir daha baktım. Değişen bir şey olmayacak kanısıyla buruşturup çöpe attım. 🗑️

OCUKLARA BAHARI MÜJDELEYEN KARDELEN ÇOCUK ÇIKTI!

“Bir Bahar Müjdesi” sloganıyla yayın dünyasına merhaba diyen Kardelen Çocuk dergisinin ilk sayısı çıktı. Metinden görsele bütün sayfaları titizlikle hazırlanan dergi, çocuklara yaz tatili hediyesi niteliğinde dopdolu bir içerik sunuyor. Dergi, Türkcell Dergilik'te ve Telekom E-Dergi'de ücretsiz okunabiliyor.

Feshane Caddesi No: 3
Eyüpsultan / İSTANBUL
Tel: 0212 581 61 72
tdedcocuk@gmail.com
Twitter: @kardelencocukdr
Instagram: @kardelencocukdr

Bundan böyle iki ayda bir çocuklarla buluşacak olan Kardelen Çocuk'ta birbirinden güzel hikâye ve masalların yanı sıra eğitici, öğretici ve eğlenceli oyunlar ve derlemeler var. TDED'in Türkçemizin değerinin çocuklar tarafından da anlaşılması ve dil şuurunu kazandırması amacıyla yayımına başladığı dergi, daha baskıya gitmeden büyük bir heyecanla karşılandı.

Genel Yayın Yönetmenliğini TDED YK Üyesi Elif Tokkal'ın üstlendiği Kardelen Çocuk'un Yayın Kurulu'nda çocuk yayıncılığı alanında uzman isimler yer alıyor. Prof. Dr. Ali Fuat Arıcı, Uzm.Psk. Ebru Adalı Yayman, Doç. Dr. Evrim Ölçer Özünel, Melih Tuğtağ ve Tuğba Coşkun'er'den oluşan Yayın Kurulu'yla uzun soluklu yayın anlayışını ortaya koyan derginin ilk sayı çizerleri Elif Sena Pınar (Kapak), Abdullah Gök, Gökhan Özdemir, Merve Tunç (Arka Kapak), Zeynep Begüm Şen, Sümeyra Dönmez olarak sıralanıyor. İki ayda bir yayımlanacak olan Kardelen Çocuk dergisinin ilk sayısında yer alan metinler ise şöyle:

01	Selamlaşma - <i>giriş yazısı</i> - • Elif Tokkal
04	Su İçmeyen Göz • Yücel Öztürk
06	Lambaya Üf De • Ahmet Melih Karauguz
08	Haydi Türkçe Konuşalım
09	Masal Dede'den Bir Anadolu Masalı • Yücel Feyzioğlu
13	Sayıların Serüveni • Neslihan Bıçer
15	Düğmeli Mevsim - <i>şiir</i> - • Ayşegül Sözen Dağ
16	Feyza Kartopu ile Söyleşi • Muhammed Kerem Ertaş
18	İsim-Şehir
20	Pupa ve Korsan Duvarı • Büşra Tümkiye
22	Bir Portre Meselesi • Hülya Ertem
24	Fırfır - <i>şiir</i> - • Murat Ertaş
25	Mimar Sinan (Koca Sinan)
26	Mimar Sinan ve Eğri Minare
28	Cezeri ile Gelen Hediye • Ayşe Şeker Kılıç
32	Pet Şişe • Gürbey Lüy
34	Boynuzlu Kavun • Tuğba Coşkun'er
36	Ters Lale • Birben Özdemir
38	Tembel Hayvan Hayal Kuruyor • Emel Bal
41	Benim Kelimelerim
42	Nereden Çıktı Bu Ejderha? • Elif Köroğlu
44	Sakura Masalı • Feyza Şahin
46	Huç Huç Duş! • Kevser Yılmaz
48	Oynamazsak Olmaz
50	Labirent
51	İtiraz Ediyorum • Tuğba Coşkun'er
52	Tavsiye Kitaplar
56	Kelime Bulmaca